

YABANCI TAŞIYICI ANNEDEN DOĞAN ÇOCUĞUN TÜRK VATANDAŞLIĞINI KAZANABİLMESİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

*A Review on the Acquisition of Turkish Citizenship by a Child
Born to a Foreign Surrogate Mother*

Sercan ECEMİŞ*

Öz

Tıp alanında meydana gelen teknolojik gelişmelerle birlikte, çocuğu doğuran kadının aynı zamanda o çocuğun annesi olduğunun kabulü tartışılmaya başlanmıştır. Zira bugün için tıbbi gelişmeler, çocuğu doğuran kadının aynı zamanda o çocuğun genetik olarak anne olma zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Kısaca ebeveyn olmak amacıyla bir başka kadının rahminin kiralanması veya ödünç alınması şeklinde ifade edilebilecek taşıyıcı annelik, Türk hukukunda yasaklanmıştır. Buna karşın bu yasaklar, bu yolla ebeveyn olmak isteyen kişilerin bu işlemlerin hukuken mümkün olduğu diğer devletlerde bu işlemleri gerçekleştirmesine engel olmamaktadır. Bu yolla yabancı taşıyıcı anneden doğan çocuğun genetik annesinin Türk vatandaşı olması halinde, çocuğun genetik anneye bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanıp kazanamayacağı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. Sorunun özü vatandaşlık hukukuna ilişkin olsa da bu mesele milletlerarası özel hukukun diğer alt dallarından bağımsız bir incelemenin konusunu oluşturamaz. Biz de bu çalışmada, bu soruya bir cevap verebilmek amacıyla, konumuzla bağlantılı olduğu ölçüde taşıyıcı anneliğin kanunlar ihtilafı hukuku ile milletlerarası usul hukuku boyutlarını incelemekteyiz. Bu incelemeler sonucunda varılan sonuçların, Türk vatandaşlığına olan etkisine bir cevap vermeye çalışmaktayız.

Anahtar Kelimeler: taşıyıcı annelik, soy bağı esası, yabancı doğum belgesi, Türk vatandaşlığının kazanılması, taşıyıcı anneden doğan çocuk.

Makalenin Geliş Tarihi: 24.01.2024, **Makalenin Kabul Tarihi:** 12.04.2024.

* Arş. Gör., İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, E-posta: sercan.ecemis@bakircay.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7029-0881.

Abstract

With the technological developments in the field of medicine, the acceptance that the woman who gives birth to a child is also the mother of that child has started to be discussed. For today, medical developments have eliminated the necessity for the woman who gives birth to the child to be the genetic mother of that child at the same time. In short, surrogacy, which can be defined as the renting or borrowing of another woman's uterus for the purpose of becoming a parent, is prohibited under Turkish law. However, these prohibitions do not prevent persons who wish to become parents in this way from carrying out these procedures in other states where these procedures are legally possible. In this way, if the genetic mother of the child born to a foreign surrogate mother is a Turkish citizen, an important problem arises as to whether the child can acquire Turkish citizenship due to the genetic mother. Although the essence of the question is related to nationality law, this issue cannot be the subject of an independent examination from other sub-branches of private international law. In this study, in order to provide an answer to this question, we examine the conflict of laws and international procedural law aspects of surrogacy to the extent they are relevant to our subject. We try to give an answer to the effect of the conclusions reached as a result of these examinations on Turkish citizenship.

Keywords: surrogate motherhood, parentage basis, foreign birth certificate, acquisition of Turkish citizenship, child born to surrogate mother.

GİRİŞ

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de soy bağı esasıyla vatandaşlığın kazanılması temel iki ilkedен biri¹ olup, bu yolla vatandaşlığın kazanılması yasal anne ve babanın kim olduğu ile yakından ilgilidir. Doktrinde soy bağı esasıyla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin yapılan açıklamalara bakıldığında, meselenin daha çok babanın vatandaşlığının kazanılmasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun altında haklı bir neden bulunmaktadır.

---

¹ Diğer temel ilke ise doğumun gerçekleştiği devletin vatandaşlığının kazanılmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sercan Ecemiş, “Türk Vatandaşlığının Doğum Yeri (Ius Soli) Esasıyla Kazanılması,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25, no. 1 (Mayıs 2023): 229-266; Hande Ünsal, “Doğum Anında Vatandaşlığın Kazanılmasında Ius Soli Esası,” *Public and Private International Law Bulletin* 43, no. 2 (Aralık 2023): 517-579.

Zira Roma hukukundan beri var olan temel ilkeye göre, çocuğu doğuran kadın ile çocuk arasında soy bağı doğumla kurulmaktadır². Dolayısıyla soy bağı yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında annenin değil babanın kim olduğu meselesi önem kazanır. Bu yüzden babayla soy bağı kuran hukuka göre ihtimaller değişmekle birlikte bu bağ çeşitli şekillerle kurulabilir. Çocuğu dünyaya getiren kadının biriyle evli olması halinde babalık karinesi, eğer biyolojik baba bir başkasıysa mahkeme kararı ile bu bağın kurulması gündeme gelebilir. Yine uygulanacak hukuka göre farklılaşma ihtimali bulunmakla birlikte, evlilik dışında dünyaya gelen çocukla soy bağı; tanıma, evlenme ve mahkeme kararıyla kurulabilmektedir.

Buna karşın günümüzde üreme teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte çocuğun annesinin, onu doğuran kadın olduğu prensibi, taşıyıcı annelik müessesisiyle birlikte tartışılır hale gelmiştir. Bugün için pek çok ülkede yasal bir düzenlemeye kavuşan taşıyıcı annelik, karşılaştırmalı hukuk alanının sıklıkla ilgilendiği bir konu durumundadır. Bu kapsamda kimi ülkeler taşıyıcı annelik müessesisine farklı derecelerde izin verirken kimisi de mutlak suretle yasaklamaktadır. Taşıyıcı anneliğe ilişkin Türk hukukundaki yaklaşım da ikinci yöndedir³. Ne var ki bu yasaklar, çocuk sahibi olmak isteyen müstakbel

² *Master semper certa est.* Bkz. Serap Helvacı ve Murat Topuz, *Geçmişten Günümüze Özdeyişlerle Hukukun Kadim İlkeleri* (Ankara: Seçkin, 2023), 405.

³ 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun'un (ODSANHK) birinci ek maddesinin ikinci fıkrası uyarınca taşıyıcı annelik yasaklanmıştır. Bkz. "Eşlerden biri veya her ikisinden alınan üreme hücreleri ve bu hücrelerden elde edilen embriyonun, başka kişilere uygulanması yoluyla çocuk sahibi olmak ve taşıyıcı annelik yapmak yasaktır.": RG, 03.06.1979, S. 16655. İlgili ek madde 15.11.2018 tarihinde yürürlüğe girmiş olsa da bu tarihten önce de taşıyıcı annelik hiyerarşik olarak daha alt düzeyde olan yönetmelik ve yönetmelik eklerinde yasaklı olduğu belirtilmekteydi. İlk olarak 2010 tarihli mülga Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkında Yönetmelik m. 18/5'te sadece anne ve babanın üreme hücrelerinin kullanılacağı ve embriyo edilmesinde donör kullanılmayacağı, elde edilen embriyonun başkalarında kullanılmayacağı açıkça yasaklanmıştı (RG, 06.03.2010, S. 27513). Bu Yönetmeliğin yerine geçen 2014 tarihli Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkında Yönetmelik de aynı yaklaşımı benimsese de buna yönetmeliğin bir maddesinde yer verilmemiş Yönetmeliğin 17 nolu ekinde taşıyıcı anneliğin yasak olduğu belirtilmişti (RG, 30.09.2014, S. 29135). Bu dönemde kişilik hakkının yakından ilgilendiren bir meselenin Yönetmelik hükümleriyle yasaklanması doktrinde eleştirilmekte Anayasa'ya ve Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelere aykırılığı belirtilmekteydi. Bkz. Hazal Ungan-Çalışkan, "Bırakınız

ebeveynlerin bir başka ülkeye giderek taşıyıcı anneliğe başvurmalarını engellemektedir. Bu sözleşmelerin geçerliliği ve sonuçları yine yapılan doğum sonucu dünyaya gelen çocukların hukuki durumuyla ilgili pek çok belirsizlik ve tartışmalı nokta bulunmaktadır. İşte bu tartışmalı noktalardan biri ve belki de konunun milletlerarası hukuk açısından en önemli boyutu, bu yolla doğan çocukların vatandaşlığının ne olacağı meselesidir.

Bu kapsamda çalışmamızda, Türk hukukunda yasaklı olması sebebiyle sınır ötesi taşıyıcı annelik yoluna başvuran Türk vatandaşı müstakbel ebeveyn veya ebeveynlerin, bu yolla dünyaya gelen çocuklara kendi vatandaşlıklarını kazandırıp kazandıramayacağını incelemekteyiz. Çalışmanın sorusu, milletlerarası özel hukukun bir alt dalı olan vatandaşlık hukukuna odaklansa da bu konu, bu alanın diğer alt dallarından bağımsız bir incelemeye elverişli değildir. Zira konunun temelinde soy bağına uygulanacak hukukun yatması sebebiyle kanunlar ihtilafı hukuku; yine soy bağına ilişkin yabancı bir devletten alınmış bir kararın varlığı halinde, bu kararın tanınması talebi gündeme geleceğinden konunun milletlerarası usul hukuku yönünden de incelenmesi gerekir.

I. TAŞIYICI ANNELİK

Yapay döllemenin bir türü olan heterolog dölleme, bir kadına ait yumurta hücrelerinin üçüncü bir erkeğin spermisiyle (sperm bağıışı) yahut üçüncü bir kadının yumurtası ile evli olan erkeğin spermisiyle (yumurta bağıışı) veya her iki üreme hücrelerinin de üçüncü kişilerden temin edilmesiyle yapılan dölleme işlemi olarak tanımlanmaktadır⁴. Gerek homolog gerekse heterolog döllemede yapılan tanımlarda evli kişiler üzerinden açıklamalarda bulunmaktadır⁵. Oysa gelinen noktada yapay döllemeye mutlaka evli çiftler başvurmak zorunda olmadığı gibi doğumu da bir başka kadının gerçekleştirmesi tıbbi olarak mümkündür. Dolayısıyla sadece Türk hukukundaki engelleri düşünerek bir tanımlama yapmaktan kaçınarak

---

Taşısınlar: Taşıyıcı Anneliğe Güncel Bir Bakış,” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, no. 1 (Mart 2016): 504.

⁴ Beşir Acabey, *Soybağı: Kurulması, Genel Olarak Sonuçları, Özellikle Evlilik Dışında Doğan Çocukların Mirasçılığı* (İzmir: Güncel, 2002), 193; Yasemin Erol, *Yapay Dölleme Yöntemleri ve Taşıyıcı Annelik* (Ankara: Yetkin, 2012), 164; Hayrunnisa Özdemir ve Ahmet Cemal Ruhi, *Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları* (İstanbul: Onikilevha, 2016), 790.

⁵ Seda Ergüneş, “Yapay Dölleme,” içinde *Sağlık Hukuku Makaleleri II*, ed. İstanbul Barosu Yayın Kurulu (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2012), 168.

heterolog döllemeyi evlilik ilişkisinden ayrı değerlendirmenin konuyu daha netleştireceği kanaatindeyiz⁶.

En genel tanımıyla ebeveyn olmak amacıyla bir başka kadının rahminin kiralanması veya ödünç alınması olarak nitelendirilebilecek taşıyıcı annelik, çoğu zaman sağlık sebeplerinden kaynaklanan nedenlerle gerçekleşmektedir⁷. Bu yönüyle taşıyıcı annelik, doğum yapması mümkün olmayan ya da yapması durumunda yaşam hakkı tehlikeye girecek olan kadının yumurtasının, laboratuvar ortamında “baba adayının”⁸ spermi ile döllemesi sonucu oluşturulan embriyonun, çocuğu doğurmayı üstlenen kadının rahmine yerleştirilmesi olarak ifade edilebilir⁹. Buna karşın verilen bu tanım daha çok Türk hukukunun esas alındığı bir yaklaşımdır¹⁰. Zira temelinde üreme teknolojilerinden bağımsız olarak “tarihsel yaklaşımla”¹¹ taşıyıcı anneliği nitelendiren yabancı doktrinden hareket eden yazarlar, bu tanımın taşıyıcı

⁶ Aynı yönde bkz. Erol, *Yapay Dölleme*, 44; Cemile Turgut, *Yapay Dölleme Taşıyıcı Annelik ve Soybağına İlişkin Hukuki Sorunlar* (İstanbul: Onikilevha, 2016), 37.

⁷ Doktrinde psikolojik veya estetik kaygılarla (vücudunun deforme olmaması) yahut kişinin yaşam koşulları (yoğun iş hayatı gibi) sebebiyle de taşıyıcı anneliğe başvurulabileceği belirtilmektedir. Bkz. Ungan-Çalışkan, “Bırakınız Taşısınılar,” 492-493; Erol, *Yapay Dölleme*, 61, 109-110.

⁸ Baba adayı kadının eşi olabileceği gibi üçüncü bir kişi de olabilir.

⁹ Her ne kadar anne olmak isteyen kadından hareket edilerek bir tanım verilmiş olsa da taşıyıcı anneliğe ebeveyn olmak isteyen kişinin herhangi bir birlikte yaşamak istemeyen veya eşcinsel olan erkeğin de başvurabileceği belirtilmelidir. Bkz. Erol, *Yapay Dölleme*, 61.

¹⁰ Bu yönde bkz. Özdemir ve Ruhi, *Çocuk Hukuku*, 797; Ergüneş, “Yapay Dölleme,” 168. Örneğin *Hakeri* bu yöntemi klasik yöntem olarak isimlendirmiştir: Hakan Hakeri, “Türk Hukukunda Yapay Dölleme,” *Tıp Hukuku Dergisi* 4, no. 8 (Ekim 2015): 118.

¹¹ Taşıyıcı anneliğin tarihi Tevrat’a kadar götürülmektedir. Bkz. Sevtap Metin, “Yörüngesinden Çıkan Tabiat: Etik, Sosyal, Psikolojik ve Hukuki Görünümleriyle Taşıyıcı Annelik,” içinde *Sağlık Hukuku Makaleleri II*, ed. İstanbul Barosu Yayın Kurulu (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2012), 7. Bu kapsamda taşıyıcı annelik binlerce yıl öncesine dayandırılmakta ve tarihteki birçok toplumda ebeveyn olmak isteyen kadının kız kardeşinin veya arkadaşlarının onun adına hamile kaldığı belirtilmektedir: Ergun Özsunay, “Taşıyıcı Annelikte İlgili Hukuksal Sorunlar,” *Güncel Hukuk Dergisi* 8, no. 44 (Ağustos 2007): 28. Dolayısıyla buradaki taşıyıcı annelik tıbbi değil manevidir: Erol, *Yapay Dölleme*, 60-61. Taşıyıcı anneliğin tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şafak Parlak-Börü, “Aile Hukukunda Zor Bir Dönemeç: Karşılaştırmalı Hukuk Bakış Açısıyla Taşıyıcı Anneliğe İlişkin Güncel Gelişmeler,” *Public and Private International Law Bulletin* 39, no. 1 (Haziran 2019): 67-73.

anneliğin sadece bir türü olduğunu kabul etmektedirler¹². Yazarlar, taşıyıcı annelik ile esas kastedilenin taşıyıcı annenin yumurtalarının kullanıldığı halin anlaşıldığını yansıtır şekilde “geleneksel (genetik/kısmi) taşıyıcı annelik” (*traditional/genetic/partial surrogacy*) ifadesini; diğer hallerde ise “gestasyonel (genetik olmayan/tam/ileri teknoloji) taşıyıcı annelik” (*gestational/full surrogacy/high-technology*) ifadesini tercih etmektedirler¹³. Taşıyıcı annenin yumurtalarının kullanıldığı durumlarda -geleneksel taşıyıcı annelik yerine- “ikame/yedek annelik” kavramının Türk doktrininde daha yerleşik bir tercih olduğu ifade edilmektedir¹⁴. Nitekim uygulamada, taşıyıcı annenin aynı zamanda genetik anne olduğunu yansıtan bu nitelendirmelerin daha yaygın olduğu bildirilmektedir¹⁵.

Taşıyıcı annelikte kullanılan yöntemler esas alınmadan, taşıyıcı anneliğin aynı ülkede gerçekleşip gerçekleşmemesine göre “sınıraşan taşıyıcı annelik” ile “aynı ülkede gerçekleşen taşıyıcı annelik” veya işlemin bir ivaz karşılığında yapılıp yapılmadığına göre “ticari taşıyıcı annelik” ile “ticari olmayan taşıyıcı annelik” şeklinde bir sınıflandırılmanın yapılması da

¹² Karş. Metin, “Taşıyıcı Annelik,” 8.

¹³ Bianka Dörr, “Taşıyıcı Annelik ve Embriyo Bağışı,” çev. Merve Ürem. *Tıp Hukuku Dergisi* 4, no. 8, (Ekim 2015), 194; Erol, *Yapay Döllenme*, 61; Ungan-Çalışkan, “Bırakınız Taşısını,” 490; Nuray Ekşi, “Mahkeme Kararlarında Sınıraşan Taşıyıcı Anneliğe İlişkin Hukuki Sorunlar,” *Public and Private International Law Bulletin* 36, no. 2 (Aralık 2016): 8-9; Sendi Yakuppur, “İleri Teknoloji Kullanarak Gerçekleştirilen Taşıyıcı Annelik,” içinde *Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk Cilt 1*, ed. Zeynep Özlem Üskül-Engin (İstanbul: Onikilevha, 2019), 274; Cahit Ağaoğlu, “Karşılaştırmalı Hukukta Sınıraşan Taşıyıcı Annelik ile Taşıyıcı Anneden Doğan Çocukların Yasal Anne-Babalığının Kazanılma Sorunu,” *Public and Private International Law Bulletin* (Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan) 40, no. 1 (Haziran 2020): 441; Neşe Baran-Çelik, *Milletlerarası Özel Hukukta Soybağının Kurulması* (Ankara: Yetkin, 2021), 42.

¹⁴ Metin, “Taşıyıcı Annelik,” 8; Turgut, *Yapay Döllenme*, 108. Bu yönde bkz. Ergüneş, “Yapay Döllenme,” 169; Acabey, *Soybağı*, 179. Özdemir/Ruhi, ikame anneliği taşıyıcı anneliğin bir türü olarak dahi nitelendirmemektedir. Özdemir ve Ruhi, *Çocuk Hukuku*, 796. Yine de doktrinde tam bir kavram birliğinin olduğu söylenemez. Örneğin Şensöz-Malkoç ikame anneliği, geleneksel taşıyıcı annelikte eş anlamda kullanırken, yedek anneliği ise gestasyonel taşıyıcı annelik yerine kullanmıştır: Ebru Şensöz-Malkoç, “Uluslararası Taşıyıcı Annelik Sözleşmesinden Doğan İhtilaflarda Uygulanacak Hukuk,” *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 35, no. 2 (Aralık 2015): 22. Doktrinde tercih edilen çeşitli nitelendirmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zeynep Gamze Zengin, “Özel Hukukta Taşıyıcı Annelik” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2022), 35-37.

¹⁵ Erol, *Yapay Döllenme*, 65; Şensöz-Malkoç, “Uluslararası Taşıyıcı Annelik,” 23.

mümkündür¹⁶. Doktrinde ticari taşıyıcı annelik yerine “kiralık annelik” ticari olmayan taşıyıcı annelik için ise “ödünç annelik” ifadelerinin de kullanıldığı görülmektedir¹⁷.

Taşıyıcı anneliğin sınıflandırılmasındaki bu farklılıklar, devletlerin taşıyıcı anneliğe olan yaklaşımlarında da görülmektedir. Kimi devletler yukarıdaki taşıyıcı annelik çeşitlerini dikkate alarak taşıyıcı anneliğin bazı çeşitlerine veya tamamına izin vermekte, kimisi ise sayılan türler arasında bir ayırım gözetmeksizin taşıyıcı anneliğe tamamen karşı çıkmaktadır¹⁸. Türk hukukunda benimsenen yaklaşım da ikinci yönde olmuştur. Taşıyıcı anneliğin açıkça yasaklanması¹⁹, yapılan sözleşmelerin 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun²⁰ (TBK) m. 27 uyarınca kesin hükümsüz olduğu sonucunu doğuracaktır²¹. Taşıyıcı anneliğe getirilen bu yaptırım sadece özel hukuk

¹⁶ Bkz. Ekşi, “Taşıyıcı Annelik,” 6-8.

¹⁷ Acabey, *Soybağı*, 179-180; Ergüneş, “Yapay Döllenme,” 169; Erol, *Yapay Döllenme*, 66. Doktrinde ödünç ve kiralık anneliğin her iki türünde de taşıyıcı annenin, genetik anne olmadığı ileri sürülmektedir: Erol, *Yapay Döllenme*, 66-67. Kanaatimizce buradaki ayırımın temelinde taşıyıcı annenin genetik anne olup olmadığından ziyade işlemin ivazlı olup olmaması yattığından bu görüş bir yanlıya sebebiyet verebilir. Bu bakımdan bir ivaz karşılığı yapılan taşıyıcı annelikte, taşıyıcı annenin yumurtaları kullanılabilir.

¹⁸ Taşıyıcı anneliğin yasal olduğu başlıca devletler: Arnavutluk, Ukrayna, Gürcistan, Kıbrıs, Hindistan, İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) bazı eyaletleridir. İngiltere ve Norveç’te ticari olmayan taşıyıcı anneliğin ise mümkün olduğu bildirilmektedir: Yakuppur, “Taşıyıcı Annelik,” 275-276. Karşılaştırmalı hukuktan çeşitli örnekler için bkz. Parlak-Börü, “Aile Hukukunda Zor Bir Dönemeç,” 73-96; Ağaoğlu, “Taşıyıcı Annelik,” 442-475; Yakuppur, “Taşıyıcı Annelik,” 275-280; Yener Ünver, “Ceza Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelik,” *Tip Hukuku Dergisi* 4, no. 8 (Ekim 2015): 297-322; Turgut, *Yapay Döllenme*, 115-138. Avrupa Konseyine üye devletler arasında benimsenen farklı yaklaşımları dikkate alan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), taşıyıcı anneliğe izin verip vermeme konusunda devletlerin takdir marjının bulunduğunu kabul etmektedir. Bu yüzden taşıyıcı anneliğin yasaklanması, bugün için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) ihlali anlamına gelmemektedir. Bkz. Candan Yasan-Tepetaş, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Taşıyıcı Anneliğe İlişkin Kararlarının Türk Kamu Düzeni Bakımından Anlamı,” *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, no. 177-178 (Mayıs-Haziran 2019): 1234; Işıl S. Tekdoğan-Bahçıvan, *Milletlerarası Özel Hukukun (Kanunlar ihtilafı hukuku ve milletlerarası usul hukuku bağlamında) İnsan Hakları ile Dönüşümü?* (Ankara: Yetkin, 2023), 119.

¹⁹ ODSANHK Ek m. 1. Ayrıca bkz. yukarıda dñn. 3.

²⁰ RG, 04.02.2011, S. 27836.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şensöz-Malkoç, “Uluslararası Taşıyıcı Annelik,” 32-42.

boyutuyla sınırlı kalmamıştır. Bu kapsamda taşıyıcı annelik konusunda hem cezai hem de idari yaptırımlar söz konusudur²². Buna karşın uygulamada bu yasaklara rağmen Türk vatandaşlarının Türkiye’de bu işlemi gerçekleştirdikleri veya bu işlemi gerçekleştirmek üzere yurt dışına gittikleri belirtilmektedir²³. Hemen belirtelim ki, ikinci yolu tercih eden Türk vatandaşlarının bu işlemi gerçekleştirmek için dünyanın bir ucuna gitmelerine de gerek yoktur. Coğrafi olarak Türkiye’ye oldukça yakın devletlerin (Gürcistan²⁴, Yunanistan, İran, Rusya, Ukrayna gibi) yasal düzenlemeleri buna müsaade etmektedir²⁵. Dolayısıyla bu işlemlerin, bu yolla dünyaya gelen çocukların vatandaşlığına bir etkisinin olup olamayacağının değerlendirilmesi gereklidir.

II. TÜRK VATANDAŞLIĞININ DOĞUM YOLUYLA KAZANILMASI

Doğum anında kazanılan vatandaşlık, “asli vatandaşlık” olarak ifade edilmektedir²⁶. Bugün için devletlerin vatandaşlık hukuku alanına yansımış

²² Bkz. aşağıda dñn. 44 ve 45.

²³ 09.09.2022 tarihli bir haberde, sosyal medya aracılığıyla bu işlemlerin gerçekleştirildiği ve istenen ücretlerin sekiz yüz bin Türk lirasına vardığı belirtilmiştir: Hilal Yıldırım, “Yasa Dışı Kazanç: Taşıyıcı Annelik,” *TRT Haber*, 9 Eylül, 2022, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/yasa-disi-kazanc-tasiyici-annelik-707656.html>; Türkiye’de pek çok çiftin bu yöntem için yurt dışına gittiği yönünde bkz. Alice Cuddy ve Sertaç Aktan, “Türkiye’de ve Avrupa’da Taşıyıcı Annelik Nasıl Uygulanıyor?,” *Euronews*, 14 Eylül, 2018, <https://tr.euronews.com/2018/09/14/turkiye-ve-avrupa-da-tasiyici-annelik-nasil-uygulaniyor>; 2015 yılında haberlere yansıyan bir olayda iki Türk vatandaşının Gürcistan’da bu yola başvurarak çocuk sahibi olduğu belirtilmiştir. “Sadece 2 Günle Hayatları Karardı! Anne Hapiste Çocuk Ortada Yok!,” *Haber61*, 15 Ekim, 2015, <https://www.haber61.net/yasam/sadece-2-gunle-hayatlari-karardi-anne-hapiste-cocuk-ortada-yok-h241937.html>. *Google* arama motorunda taşıyıcı anneliğe ilişkin yaptığımız aramalarda, müstakbel Türk vatandaşı ebeveynlerinin hedeflendiği pek çok internet adresi karşımıza çıkmaktadır.

²⁴ Gürcistan’ın taşıyıcı anneliği yabancılara yasaklamayı planladığı yönünde bkz. U.S. Embassy in Georgia, *Message for U.S. Citizens: New Law Banning Surrogacy Planned in Georgia*, erişildi 3 Aralık, 2023, <https://ge.usembassy.gov/message-for-u-s-citizens-new-law-banning-surrogacy-planned-in-georgia/#:~:text=The%20Georgian%20government%20has%20announced,will%20be%20a%20criminal%20offense>.

²⁵ Bkz. Ünver, “Taşıyıcı Annelik,” 327; Yakuppur, “Taşıyıcı Annelik,” 275-280.

²⁶ Mustafa Reşit Belgesay, *Türk Vatandaşlığı Kanunu Şerhi* (İstanbul: Sanayii Nefise Matbaası, 1929), 9; Erdoğan Göğçer, *Türk Tabiiyet Hukuku* (Ankara: Ankara

olduğu nadir genel hukuk ilkelerinden olan vatandaşlığın soy bağı ve doğum yeri esasıyla kazanılması²⁷, hemen hemen her devlette birlikte kabul edilmekle ancak esaslara tanınan öncelik farklılaşmaktadır. Yine de genel yaklaşımında önceliğin soy bağı esasında olduğu, bu esasın doğum anında vatandaşlığın kazanılmasını sağlayamadığı hallerde ise doğum yeri esasına önem verildiği görülmektedir²⁸.

Türk vatandaşlık hukukundaki yaklaşım da bu yönde olmuştur. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na²⁹ (TVK) göre her iki esas da Türk vatandaşlığının aslen kazanılmasında etkilidir (TVK m. 6). Ancak soy bağı esası temel/birincil prensip olarak benimsenirken, doğum yeri esası vatansızlığın önlenmesi amacıyla hizmet eden ikincil/tali bir esastır (TVK m. 8)³⁰. Soy bağı esasının bu önceliği, kendisini hiyerarşik düzeyde de göstermektedir. Bu kapsamda Anayasamızın vatandaşlığa ilişkin hükümlerinin düzenlendiği m. 66'da soy bağı esası kendisine yer bulurken, maddede doğum yeri esasına ilişkin bir hüküm yer almamaktadır³¹. Anayasa

---

Üniversitesi Yayınları, 1979), 23; Nihal Uluocak, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (İstanbul: Filiz, 1989), 25; Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (İstanbul: Filiz, 2020), 52; Rona Aybay, Nimet Özbek ve Gizem Ersen-Perçin, *Vatandaşlık Hukuku* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019), 93; Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan-İzmirli, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (Ankara: Rehber, 2023), 29; Turgut Turhan ve Feriha Bilge Tanrıbilir, *Vatandaşlık Hukuku* (Ankara: Yetkin, 2017), 30; Gülin Güngör, *Tabiiyet Hukuku* (Ankara: Yetkin, 2023), 60. Doktrinde doğumdan sonra kazanılmakla birlikte, ilk kazanılan vatandaşlığa da asli vatandaşlık nitelendirilmesinin yapıldığı görülmektedir. İlgili görüş için bkz. Nomer, *Vatandaşlık*, 54.

²⁷ Güngör, *Tabiiyet*, 21, 50.

²⁸ Karşılaştırmalı hukuktan örnekler için bkz. Pelin Güven, "Türk Vatandaşlığının Doğumla Kazanılması – Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Konunun Değerlendirilmesi," içinde *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008)*, ed. Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir ve Banu Şit (Ankara: Yetkin, 2018), 127-139. Doğum yeri esasının bu şekilde kullanılması doktrinde "çözüm amaçlı/çaresel *ius soli*" şeklinde ifade edilmektedir. Bkz. Kazım Sedat Sirmen, "Toprak Esası (Ius Soli) Prensibi, Uygulanması ve AİHM'nin Yaklaşımı," içinde *Avrupa ve Uluslararası Göç Hukuku*, ed. Gülüm Bayraktaroğlu-Özçelik ve Elçin Aktan (Ankara: Yetkin 2022), 470, 479.

²⁹ RG, 12.06.2009, S. 27256.

³⁰ Nomer, *Vatandaşlık*, 72; Aybay, Özbek ve Ersen-Perçin, *Vatandaşlık*, 101; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Vatandaşlık*, 49; Güngör, *Tabiiyet*, 73; B. Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (İstanbul: Beta, 2022), 99.

³¹ Güngör, doğum yeri esasının Anayasa'da yer alamamasını, bu esas "istisnai" bir esas haline getirmeyeceğini belirtir: Güngör, *Tabiiyet*, 73. Oysa doktrinde doğum yeri

m. 66'da yer alan kurala göre: “*Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür.*”.

Hükmün daha ayrıntılı olarak düzenlendiği TVK'da ise doğumun gerçekleştiği ülke ile doğumun evlilik içinde veya dışında gerçekleşmiş olmasının önemli olmadığı vurgusu yapılmaktadır (TVK m. 7)³². Maddede bir diğer dikkat çeken nokta ise, soy bağının kurulmasından sadece, yabancı anneden evlilik dışında dünyaya gelen çocukların, Türk vatandaşı olan biyolojik babasına bağlı olarak vatandaşlık kazanabilmesi halinde bahsedilmesidir. Kanaatimizce hükmün bu şekilde kaleme alınmasından, vatandaşlığın anneden kazanılmasında hukuki bağın dikkate alınmadığı, diğer bir deyişle yalnızca “doğal bağa” bakılacağı sonucu çıkmamaktadır. Burada yine “hukuki bağ” dikkate alınmaktadır. Ancak soy bağının kurulmasından ayrıca bahsedilmemesinin temelinde, soy bağının yerleşmiş bir hukuk prensibi uyarınca zaten kurulacağı varsayılmasının yattığını düşünüyoruz. Roma hukukunda beri geçerli olan bu prensibe göre³³ çocuğu doğuran kadın, o çocuğun aynı zamanda “hukuken” de annesidir. Bu kapsamda anne ile çocuk arasındaki doğal bağ aynı zamanda hukuki bağı da kurmaktadır. İşte anne ile çocuk arasındaki soy bağının kurulmasında kabul edilen bu evrensel prensip, soy bağının kurulmasına Türk hukuku harici bir başka hukukun uygulanması halinde dahi bunun değişmeyeceğinin kabulü noktasında önemsizleşebilir. Ancak her halde, devlet ile gerçek kişi arasındaki hukuki (ve siyasi) bağı işaret

---

esasının Türk hukukunda tali/ikincil nitelikte olduğunu vurgulamak için, esasın “istisnai” olduğu da ifade edilmiştir. Bkz. Göger, *Türk Tabiiyet Hukuku*, 51; Aybay, Özbek ve Ersen-Perçin, *Vatandaşlık*, 99; Erdem, *Vatandaşlık*, 99. Bu noktada görüşler arası bir farklılığın olup olmadığı sorgulanabilir. Fikrimizce *Güngör* bu vurguyu, doğum yeri esasının tali bir esas olmadığını belirtmek amacıyla değil, sadece doğum yeri esasının TVK m. 7/3'ün bir istisnası olarak anlaşılmasını gerektiği için yapmaktadır. Nitekim yazar açıklamalarının devamında doğum yeri esasının ikincil nitelikte olduğunu belirtmektedir. Bkz. “*Türk hukukunda doğum yeri esası, (...) ikincil/tâli bir esas olarak düzenlenmiştir.*”: Güngör, *Tabiiyet*, 73.

³² “*Türkiye içinde ve dışında*” ifadesi kanun maddesinin yalnızca ilk fıkrasında belirtilmiş olsa da bu sonuç ikinci ve üçüncü fıkradaki düzenlemeler açısından da kabul edilmektedir. Bkz. Nomer, *Vatandaşlık*, 69. Nitekim Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (TVK Yön.) m. 7'de bu ifade tüm fıkralarda kullanılmıştır. Bkz. RG, 05.04.2010, S. 27544.

³³ *Master semper certa est.* Bkz. Helvacı ve Topuz, *Özdeyişlerle Hukukun Kadim İlkeleri*, 405.

eden vatandaşlık statüsünün soy bağı yoluyla tespitinde, mutlak olarak doğal bağa bakıldığı sonucunu doğurmaz.

Bu görüşümüzü destekleyecek diğer bir düzenleme, evlilik birliği devam ederken yabancı anneden ancak Türk babadan doğan çocuğun Türk vatandaşlığını kazanacağına belirtilmesinde de görülmektedir (TVK m. 7/1). Yine bu hükümde TVK m. 7/3'ün aksine, babayla çocuk arasında kurulması gereken bir soy bağından bahsedilmemiştir. Zira bu hüküm de temelinde, soy bağının kurulmasında kabul edilen evrensel prensiplerden biri olan babalık karinesinden hareket etmektedir. Oysa burada yalnızca doğal bağa bakılacak olsaydı, babalık karinesine bir sonuç bağlanmaz, sadece Türk vatandaşı olan biyolojik babanın vatandaşlığının kazanılması mümkün olurdu.

Doktrindeki temel eserlerde de bu varsayımdan hareket edildiği ve neredeyse hemen her zaman 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun³⁴ (TMK) soy bağının kurulmasına ilişkin kuralların zikredilmesiyle açıklamaların yapıldığı görülmektedir³⁵. Belki bu noktada yazarların bu bağın mutlaka Türk hukukuna göre kurulacağından hareket etmeleri³⁶ ve bu hareket noktalarını gerekçelendirmemeleri teorik olarak sorgulanabilir olsa da ilkelerin evrensel olmaları sebebiyle bu sorgunun pratikte bir farklılığa işaret etmeyeceği iddia edilebilir.

³⁴ RG, 08.12.2001, S. 24607.

³⁵ Nomer, *Vatandaşlık*, 68; Aybay, Özbek ve Ersen-Perçin, *Vatandaşlık*, 94-95; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Vatandaşlık*, 37-38; Güngör, *Tabiiyet*, 64; Erdem, *Vatandaşlık*, 102-103.

³⁶ Örneğin, evlilik içinde doğan çocuğun babalık karinesine göre babayla soy bağının kurulup kurulamayacağı; yine anne ile çocuk arasında soy bağının kurulmasında doğum harici bir tanıma beyanına ihtiyaç duyulup duyulmayacağı uygulanacak hukuka göre değişebilir. MÖHUK m. 16'ya göre soy bağının kurulmasında basamaklı bir yapı benimsenmiştir. Örneğin çocuğun mutlak doğum yeri esasının benimsendiği bir ülkede doğduğu varsayımında, henüz bir soy bağı kurulmadan milli hukuku bulunmakta ve soy bağı kuracak hukuk da doğum yeri esasıyla kazanmış olduğu devletin hukuku olacaktır. Dolayısıyla uygulanacak yabancı hukukun anne ile soy bağının kurulmasında tanıma beyanını araması yahut babalık karinesini kabul etmemesi teorik çerçevede mümkündür. Metodolojik bir yaklaşım getirilmeden, "evlilik içinde doğma" noktasında kabul edilen üç yüz günlük sürenin doğrudan TMK m. 241'e göre belirlenmesinin aynı gerekçelerle eleştiriye açık olduğunu düşünmekteyiz Eleştirilen yönde bkz. Nomer, *Vatandaşlık*, 68; Aybay, Özbek ve Ersen-Perçin, *Vatandaşlık*, 94-95; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Vatandaşlık*, 38; Erdem, *Vatandaşlık*, 102.

Soy bağı yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında esas olanın hukuki soy bağına olduğunun tespiti çalışmamız açısından önemlidir. Zira günümüzde üreme teknolojilerinin gelişmesi sonucunda taşıyıcı anneliğin ortaya çıkışı, çocuğu doğuran kadının aynı zamanda çocuğun hukuken de annesi olacağına ilişkin temel prensibi tartışılır hale getirmiştir³⁷. Nitekim taşıyıcı annelik sonucu dünyaya gelen çocuk ile soy bağı, çocuğu doğuran taşıyıcı anne yerine müstakbel kadın ebeveyn ile kurulabilmesinin örnekleri karşılaştırmalı hukukta görülmeye başlanmıştır³⁸.

Aşağıda detaylı olarak açıklanacağı üzere, çocuğun Türk vatandaşlığının iktisabındaki esas sorun, taşıyıcı anne ve biyolojik baba yabancıken, müstakbel kadın ebeveynin Türk vatandaşı olması halinde ortaya çıkar³⁹. Zira biyolojik babanın Türk vatandaşı olması halinde gerek kanun yoluyla gerekse mahkeme kararıyla çocukla soy bağı kurulabilmesi muhtemeldir. Bunun akabinde idare, çocuğun Türk vatandaşı olduğunu yalnızca tespit edecektir⁴⁰. Ancak anne açısından böyle bir işlemin yapılabilmesi şüphesiz bir mahkeme kararı ile mümkündür. Zira müstakbel kadın ebeveyn, taşıyıcı annelik sonucu dünyaya gelen çocuğu kendi nüfusuna kaydettirmek üzere idareye başvurduğunda, bu talep muhtemelen reddedilecektir. Bu kapsamda idari işlemin iptali için idare mahkemelerinde dava açabilmesi mümkünse de idare mahkemelerinin yargı yolu bakımından yetkisiz olduğu bir konu olan soy bağı meselesinde, adli yargı yoluna başvurulması gerekir. Bu kapsamda Türkiye’de soy bağına kurulması için bir dava açılabilmesi gibi, hali hazırda yurt dışından alınmış bir karar varsa, bu kararın Türkiye’de hüküm ve sonuç doğurabilmesi için 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’a⁴¹ (MÖHUK) göre tanıma davası açılabilir.

³⁷ Daisy Deomampo, “Defining Parents, Making Citizens: Nationality and Citizenship in Transnational Surrogacy,” *Medical Anthropology* 34, no. 1 (2015): 220.

³⁸ Taşıyıcı anneliğin karşılaştırmalı hukukta kontrollü olarak serbest bırakıldığı ve bunun sonucunda müstakbel ebeveynlerle soy bağına kurulabilmesini sağlayan çeşitli kanuni düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir: Ünver, “Taşıyıcı Annelik,” 326. Karşılaştırmalı hukuktan örnekler için bkz. dpn. 18.

³⁹ Pek tabii uygulanacak hukukta, biyolojik baba olmadığı halde bu işleme dayanarak babayla soy bağına kurulmasının sağlanması halinde, bu tartışma yeniden gündeme gelecektir.

⁴⁰ Güngör, *Tabiiyet*, 72.

⁴¹ RG, 12.12.2007, S. 26728.

Anlaşılacağı üzere, meselenin öncelikle kanunlar ihtilafı boyutu ile milletlerarası usul hukuku boyutu incelenmesi gerekmektedir. Bu konular, vatandaşlık bağının kurulabilmesi için adeta ön mesele teşkil eder. Eğer bu davalarda müstakbel Türk vatandaşı kadın ebeveyn ile çocuk arasında soy bağının kurulabileceğine imkan tanınırsa bu kararlar, yabancı taşıyıcı anneden dünya gelen çocuğun Türk vatandaşlığını soy bağı esasıyla kazanabilmesinin de önünü açacaktır.

III. TAŞIYICI ANNELİĞİN KANUNLAR İHTİLAFI HUKUKU BOYUTU

A. Genel Olarak

Doğum yeri esası hariç, çocuk ile Türk vatandaşlık bağının doğum anında kurulabilmesi, çocuğun Türk vatandaşlığına sahip bir kişiyle soy bağının kurulmasına bağlıdır. Taşıyıcı annenin ve müstakbel ebeveynlerin Türk vatandaşı olması, yasak olmasına rağmen gerekli tıbbi işlemlerin Türkiye’de gerçekleşmesi ve yine doğumun Türkiye’de gerçekleşmesi halinde somut olaya yabancılık unsuru katan başka herhangi bir vakıa da yoksa, çocuğun hukuki anne ve babasının kim olduğu doğrudan Türk maddi hukukuna göre çözümlenecektir. Zira uygulanacak hukukun tespiti, ancak somut uyuşmazlıkta bir yabancılık unsurunun varlığı halinde gündeme gelecek bir hukuki sorundur. Dolayısıyla yabancılık unsurunun yokluğu halinde MÖHUK hükümlerinin devreye girebilmesinden söz edilemez. Bu kapsamda doğrudan TMK hükümleri uygulanacak (TMK m. 281 vd.) ve çocuk ile taşıyıcı anne arasında kurulan soy bağı sayesinde çocuk, Türk vatandaşlığını soy bağı esasıyla kazanacaktır.

Buna karşın taşıyıcı annelik müessesinde bir yabancılık unsurunun bulunma ihtimali kuvvetle muhtemeldir. Zira hukukumuzda taşıyıcı anneliğin yasak olması⁴², bu yasağa rağmen işlemlerin Türkiye’de yapılma ihtimalini azaltmaktadır⁴³. Ayrıca ilgili işleme girişen taraflar ile buna aracılık edenler

⁴² Bkz. dpn. 3.

⁴³ Buna rağmen Türkiye’de de bu işlemlerin yapıldığına ilişkin haberler yapılmıştır. Bkz. yukarıda dpn. 23.

hakkında cezai⁴⁴ ve idari⁴⁵ yaptırımlar da söz konusudur. Bu ağır yaptırımlar ışığında kişilerin sınır ötesi taşıyıcı anneliğe başvurmalarının daha olası olduğu bir gerçektir⁴⁶. Bu ise ilgili işlemlerin yurt dışında gerçekleşmesi, taşıyıcı annelik sözleşmesinin taraflarından birinin yabancı olması, “doğumun yurt dışında gerçekleşmesi”⁴⁷ gibi somut olaya çeşitli yabancılık unsuru katan vakıaların bulunmasını sağlayacaktır. Her yabancılık unsurlu uyumsuzlukta olduğu gibi, soy bağından kaynaklanan bu uyumsuzluk da -kural olarak- doğrudan Türk maddi hukuk kuralları uyarınca çözümlenmeyecek; bunun için hakim öncelikle uygulanacak hukuku tespit etmesi gerekecektir. Hakim bu konuda re’sen hareket etme yükümlülüğü altındadır (MÖHUK m. 2/1).

B. Soy Bağına Uygulanacak Hukuk

Uygulanacak hukukun tespitinde hakim öncelikle somut uyumsuzluğu vasıflandırmalıdır. Müstakbel ebeveynlerin taşıyıcı annelik sonucu dünyaya gelen çocuk veya çocukların aslında kendi çocuğu olduğunu iddia etmeleri sonucunda, hakim bu hayat olayına vereceği hukuki ad, soy bağının

⁴⁴ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) kapsamında taşıyıcı anneliğin bir suç tipine girip girmediği konusunda değerlendirilebilecek madde, “çocuğun soybağını değiştirme” suçunu düzenleyen 231. maddesidir. Bkz. RG, 12.10.2014, S. 25611. Bu hükmün doğrudan taşıyıcı anneliği bir suç kapsamına almadığı, ancak bunun sonucunda doğum belgesinde ve nüfusta bir başkasının doğurmuş gibi gösterilmesini düzenlediği belirtilmektedir. Bkz. “ (...) taşıyıcı annelik suretiyle bir çocuğun doğurtulması veya buna aracılığı değil, ancak bu doğum sonrası kayıtlara hukuki anne dışında genetik bağı olan veya olmayan başka bir annenin veya ebeveynin (sanki doğuran anneden başkası doğurmuş gibi) kaydedilmesi halinde söz konusu olacaktır. ”: Ünver, “Taşıyıcı Annelik,” 329. Buna karşın ODSANHK’ya 2018 yılında getirilen Ek Madde 1 ile kanuna aykırı şekilde embriyo ve üreme hücresini bağışlayan ve kullananları da kapsayan bir cezai yaptırım getirilmiştir.

⁴⁵ Taşıyıcı anneliğe aracılık edenler açısından idari bir yaptırım olarak kişilerin ve ilgili merkezlerin izinlerinin iptal edileceği ve bu alanlarda çalışmalarının yasaklanacağı hüküm altına alınmıştır (ODSANHK m. 15/3).

⁴⁶ Nitekim karşılaştırmalı hukukta, ulusal mahkemenin önüne gelen uyumsuzluğun bizzat sebebi, Türk vatandaşı kişilerin bu yönteme başvurmak istemeleri olmuştur: Re G (Surrogacy: Foreign Domicile) [2007] EWHC 2814 (Fam). Türk mahkemelerinin önüne gelmiş bir uyumsuzluk henüz tespit edilememiştir.

⁴⁷ Bu işlemlere aracılık eden siteler incelendiğinde, daha fazla ücret vererek doğumun Türkiye’de gerçekleşmesinin de mümkün olduğu belirtilmektedir. Buna karşın doğum Türkiye’de gerçekleşse bile işleme yabancılık unsuru katan diğer vakıaların varlığı halinde MÖHUK hükümleri devreye girecektir.

kurulması veya reddidir. Dolayısıyla hakiminin bu talebi, soy bağının kurulmasına uygulanacak hukuku açıkça gösteren kurala (MÖHUK m. 16) altlayarak yetkili hukuku tespit etmesi gerekir.

MÖHUK m. 16’da soy bağına uygulanacak hukuk basamaklı bir yapıda kaleme alınmıştır⁴⁸. Kanunda maddi hukuk adaletini gerçekleştirmeye yönelik nadir kurallardan biri olan bu hükümle, çocuğun yüksek menfaati esas alınarak nesepsiz kalmaması amaçlanmıştır⁴⁹. Maddede çocuğun menfaatinin gözetildiği bir diğer durum, bağlama noktalarının tercihinde olup, çocukla yakın ilişkili irtibat noktaları tercih edilmiştir⁵⁰. Ayrıca hükümde, soy bağının kurulmasına uygulanacak hukuku gösteren bağlama noktalarında ortaya çıkabilecek statü değişikliği ihtilaflarını ortadan kaldırmak amacıyla, “çocuğun mutad meskeni dışındaki”⁵¹ diğer bağlama noktaları açısından, bunların dikkate alınacağı anın, çocuğun doğum anı olacağı da belirtilmiştir. Sayılan bağlama noktaları sırasıyla; çocuğun milli hukuku, mutad meskeni hukuku, annenin veya babanın milli hukukları, annenin ve babanın müşterek mutad mesken hukukları ve son olarak doğum yeri hukukudur.

Bilindiği üzere soy bağı yoluyla kazanılan vatandaşlık, doğum anından itibaren hüküm ve sonuç doğurur⁵². Dolayısıyla dava sonucunda Türk vatandaşı olan müstakbel ebeveyn ile çocuk arasında soy bağının kurulduğu

⁴⁸ Kuralı alternatif bağlama kuralı olarak niteleyen görüş için bkz. Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku* (İstanbul: Beta, 2021), 272; Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan-İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk* (Ankara: Savaş, 2023), 238.

⁴⁹ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 272; Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları* (İstanbul: Vedat, 2020), 25; Rona Aybay ve Esra Dardağan, *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı)* (Ankara: Siyasal, 2008), 218; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 353; Gülin Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk* (Ankara: Yetkin, 2022), 62, 64.

⁵⁰ Aysel Çelikel ve B. Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk* (İstanbul: Beta, 2021), 275.

⁵¹ İlk cümlede yer alan doğum anının çocuğun mutad meskeni hukukuna da sirayet edip etmediğinin net olmadığı belirtilmektedir: Ziya Akıncı ve Cemile Demir-Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku* (İstanbul: Vedat, 2010), 122. Buna karşın genel eğilim “dava anındaki” mutad meskenin dikkate alınması gerektiği yönündedir. Bkz. Esra Dardağan-Kibar, “Uluslararası Özel Hukukta Soybağı ve Velayete İlişkin Sorunlar,” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan) no. 1 (Nisan 2011): 544; Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk* (İstanbul: Beta, 2023), 175; Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 144; Sibel Özel, Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim ve Hüseyin Akif Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk* (İstanbul: Onikilevha, 2023), 280.

⁵² Bu durumun milletlerarası hukukta da genel kabul gördüğünün varsayılabilceği yönünde bkz. Güngör, *Tabiiyet*, 79, dpn. 275.

varsayımında, aslında doğum anında bir milli hukukunun bulunacağı, dolayısıyla ilk basamakta Türk hukukunun dikkate alınacağı⁵³ ve Türk hukukuna göre bunun mümkün olmayacağından tekrar ikinci basamağa geçilmesi gerektiği iddia edilebilir. Ancak bu düşünce kanaatimizce hatalı olacaktır. Her ne kadar soy bağı'nın kurulduğu varsayımında çocuk Türk vatandaşlığını doğum anından itibaren kazanacak olsa da bu düşünce kanunda öngörülen sisteme aykırılık teşkil eder. Zira henüz bir soy bağı kurulmadan milli hukuktan söz edilemeyeceği için, bu bağı kuran hukuk, kazanılacak olan milli hukuktan bağımsız şekilde değerlendirilmelidir. Fark edileceği üzere bu yorum hakimi adeta bir döngüye sokmaktadır. Her ne kadar basamaklı yapının öngörülmesi sebebiyle bu durumda diğer bir basamağa gidileceği iddia edilebilir olsa da bu yorum, MÖHUK m. 4/1-c gereği diğer milli hukukun dikkate alınmadan ikinci basamağa geçilmesine de sebebiyet vermektedir. Özellikle çocuk ile müstakbel ebeveyn arasındaki bağı'nın sadece dikkate alınmayan milli hukuk⁵⁴ ile kurulabilmesi ihtimalinde, sorun daha netleşmektedir.

Açıkladığımız örnek göstermektedir ki statü değişikliği halinde doğabilecek ihtilafları gidermek amacıyla getirilen “doğum anı”, ilk basamaktaki bağlama noktası olan milli hukuk açısından belirsizlikler ve karmaşaya sebebiyet vermektedir⁵⁵. İşin mahiyeti gereği burada dava anının esas alınması gerektiği kanaatindeyiz. Bu kapsamda en azından ilk basamaktaki bağlama noktası için tercih edilen zamanın doğum anı yerine “dava anına” sabitlenmesi daha yerinde olacaktır. Ancak statü değişikliği hallerine ilişkin genel hüküm niteliği taşıyan MÖHUK m. 3'ün varlığı⁵⁶ dikkate alındığında, dava anının ilk basamakta ayrıca belirtilmesine gerek yoktur. Bu kapsamda ilk basamakta yer alan “doğum anının” maddeden çıkartılması kanun sistematığı açısından daha uygun bir çözüm olacaktır⁵⁷.

⁵³ Çocuğun doğum anında örneğin ius soli esasıyla bir başka devletin vatandaşlığının zaten olduğu dolayısıyla sadece bu hukukun dikkate alınması gerektiği halde de MÖHUK m. 4/1-c gereği Türk hukuku dikkate alınacaktır.

⁵⁴ Örneğin doğum yeri esasıyla kazanılmış olan milli hukuk.

⁵⁵ Benzer yönde bkz. Dardağan-Kibar, “Uluslararası Özel Hukukta Soybağı,” 554-555. Yazar “doğum anının” dikkate alınmasından ziyade milli hukukun yetersizliğine işaret etmektedir: Dardağan-Kibar, “Uluslararası Özel Hukukta Soybağı,” 545-546.

⁵⁶ “Yetkili hukukun vatandaşlık, yerleşim yeri veya mutad mesken esaslarına göre tayin edildiği hâllerde, aksine hüküm olmadıkça, dava tarihindeki vatandaşlık, yerleşim yeri veya mutad mesken esas alınır.”

⁵⁷ Ayrıca çocuğun doğum anında bir mutad meskeninden bahsedilemeyeceğinden (aynı yönde bkz. Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 270; Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*,

Benzer yönde *Dardağan-Kibar*, taşıyıcı annelik sonucu dünyaya gelen çocuğun anne ve babasının kim olduğunun tartışmaları sebebiyle, çocuk ancak *ius soli* esasıyla bir vatandaşlık kazanmışsa ilk basamağın bir anlam ifade edeceğini belirtir. Yazar ayrıca anne ve babanın belirsizliği sebebiyle daha sonraki basamaktaki bağlama noktalarının da yetersizliğine işaret etmektedir. Bu yüzden yazara göre bağlama noktalarından “dava anındaki”⁵⁸ mutad mesken ile son basamaktaki doğum yeri hukuku bir anlam ifade etmektedir⁵⁹.

MÖHUK m. 16’da anne ve babaya bağlı olarak belirtilen bağlama noktalarının *lex fori*’ye göre yorumlanacak olması sebebiyle bu aşamada uygulanacak hukukun tespitinde TMK hükümleri belirleyici olacaktır⁶⁰. Dolayısıyla maddedeki anne ifadesi, çocuğu doğuran kadın olarak yorumlanacaktır. Bu noktada bağlama noktalarının belirlenmesinde anne ve babanın Türk hukukuna göre yorumlanmasında biz bir sakınca görmüyoruz. Bağlama noktalarının yorumunda ülkeler arasında farklı yorumların tercih edildiği pek çok hukuki ilişki bulunmaktadır. Ancak bağlama konusunun aksine, bağlama noktasının yorumunda esas alınması gerekenin *lex fori* olması gerektiği daha az fikir ayrılığı olan bir meseledir⁶¹.

Kanaatimizce bu yorum çocuğun da menfaatine olacaktır. Zira anneyi bu noktada “çocuğu doğuran kadın” olarak yorumlamak, taşıyıcı annenin milli hukuku veya mutad meskeninin dikkate alınmasını sağlayacaktır. Zira büyük ihtimalle Türkiye’de yasak olması sebebiyle yurt dışına gidecek Türk vatandaşı müstakbel ebeveynler, bu işlemin yasal olduğu ve kendilerinin hukuken anne veya baba sayılacağı bir ülkede bu işlemi gerçekleştireceklerdir. Dolayısıyla taşıyıcı annenin o ülkenin bir vatandaşı olması veya o ülkede mutad meskeninin bulunması sayesinde, bu hukukun uygulanması ile müstakbel Türk vatandaşı ebeveynle bu bağın kurulmasına imkan verilebilir⁶².

---

144), görüşümüzün mutad meskenin de dava anı şeklinde anlaşılması konusuna netlik kazandıracığını düşünmekteyiz. Bkz. dpn. 51.

⁵⁸ Bkz. dpn. 51.

⁵⁹ Dardağan-Kibar, “Uluslararası Özel Hukukta Soybağı,” 555.

⁶⁰ Dardağan-Kibar, “Uluslararası Özel Hukukta Soybağı,” 555.

⁶¹ Bağlama konusunun yorumlanmasında da *lex fori* yöntemi ağırlıktadır. Bkz. Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 100.

⁶² Kamu düzeni ile doğrudan uygulanan kuralların müdahalesi aşağıda incelenecektir.

Son olarak, Türk hukukunda aile ve şahsın hukuku meselelerinde atıf⁶³ dikkate alınmaktadır (MÖHUK m. 2/3). Buradan hareketle soy bağının hem aile hukuku hem de şahsın hukukuyla ilgili bir mesele olması sebebiyle atfın dikkate alınacağı sonucu çıkmaktadır⁶⁴. Kanunun bu açık ifadesine rağmen doktrinde, MÖHUK m. 16'nın diğer bağlama kurallarından farklı olarak belirli bir maddi hukuk sonucuna ulaşma gayesini güttüğünü, bu yüzden de hükümle atfın zımni olarak reddedildiği ileri sürülmektedir⁶⁵. Bu iki görüşün karması olarak nitelendirebileceğimiz bir diğer görüş ise⁶⁶, öncelikle atf kurallarının dikkate alınmadan bir sonuca gidilebileceğini ancak hedeflenen maddi sonucun sağlanamadığı durumlarda artık atfın dikkate alınabileceğini ifade etmektedir. Kanaatimizce bu son görüş hem hedeflenen maddi hukuk sonucunun gerçekleştirilmesine hizmet etmesi hem de kanunda atfın açıkça kapsamı dahilinde olan soy bağı meselesine uygulanabilme imkanı tanıdığından daha yerindedir.

Burada değerlendirilmesi gereken bir diğer mesele, MÖHUK m. 16 ile hedeflenen maddi sonucun sadece çocuğun ilgili ebeveynle hiçbir bağının bulunmadığı durumlarda mı bu hedefi sağlama amacı güttüğüdür. Diğer bir

⁶³ Atıf, milletlerarası özel hukukun kendine özgü sorunlarından biri olup, atıf ile *lex fori*'nin bağlama kuralı aracılığıyla "yetkili" görülen hukukun, aynı zamanda uygulanacak hukuk olup olmadığına bir cevap aranmaktadır. Eğer atıf kabul edilirse yetkili hukuk ile uygulanacak hukuk örtüşmeyebilecektir. Bkz. Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 29. Türk hukukunda bu soruna MÖHUK m. 2/3 uyarınca cevap verilmiştir. Buna göre atfın kabul edildiği konularda, bir kereyle sınırlı kalmak kaydıyla yetkili hukukun kanunlar ihtilafı kuralları da dikkate alınır. Bu yüzden Türk hukukunda atıf tek derecelidir. Bkz. Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 39; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 125. Atfın ortaya çıkışı ve çeşitleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Süheyla Balkar-Bozkurt, "Uluslararası Özel Hukukta Bitmeyen Tartışma: Atıf (Renvoi) Teorisi," *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (Doç. Dr. Melike Batur Yamaner'in Anısına Armağan C. II) no. 2 (Nisan 2014): 795-861.

⁶⁴ Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 39, 187-188; Zeynep Derya Tarman, *Milletlerarası Özel Hukuk Kısa Ders Kitabı* (İstanbul: Vedat, 2023), 89.

⁶⁵ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 156; Ayfer Uyanık-Çavuşoğlu, "Yeni MÖHUK'a Göre Soy Bağı İlişkisine Uygulanacak Hukuk Sorunu," *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, no. 2 (Aralık-Ocak 2008): 319; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 65; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 238; Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 76.

⁶⁶ Balkar-Bozkurt, "Atıf," 830; Baran-Çelik, *Soybağının Kurulması*, 81. Benzer yönde bkz. Eğer atıf dikkate alınacaksa "*en azından devam eden atf sonucunda öngörülen hukuk baba ile çocuk arasında soybağı ilişkisi tesis edilemiyor ise, dikkat dışı bırakılmalıdır.*": Uyanık-Çavuşoğlu, "Yeni MÖHUK'a Göre Soy Bağı," 319.

ifadeyle, hali hazırda kurulmuş bir soy bağıının bulunduğu hallerde, maddede hedefin artık bulunmadığı iddia edilebilir mi? Konumuz açısından netleştirirsek, taşıyıcı annelik sonucu dünyaya gelen çocuk ile taşıyıcı anne arasında *master semper certa est* prensibinden hareketle kurulmuş bir soy bağıının bulunduğu, MÖHUK m. 16 hala müstakbel ebeveyn ile bir bağ kurma amacı güdecek midir⁶⁷? Bu soruya olumsuz bir cevap verilmesi halinde yukarıda zikrettiğimiz ikinci görüş ile katıldığımız üçüncü görüş yerine sadece ilk görüş uygulanacaktır. Fikrimizce bu hedef, çocuk ile soy bağıının yalnızca ilk kez kurulduğu aşamada değil, aynı zamanda bu bağıın düzeltilmesinde/iptalinde de geçerliliğini sürdürmektedir. Bu durum çocuğun yüksek yararının gözetilmesinin doğal bir sonucudur. MÖHUK m. 16/2’de soy bağıının iptalini, soy bağıını kuran hukuka tabi tuttuğuna göre, ilk fıkradaki menfaatler burada da geçerli olmalıdır. Aksi yorum, hali hazırda babalık karinesinin uygulanması sebebiyle hukukten baba kabul edilmeyen biyolojik babanın, açmış olduğu soy bağıının reddi davasında (TMK m. 286)⁶⁸, çocuğun biyolojik babasıyla soy bağıının kurulmasında bir menfaatinin olmadığı sonucunu doğururdu⁶⁹.

C. Yabancı Hukukun Uygulanmaması

Bağlama kuralları aracılığıyla tespit edilen hukukun yabancı bir hukuk olması halinde, bu hukukun somut uyuşmazlığa uygulanması mutlak değildir⁷⁰. Gerçekten de tespit edilen hukukun somut uyuşmazlığa uygulanması ihtimalinde ortaya çıkacak sonucun Türk kamu düzenini bozacağı kabul edildiğinde MÖHUK, bu hukukun ilgili kuralının uygulanmasını engelleyici bir yardımcı ihtilaf kuralı içermektedir (MÖHUK

⁶⁷ Burada vasıflandırma sonucunda uyuşmazlık MÖHUK m. 16/2’ye atlanacak olsa da ilgili fıkrada soy bağıının iptaline uygulanacak hukuk aynı zamanda soy bağıını kuran hukuka tabi tutulmuştur.

⁶⁸ Her ne kadar TMK m. 286/1’de kocadan bahsedilse de TMK m. 291’de baba olduğunu iddia eden kişi diğer ilgililer kapsamına alınmıştır. Ayrıca TMK m. 286’da babalık karinesini çürütebilmek için anneye bu davayı açma hakkı vermeyen hüküm, Anayasa Mahkemesi tarafından yakın zamanda (ertelenmiş etkiyle) iptal edilmiştir. Bkz. Anayasa Mahkemesi, E.2023/37, K.2023/140, 26.07.2023, (RG, 20.10.2023, S. 32345).

⁶⁹ “*Netice itibarıyla çocuğun menfaati herhangi bir babaya değil, genetik babaya bağlanmalıdır.*”: Uyanık-Çavuşoğlu, “Yeni MÖHUK’a Göre Soy Bağı,” 321.

⁷⁰ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 140; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 84.

m. 5)⁷¹. Yabancı hukukun uygulanmasını engelleyen bir diğer hal ise, somut uyuşmazlığa uygulanabilecek iç hukuktaki hukuk kuralının, doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirilmesi halidir.

1. Kamu Düzeni Müdahalesi

Kanunlar ihtilafı hukukunda kamu düzeni müdahalesi, bağlama kuralı ve diğer yardımcı ihtilaf kuralları (atıf, statü değişikliği gibi) aracılığıyla tespit edilen yabancı hukukun en son aşamada kamu düzeni süzgecinden geçirilmesini ifade eder. Buna göre uygulanacak hukukun Türk kamu düzenine açıkça aykırı sonuçlar doğurduğunun tespiti halinde, bu hukuk uygulanmayacak, yerine çoğunlukla *lex fori* uygulanacaktır⁷². İşte kamu düzeni müdahalesinin bu işleyişinden hareketle doktrinde kamu düzeni müdahalesinin olumsuz ve olumlu etkisinin bulunduğu belirtilir. Bu kapsamda olumsuz etki, yabancı hukukun uygulanmaması; olumlu etki ise bu hukukun yerine bir başka hukukun uygulanması şeklinde belirtilmektedir⁷³. Kamu düzeni müdahalesinin devreye girdiği hallerde olumsuz etki mutlak iken, olumlu etki her zaman devreye girmeyebilir; zira bazı durumlarda yabancı hukukun uygulanmaması ile somut uyuşmazlık çözümlenebilmektedir⁷⁴.

Konumuz açısından tartışılması gereken, uygulanacak hukuk olarak tespit edilen yabancı hukukun, Türk vatandaşı müstakbel kadın ebeveyn ile çocuk arasında soy bağının kurulmasına müsaade etmesi durumunda, bu sonucun Türk kamu düzeni müdahalesinin devreye girmesini gerektirip gerektirmeyeceğidir. Kamu düzeni kavramının açık bir tanımının yapılmasının güçlüğü karşısında Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel

⁷¹ Yardımcı ihtilaf kuralları da esasında kanunlar ihtilafı kuralı olmakla birlikte, bu kurallar uygulanacak hukuku doğrudan göstermeyen sadece uygulanacak hukukun tespit edilmesine yardımcı olan kurallardır. Bkz. Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 49.

⁷² MÖHUK m. 5'in yapısında ikame edilecek hukukta önceliğin Türk hukuku olmadığı maddede yer alan "gerekli görülen hallerde" ifadesinden çıkarılmaktadır. Buna karşın hayat gerçeklerinin bunu pek mümkün kılmadığı doktrinde ifade edilmektedir: Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 103.

⁷³ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 167; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 151; Aybay ve Dardağan, *Yasaların Çatışması*, 128-129.

⁷⁴ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 151; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 261. Olumlu etkinin devreye girmeyeceği hallere ilişkin örnekler için bkz. Gündüz Ökçün, *Devletler Hususi Hukuku'nun Kaynakları ve Kamu Düzeni* (Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 1997), 67.

Kurulu'nun 10.02.2012 tarihinde vermiş olduğu karar⁷⁵, nelerin kamu düzeni müdahalesini gerektireceğini gösterir niteliktedir. Yargıtay ilk olarak zamana ve topluma göre değişebileceğini belirterek kamu düzenini “*toplumun temel yapısını ve çıkarlarını koruyan kuralların bütünü*” olarak tanımlamıştır. Kararda kamu düzeninin çerçevesi ise şu şekilde çizilmiştir:

“(…) *Türk hukukunun temel değerlerine, Türk genel adap ve ahlak anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı genel siyasete, Anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklere, milletlerarası alanda geçerli ortak prensip ve özel hukuka ait iyiniyet prensibine dayanan kurallara, medeni toplulukların müştereken benimsedikleri ahlak ilkeleri ve adalet anlayışının ifadesi olan hukuk prensiplerine, toplumun medeniyet seviyesine, siyasi ve ekonomik rejimine, insan hak ve özgürlüklerine aykırılık*”

Türk hukukunda soy bağının kurulmasına ilişkin temel kurallar ile taşıyıcı anneliği açıkça yasaklayan ilgili hükümler dikkate alındığında, taşıyıcı anneliğin Türk hukukunda soy bağına ilişkin dayanılan “temel anlayışa” gerekse de taşıyıcı anneliğin “Türkiye’de kabul edilen genel adap ve ahlak anlayışına” aykırılık teşkil ettiği söylenebilir ve bu kapsamda kamu düzeni müdahalesinin devreye gireceği kabul edilebilir. Gerçekten bu kabulün çok da haksız olmayacağını kanaatindeyiz⁷⁶. Ancak değerlendirilmesi gereken bir diğer durum daha vardır. O da bugün için pek çok milletlerarası sözleşmeye yansiyarak adeta “milletlerarası alanda geçerli olan ortak bir prensip” haline gelen ve çocuğun menfaatinin her zaman gözetilmesini ve öncelenmesi gerektiğini yansıtan “çocuğun yüksek menfaati/yararı ilkesidir”⁷⁷.

Çocuğun yüksek menfaatini yansıtan pek çok milletlerarası sözleşme bulunmakla birlikte, bunlardan Türkiye’nin de tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin⁷⁸ (ÇHS), milletlerarası hukukta en çok onaylanan sözleşme olması sebebiyle özel bir önemi bulunmaktadır.

⁷⁵ YİBBGK., E.20101, K.2012/1, 10.02.2012, (RG, 20.09.2012, S. 28417).

⁷⁶ Kamu düzenini ihlal edeceği yönünde bkz. Ağaoğlu, “Taşiyıcı Annelik,” 466, 469; Baran-Çelik, *Soybağının Kurulması*, 92.

⁷⁷ Aynı kamu düzeni gibi çocuğun yüksek menfaati de somut olayın özelliklerine göre belirleneceğinden, bu kavramın da kesin bir tanımı yapılamamaktadır. Serozon bu ilkeyi şu şekilde ifade etmektedir: “*Çocuğun yararı ölçütü çocuk için sakıncalarla dolu bu mayınlı alanlarda çocuktan yana açık bir tavır alınması gerektirir.*”: Rona Serozan, *Çocuk Hukuku* (İstanbul: Vedat, 2005), 162.

⁷⁸ RG, 27.01.1995, S. 22184.

Sözleşmeye göre, “mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı”nın gözetileceği vurgulanmıştır (Sözleşme m. 3/1)⁷⁹. Yine sözleşmenin giriş bölümünde çocuğun menfaatinin gözetilmesinde pek çok duruma işaret etmiştir. Bu kapsamda sözleşme, taraf devletlerin çocuğun kişiliğini sağlıklı bir şekilde geliştirebileceği, gerçek bir aile ortamında sevgi ile büyüyebileceği gerekliliğini kabul ederek bu anlaşmayı imzaladığını kabul etmiştir. Sözleşme ayrıca vatandaşlık hukukuna ilişkin bir hüküm içermektedir. İlgili hükümde, çocuğun doğumundan sonra nüfusa kaydedilmesi gerektiği, “doğumdan sonra bir vatandaşlığı kazanma hakkına” sahip olduğu, yine mümkün olduğu çerçevede anne ve babasını bilebilmesinin sağlanması ve onlar tarafından bakılabilme hakkının olduğu belirtilmiştir (Sözleşme m. 7/1)⁸⁰.

Bu kapsamda tespit edilen yabancı hukukun, çocuk ile müstakbel anne arasında soy bağının kurulmasına imkan vermesinin Türkiye’de doğuracağı sonucun, Türk genel adap ve ahlak anlayışına, Türk hukukunun soy bağının kurulması noktasında kabul ettiği temel prensiplere aykırılık teşkil etmesi nedeniyle kamu düzeni müdahalesinin “olumsuz etkisinin” gündeme gelebileceği argümanının karşısında, bu bağın kurulmaması halinde çocuğun menfaatinin zedeleneceği, belki de vatansız duruma düşeceği, uygun bir aile ortamında yetişemeyeceği nedeniyle sevgi ve mutlulukla büyüemeyeceği ve sonucunda kişiliğini geliştiremeyeceğinin kabulüyle esasında kamu düzenini bozanın, bu müdahalesinin olumsuz etkisinin devreye girmesiyle gerçekleşeceği iddiası bulunmaktadır.

Kanaatimizce bu soruya verilecek yanıt, kamu düzeninden sayılan değerler arasında bir hiyerarşiden bahsedilebilip bahsedilemeyeceği ile

⁷⁹ Sözleşmenin İngilizce metni ile Türkçe çevirisi için sırasıyla bkz. “Convention on the Rights of the Child,” United Nations Children’s Fund, erişildi 2 Aralık, 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/en/convention-rights-child>; “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme,” United Nations Children’s Fund, erişildi 2 Aralık, 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>. Hükümün ayrıntılı bir analizi için bkz. Merve Sizer, *Ülkeden Uzaklaştırmaya İlişkin Kararlarda Çocuğun Yüksek Menfaati İlkesinin Rolü* (Ankara: Yetkin, 2021), 23-33.

⁸⁰ İlgili maddenin vatandaşlık hukuku bakımından yorumu için bkz. Tevfik M. Odman, *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku* (Mersin: Çağ Üniversitesi Yayınları, 2011), 68-69; Kerem Batır, *Uluslararası Hukukta Vatandaşlık* (Ankara: Adalet, 2018), 53-54; Arzu Alibaba, *Vatandaşlık Hakkı ve Vatandaşlığın Kazanılmasında ve Kaybında İnsan Hakları* (Ankara, Turhan, 2021), 98-100.

yakından ilgilidir. Yukarıdaki zikredilen kararda bu değerler arasında açıkça bir öncelik sonralık ilişkisinden bahsedilmemektedir⁸¹. Bilindiği üzere kurallar açısından meseleye bakıldığında aynı düzeyde yer alan kurallar arasında bir çatışmanın varlığı halinde, temel hak ve özgürlükleri ilgilendiren milletlerarası sözleşmelere öncelik verileceği Anayasamızda yer alan temel prensiptir (Anayasa m. 90/5). Burada hareketle, Türk hukukunca da benimsenmiş bir değer olması kaydıyla, milletlerarası hukukta genel kabul gören değerlerin, sadece milli hukukumuzda özgü değerlerden öncelikli olduğunun kabul edilmesi kanaatimizce mümkündür. Ancak burada önemle vurgulanmalıdır ki somut olayın şartlarından bağımsız olarak, kamu düzeni müdahalesinin olumsuz etkisinin devreye girip girmeyeceği sonucuna varılamayacağıdır. Fikrimiz sadece bu iki değer gerçekte bir yarışma hali içinde olmasında geçerlidir. Gerçek bir yarışma hali ise, yapılan değerlendirme sonucunda tartılan kamu düzeni değerlerinin ağırlıklarının birbirine eşit veya yakın olmasıdır. Böyle bir durumda çocuğun yüksek menfaati öncelenebilir. Dolayısıyla çocuk ile soy bağının kurulmaması, çocuğun menfaatini önemli ölçüde zedelemeyecekse⁸² veya kamu düzeninin diğer değerlerinin ağırlıkları daha baskınsa⁸³ artık diğer değerler dikkate

⁸¹ Bu değerlerden birine altlanabilecek olan çocuğun yüksek menfaatinin öncelenmesine ilişkin görüşler doktrinde bulunmaktadır. Kanunlar ihtilafı boyutunda zımnî olarak bu yönde olduğu anlaşılabilir bir görüş, bu yolla soy bağının kurulmasına imkan veren yabancı hukuk kuralına MÖHUK m. 5 kapsamında bir müdahalenin gerçekleşeceğini öngörmenin mümkün olduğunu; ancak kamu düzenine aykırılığın değerlendirilmesinde “özellikle çocuğun yararının” dikkate alınmasının da gerektiğini belirtir: Baran-Çelik, *Soybağının Kurulması*, 92. Benzer yönde bkz. Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 132. Yabancı mahkeme kararının tanınması noktasında bu görüş, daha açık ifade edilmektedir. Bkz. aşağıda dpn. 151.

⁸² Örneğin bu yolla doğmasına ve uygulanacak hukukun imkan vermesine rağmen, taşıyıcı annenin çocuğu sahiplenmesi, müstakbel ebeveynin ise aradan geçen çok uzun bir zamanın ardından soy bağının kendisiyle kurulması için başvurmasında, bizzat bu bağı kurmak çocuğun menfaatini zedeleyebilir.

⁸³ ÇHS m. 3/1’in Türkçe çevirisinde “*a primary consideration*” ifadesi “temel düşünce” şeklinde çevrilmiştir. Oysa çocuğun yüksek yararının “temel düşünce” olması ile “öncelikli olarak gözetilmesi” arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Çocuğun yüksek menfaati “temel düşünce” olarak dikkate alındığında bu durum karar sürecinin temelini oluştururken, bu menfaatin “öncelikli olarak gözetildiği” hallerde, diğer menfaatlerin de dikkate alınması gündeme gelebilecektir: Sizer, *Çocuğun Yüksek Menfaati*, 31. Çeviride bu noktanın dikkate alınmaması, çocuğun yüksek menfaati haricindeki kamu düzeni değerlerinin ağırlıkları ne olursa olsun, çocuğun yüksek menfaatinin esas alınacağı yanılığını oluşturabilmektedir. Bkz. Sizer, *Çocuğun Yüksek Menfaati*, 32-33.

alınarak yabancı hukuk uygulanmayabilir. Bu ihtimalde kamu düzeninin sadece olumsuz etkisi söz konusu olacaktır. Zira somut uyuşmazlık bu etkinin devreye girmesiyle birlikte çözüme kavuşacaktır.

Bu kapsamda taşıyıcı anneliğin yöntemi ve özellikle “müstakbel ebeveynin aynı zamanda genetik anne olması”⁸⁴, “çocuğun vatansız statüsünde kalıp kalmayacağı”⁸⁵, taşıyıcı annenin “maddi nedenlerle” çocuğu müstakbel ebeveyne vermek istememesi, çocuğun bu kapsamda karşı tarafı sömürmek için kullanılması ve somut olayın Türkiye ile olan ilgi düzeyi gibi hususlar bu değerlendirmede dikkate alınabilir. Fikrimizce bu noktada değerlendirmeyi daha da somutlaştıracak bir diğer husus evlat edinmedeki şartlardır. Türk hukukunda taşıyıcı annelik yasak olsa da bu yolla dünyaya gelen çocuk ile müstakbel anne arasında evlat edinme yoluyla soy bağının kurulmasını yasaklayan bir hüküm yoktur. Bu kapsamda müstakbel annenin, evlat edinme yoluyla hali hazırda bu bağı kurabileceği hallerde⁸⁶, bağı soy bağı yoluyla kurulmasının engellenmesinin gerekip gerekmediği hakimce değerlendirilmesi gereken bir haldir.

Evlat edinme yoluyla soy bağının kurulması mümkün olduğu durumda, bu bağı bu şekilde kurulması önerilebilir. Esasında evlat edinen ile çocuk arasında soy bağının bu şekilde kurulması, konunun özel hukuk boyutu açısından büyük menfaat çatışmalarına sebebiyet vermiyor gibi gözükse de yapılacak tercihin kamu hukuku boyutuna etkisi, bu tercihi etkileyebilecek nitelikte olduğunun kanaatindeyiz. Zira vatandaşlık hukukunda soy bağı esası ile kazanılan vatandaşlık, evlat edinilme yoluyla kazanılan vatandaşlığın aksine doğum anından itibaren hüküm ifade etmektedir. Bunun temelinde evlat edinilme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının, yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmasının bir türü olması yatmaktadır⁸⁷. Bu

⁸⁴ Kanaatimizce olumlu bir karar verilebilmesindeki en önemli nokta, çocuk ile müstakbel anne arasında genetik bir bağı bulunmasıdır.

⁸⁵ Aynı yönde bkz. Baran-Çelik, *Soybağının Kurulması*, 92.

⁸⁶ MÖHUK m. 18’e göre evlat edinme ehliyetine ve şartlarına uygulanacak hukuk taraflardan her birinin milli hukukuna göre belirlenir. Buna karşın tarafların her birinin milli hukuku yalnızca kendi şartları için mi yoksa her iki milli hukukun birlikte mi uygulanması gerektiği tartışmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gözde Çağlayan-Aygün, *Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından Evlat Edinme ve Sonuçları* (Ankara: Yetkin, 2021), 252-253.

⁸⁷ TVK m. 9’daki düzenleme dikkate alındığında, bu yolla kazanılan vatandaşlığın yetkili makam kararıyla kazanılan vatandaşlıktan ayrı bir yol düşünülebilir. Buna karşın gerek kanun sistemi gerekse TVK m. 17’nin idareye vermiş olduğu takdir yetkisi dikkate

yüzden “idarece” verilecek karardan sonra çocuğun Türk vatandaşlığından bahsedilebilir⁸⁸.

Konumuz açısından daha da önemlisi ise, evlat edinilme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında idarenin sahip olduğu takdir yetkisidir. TVK m. 17’de düzenlenen evlat edinilme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında, yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanıldığı diğer hallere kıyasla daha kolaylaştırıcı hükümler getirilmişse de idarenin, çocuğun taşıyıcı annelik sonucu doğmuş olması nedeniyle, çocuğa Türk vatandaşlığının verilmesini “milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil bir hal” olarak nitelendirdiği durumda çocuk Türk vatandaşlığını hiç kazanamayabilir. İdari işlemin iptali için açılan davada bu halin oluşmadığının bir an için ispatlandığını kabul ettiğimizde ise bu sefer, “(...) aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz.” (TVK m. 10) hükmü, çocuğun Türk vatandaşlığını kazanmasına engel teşkil edebilir. Kanaatimizce çocuğun kişiliğini ve gelişimini bu kadar yakından ilgilendiren vatandaşlık statüsünün akıbetine tesir eden bir tercihte bulunurken, çocuğun yüksek menfaati ilkesinden ayrılmamalı, yukarıdaki hususların dikkate alınmasıyla bu ilkenin öncelendiği durumlarda, soy bağının sadece evlat edinme yoluyla kurulmasına mesafeli yaklaşılmalıdır.

2. Doğrudan Uygulanan Kurallar

Yabancı hukukun uygulanmasını engelleyen bir diğer hal, Türk hukukunun somut uyuşmazlığa uygulanabilir nitelikte bir doğrudan uygulanan kurala sahip olmasıdır. Zira doğrudan uygulanan kurallar, devletin; ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alandaki hedeflerini yansıtan maddi kuralları olup, bu kurallar sahip oldukları önem itibarıyla somut uyuşmazlığa yabancılik unsurunun var olup olmadığına bakılmaksızın doğrudan uygulanırlar⁸⁹.

---

alındığında, bu halin de yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmasının düzenlendiği bir hal olduğu ortaya çıkmaktadır. Kanundaki bu uyumsuzluğun sebebinin, kanunun tasarı aşamasındayken yapılan değişiklikler olduğu belirtilmektedir. Konu hakkında bkz. Musa Aygül, “Evlat Edinme Yolu ile Vatandaşlığın Kaybedilmesi ve Kazanılması,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* no. 99 (Mart-Nisan 2012): 64-69.

⁸⁸ Aşağıda bkz. V. C. Başlığı

⁸⁹ Hatice Özdemir-Kocasakal, *Doğrudan Uygulanan Kuralların Yabancılik Unsuru Taşıyan Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri* (İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2001), 19.

Bu açıdan değerlendirilmesi gereken husus, Türk hukukunda özellikle anne ile çocuk arasındaki soy bağına uygulanacak hükmün doğrudan uygulanan kural olarak kabul edilip edilemeyeceğidir. Kamu düzeni müdahalesini gerektirecek hususlarda dikkate alındığı üzere, bu müdahaleyi gerektirebilecek haller, kurallar değil değerlerdir. Oysa doğrudan uygulanan kuralların hareket noktası değerlerden ziyade kurallardır⁹⁰. Elbette ki doğrudan uygulanan kurallar, devlet siyasetini yansıtan kurallar olduğundan, bu kuralların da geniş anlamda kamu düzeni ile ilgili kurallar olduğundan şüphe yoktur⁹¹. Ancak kanaatimizce bir kuralın doğrudan uygulanan kural olarak kabul edilmesi, tek başına bu kurala aykırılığın evleviyetle kamu düzeni müdahalesini de sağlamayacaktır. Aksi halde yabancı hukukun uygulanmasını engelleyen bu iki hal arasında bir ayırım yapılmazdı⁹².

Kanaatimizce konunun düğümlendiği esas noktalarından birisi de burada yatmaktadır. Zira kamu düzeni müdahalesinin değerlerden hareket eden anlayışı, yukarıda da işaret edildiği üzere değerlerin birbiriyle yarışabilmesine ve somut olayın şartlarına göre birinin diğerine öncelenmesine ve neticesinde çocuk ile müstakbel anne arasındaki soy bağına kurulmasında farklı ihtimalleri doğurmaktadır. Ancak Türk hukukundaki soy bağına ilişkin kuralı, doğrudan uygulanan kural olarak kabul etmemiz halinde artık bir değerden hareket edilmeyeceği için, bu değerler arasında bir hiyerarşi oluşturulmadan somut uyuşmazlığa doğrudan TMK hükümleri uygulanacaktır. Dolayısıyla bu ihtimalde, müstakbel ebeveyn ile çocuk arasında soy bağına kurulabilmesi mümkün olmayacaktır. Kuralın doğrudan uygulanan kural olup olmadığı noktasında esas kriterin kanun koyucunun amacı olması, kanun koyucunun bu amacı güdüp gütmeyeceğinin incelenmesini gerektirir.

TMK m. 282/1'e göre, "Çocuk ile ana arasında soybağı doğumla kurulur." Kanun koyucu, Roma hukukundan beri geçerli olan bu ilkeyi aynen kabul etmiş ve anne ile çocuk arasındaki soy bağına kurulmasında tabii bağın, aynı zamanda hukuki bağı da kuracağını kabul etmiştir. Bu bağın kurulmasının aile ve miras hukukuna ilişkin pek çok hukuki sonuçları

⁹⁰ Onur Can Saatçioğlu, "Japon Milletlerarası Özel Hukuk Teori ve Uygulamasında Kamu Düzeni Müdahalesi," *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 38, no. 1 (Eylül 2018): 151.

⁹¹ Hatice Özdemir-Kocasakal, "Doğrudan Uygulanan Kurallar," içinde *10. Yılında Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun*, ed. Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümüşlü-Tunçağıl (Ankara: Adaleti 2018), 65.

⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Özdemir-Kocasakal, *Doğrudan Uygulanan Kurallar*, 29 vd.

bulunmaktadır. Ancak konumuz açısından bu bağın doğuracağı en önemli sonuç, bu bağın aynı zamanda devletle kişi arasındaki hukuki bağı kurduğudur. Dolayısıyla bu noktada hükme doğrudan uygulanan kural işlevi katıp katılmadığı değerlendirilmelidir.

Yukarıda işaret ettiğimiz üzere, Türk vatandaşlık bağının kurulmasında soy bağı esasına ayrı bir önem verilmiş ve bu esas Anayasal güvenceyle teminat altına alınmıştır. Bununla birlikte gerek Anayasada gerekse TVK'da anne ile çocuk arasında bir soy bağının kurulmasından bahsedilmemekte, sadece Türk annenin çocuğunun da Türk olacağı belirtilmektedir. Esasında Anayasal çerçevede baba açısından da hukuki bağ vurgusu yapılmadığı görülse de TVK m. 7/3'te baba bakımından vatandaşlığın kazanılmasında hukuki bağdan ayrıca bahsedilir. İşin mahiyeti gereği, anne ile çocuk arasında yine hukuki bağ kurulmalıdır ki neticesinde vatandaşlığın izafesi sağlansın. Burada aksine bir yaklaşım kabul edilemez. Ancak bu hukuki bağ vurgusunun yalnızca TVK m. 7/3'te baba tarafından yapılmasından, anne ile çocuk arasındaki hukuki bağın münhasıran TMK m. 282/1'e göre belirleneceğini, diğer bir deyişle maddenin formüle edilmesinde TMK m. 282/1'in doğrudan uygulanan kural olduğu sonucunu çıkarmanın mümkün olduğunun kanaatindeyiz. Esasında vatandaşlık hukukuna ilişkin temel eserlerde, yabancılık unsurunun varlığı halinde neden TMK m. 282/1 hükmünün uygulanacağı değerlendirilmeden bu sonuca gidildiği de görülmektedir⁹³.

Kanaatimizce TMK m. 282/1'e doğrudan uygulanan kural niteliğinde olduğunu gösteren bir diğer önemli gerekçe, vatandaşlık bağının temelinde yatmaktadır. Vatandaşlık bağı, devletle kişi arasındaki hukuki ve siyasi bağı ifade ettiğinden, devletle kişi arasındaki bu bağın soy bağı esasıyla kurulduğu hallerde (bu esasın öncülü niteliğindeki Türk vatandaşı anne ile soy bağının kurulmasında), devletin doğrudan insan unsuruna ilişkin bir hüküm getirilmektedir. Bu nedenle dolaylı olarak bu hükmün doğrudan uygulanan kural olarak kabul edilmesi fikrimizce ileri sürülebilir. Buna karşın bu gerekçe, çocuğu doğuran kadının ancak Türk vatandaşı olması halinde bu politikayı yansıtacağını belirttiğinden kuralı tek yanlılaştırmaktadır. Bu yüzden sadece bu gerekçenin kabulü halinde "tek taraflı bir doğrudan uygulanan kuraldan"⁹⁴ söz edilir.

⁹³ Bkz. dpn. 35.

⁹⁴ Tespit edebildiğimiz kadarıyla doktrinde "tek taraflı doğrudan uygulanan kural" terimi daha önce kullanılmamıştır. Doktrinde doğrudan uygulanan kuralların "tek taraflı

Böyle bir kabulde ortaya çıkan sonuç ise, taşıyıcı annenin Türk vatandaşı olduğu hallerde, bu kuralın doğrudan uygulanan kural olarak kabul edileceğidir. Dolayısıyla yabancı hukukun müstakbel ebeveyn ile soy bağının kurulmasına imkan veren düzenlemesine hiç gidilmeyecektir. Esas sorun, TMK'daki bu kuralı “iki yanlı” hale getirebilmenin mümkün olup olmadığıdır. Kuralın iki yanlı haline gelmesi halinde, sadece doğumu yapan kişinin Türk vatandaşı olduğu hallerde değil, aynı zamanda bu kişinin yabancı olduğu hallerde de uygulanabileceği ileri sürülecektir.

Türk hukukunda heterolog dölleme ve dolayısıyla taşıyıcı annelik açıkça yasaklanmıştır. Uzunca bir süre heterolog döllemeye ilişkin yasak yönetmelik düzeyinde kalmıştır. Ancak taşıyıcı anneliğe ilişkin tartışmaların başlamasının ardından ve bu yasağın yönetmelik hükmüyle getirilmesine ilişkin getirilen eleştiriler⁹⁵, kanun koyucuyu beklenilenden hızlı bir şekilde harekete geçirmesine neden olmuştur. Nitekim yakın zamanda taşıyıcı annelik kanun düzeyinde yasaklanmıştır⁹⁶. Bu yasak ile amacın, çocuğu doğuran kadın ile genetik anne arasında yapılabilecek olası bir ayrımın engellenmesi olduğu belirtilmiştir⁹⁷. Diğer bir deyişle, bu işlemin tıbbi olarak mümkün olması, işleme hukuken sonuç bağlanması anlamına gelmeyecektir. Düzenlemeler dikkate alındığında yasağın sadece özel hukuk boyutuyla değil aynı zamanda ceza ve idare hukuku boyutuyla da ele alındığı görülmektedir⁹⁸. Kanun koyucunun soy bağının anne ile kurulmasında, doğum olayı harici bir prensibin kabul edilmesine tahammülü yoktur. Ayrıca aşağıda da üstünde duracağımız üzere, iç hukukumuzda anne bakımından soy bağının kurulması veya iptaline ilişkin uyumsuzlukları çözmek için getirilmiş bir yetki kuralı dahi bulunmamaktadır⁹⁹. Zira Türk hukukunda anne bakımından soy bağının reddi veya annelik davası gibi bir dava bulunmamaktadır. İç hukuktaki düzenlemeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, inşai nitelik taşıyan böyle

---

kanunlar ihtilafı kuralı” niteliğinde olduğu belirtilmektedir. Bkz. Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 51. Buna karşın nitelendirmemiz, bu sınıflandırmadan farklı bir duruma işaret etmeyi amaçlamaktadır. Geniş bir uygulama alanı bulan bir kuralın, devletin yalnızca belirli durumlarla sınırlı olarak vazgeçilmez politikasını yansıtması halinde, yine aynı kural belirli durumlar için uygulanacağından “kapsamı daraltılmış bir doğrudan uygulanan kural”dan bahsedilebileceğinin fikrindeyiz.

⁹⁵ Erol, *Yapay Dölleme*, 83.

⁹⁶ Bkz. dpn. 3.

⁹⁷ Zengin, “Taşıyıcı Annelik,” 28.

⁹⁸ Bkz. dpn. 44 ve 45.

⁹⁹ Bkz. Aşağıda IV, B.

bir davanın açılmasına imkan dahi verilmediği görülmektedir. Sonuç olarak, anne ile soy bağına yalnızca doğum ile kurulabileceğini gösteren bu düzenlemeler, bu kuralın vazgeçilmez bir devlet politikasını yansıttığını göstermektedir. Açıklanan gerekçelerle kanaatimiz, TMK m. 282/1'deki kuralın doğrudan uygulanan kural niteliğinde olduğudur^{100, 101}.

¹⁰⁰ Yasağın yönetmelik kapsamında alındığı dönemde doktrinde buradan hareketle kuralın "mahkemelerce" doğrudan uygulanan kural olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir. Buna karşın yazarın bu görüşte olup olmadığı net değildir. Bkz. Şensöz-Malkoç, "Uluslararası Taşiyıcı Annelik," 30-31, 42. Ayrıca yazarın soy bağı meselesinden ziyade taşiyıcı annelik sözleşmesine uygulanacak hukuku incelendiği, bu yüzden konuya daha geniş açıdan baktığı (tarafların yükümlülükleri, tazminat talepleri gibi) belirtilmelidir. Nitekim taşiyıcı annelik sözleşmesinin ahlaka aykırılığını değerlendirdiği başlıkta yazar, kamu düzeni müdahalesinin devreye girmesi gerektiğini savunmuştur: Şensöz-Malkoç, "Uluslararası Taşiyıcı Annelik," 35, dph. 54. Bu dönemde yönetmelik hükmünü doğrudan uygulanan kural kabul eden Özenç ise, taşiyıcı annelik sözleşmelerinin bu sebepten ötürü geçersiz olduğunu ileri sürmüştü; buna karşın soy bağına kurulması meselesinde yazar, kurala bu kuvveti bahsetmemiştir. Bkz. Zeynep Özenç, "Velayete Uygulanacak Hukukun Tespitinde Kamu Düzeni Müdahalesine İlişkin Değerlendirmeler," *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22, no. 1 (Şubat 2018): 36-37. Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra da yönetmelik hükmüne dayanıldığı ve bu yönetmelik hükmünün doğrudan uygulanan kural niteliğinde olduğu da ifade edilmiştir: İlyas Gölcüklü, "Milletlerarası Taşiyıcı Anneliğe İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi," *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* no. 1 (Haziran 2021): 846, dph. 47. Bizim görüşümüzün *Gölcüklü*'nün görüşünden farklılaşan noktası, biz ilgili yönetmelik ve kanun hükümlerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi sonucunda, bu kuralların TMK m. 282/1'i doğrudan uygulanan kural haline getirdiğinin kanaatindeyiz. Tek başına bir yönetmelik hükmüne doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirilmesine mesafeli yaklaşmaktayız. Zira temel hak ve özgürlüklerin kanunla sınırlandırılması Anayasamızın açık bir hükmü iken, bu noktada eleştirilebilecek bir yönetmelik kuralına (Bkz. Erol, *Yapay Döllenme*, 83; Hakeri, "Yapay Döllenme," 109; Zengin, "Taşiyıcı Annelik," 55.) kanunlarda düzenlenen diğer emredici kurallardan daha kuvvetli bir etkinin tanınmamasının kanaatindeyiz.

¹⁰¹ Milletlerarası özel hukukun karşılaştırmalı hukuktaki önde gelen hocalarının, konunun doğrudan uygulanan kural yerine kamu düzeni kapsamında ele alınmasını önerdikleri ve buna gerekçe olarak; hukuk kurallarının tıptaki gelişmeleri hemen takip etmeyerek, bu gelişmelerin toplumsal ve aile hayatında doğuracağı etkilerin değerlendirilmesinden çok sonrasında değiştirildiğini veya ilk kez düzenlenmesi olduğu aktarılmaktadır: Şensöz-Malkoç, "Uluslararası Taşiyıcı Annelik," 31. Bu değerlendirmenin bir dilekten ziyade hukuki zemine oturması bazı Avrupa ülkelerinde mümkün olabilir. Zira pek çok Avrupa ülkesinde gönüllü veya para karşılığı taşiyıcı anneliğin hukuka aykırı olduğu kabul edilse de bu fiile karşı herhangi bir yaptırımın

Burada ayrıca belirtilmelidir ki, bir doğrudan uygulanan kural bu kuvvetini, bu kuralların aksine bir işlemin yurt dışında yapılıp yapılamayacağından almamaktadır. Böyle bir yorum, doğrudan uygulanan kuralların bu kuvvetini *forum* hukukundan değil de yabancı hukuklardan aldığı gibi bir sonuca götürür. Oysa doğrudan uygulanan kurallar nitelikleri gereği iç hukuk kuralları olup¹⁰², önemleri nedeniyle yabancılık unsurlu ilişkilere de uygulanır. Dolayısıyla kurala verilen bu etkide yabancı hukuktaki farklı yaklaşımlar, dikkate alınabilecek bir unsur olmamalıdır.

*Baran-Çelik*¹⁰³, Türk hukukundaki taşıyıcı anneliğe ilişkin yasak getiren bu kuralları, doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirmemektedir. Yazar doktrinde bu yöndeki değerlendirmelerin bulunduğuna işaret etmekte, bazı devletlerin bu işlemi yasaklamaması sebebiyle, kişilerin yurt dışında bu işlemi gerçekleştirebildiklerini ve bu yüzden Türk hukukundaki yasakların, bu işlemin yapılmasına engel olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla yazara göre soy bağının kurulması yine de mümkün olacaktır. Yazarın açıklamalarından hem yasak getiren kuralları hem de TMK m. 282/1'i doğrudan uygulanan kural olarak kabul etmediği ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda da işaret edildiği üzere, fikrimizce yasakların esas amacı, bu işlemlerin tıbbi olarak mümkün olmasına rağmen buna hukuki bir sonuç bağlamamaktır. Böylece genetik anne ile çocuğu doğuran anne ayrımının yapılmasına engel olunmuştur. Dolayısıyla soy bağının kurulmasında işlemin ülke içinde veya dışında gerçekleşmesi önem arz etmemektedir. Nitekim aynı kabul, yasaklara rağmen ülke içinde yapılan yabancılık unsurlu doğumlarda da gündeme gelebilir ki kanun koyucu buna da engel olmuştur.

Sonuç olarak, buradaki görüşümüzle yukarıda yaptığımız pek çok değerlendirmeyi de esasında geçersiz kıldığımız için adeta kendi içinde çeliştirdiğimiz haklı olarak iddia edilebilir¹⁰⁴. Zira bir kuralın doğrudan uygulanan kural olarak kabulü halinde, kanunlar ihtilafı kuralları devreye girmez ve bunun sonucunda, uygulanacak bir yabancı hukuktan ve bu hukukun Türk hukukunda doğurabileceği etkilerin Türk kamu düzeninin

---

düzenlenmediği belirtilmektedir. Bkz. Yakuppur, "Taşıyıcı Annelik," 276-277. Buna karşın hukukumuzdaki mevcut düzenlemeler ışığında kanaatimiz, bu temenninin Türk hukukunda bir zemine yerleştiremeyeceği yönündedir.

¹⁰² Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 93.

¹⁰³ Baran-Çelik, *Soybağının Kurulması*, 91-92.

¹⁰⁴ Diğer bir deyişle *George Orwell*'in "çift düşün"ünü yansıttığımız kabul edilebilir. Bkz. *George Orwell, 1984* (İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2015), 59.

süzgeciinden geçirilmesinden bahsedilemez¹⁰⁵. Ancak Türk hukukundaki bu kuralı doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirmemiz, diğer yazarlarca ve bu yazarlardan etkilenen yargı organlarınca kabul görmeyebilir veya kanun koyucunun ileride heterolog döllemeye ilişkin farklı yaklaşımlar benimsemesi bu görüşümüzü dayanaksız hale getirebilir. İşte bu noktada soy bağının kurulmasında kanunlar ihtilafı kurallarına başvurulacağından, yukarıda yapmış olduğumuz değerlendirmelerin önem kazanacağını düşünüyörz. Pek tabii TMK m. 282/1'in doğrudan uygulanan kural niteliği, müstakbel ebeveynin evlat edinme yoluyla bu bağı kurmasında engel bir hal oluşturmayacaktır. Kuralın bu şekilde nitelendirilmesinin milletlerarası usul hukuku bakımından sonuçları ise aşağıda incelenecektir.

IV. TAŞIYICI ANNELİĞİN MİLLETLERARASI USUL HUKUKU BOYUTU

A. Genel Olarak

Taşıyıcı anneliğin Türk kanunlar ihtilafı hukuku boyutunda tartışılabilmesi için öncelikle söz konusu uyuşmazlığın Türk mahkemelerinin yetkisi kapsamında olması gerekir. Dolayısıyla konunun milletlerarası usul hukuku boyutunun ilk halkasını özellikle müstakbel Türk vatandaşı anne ile çocuk arasındaki bu bağı kurmada yetkili bir Türk mahkemesinin araştırılması oluşturur.

Müstakbel Türk vatandaşı kadın ebeveyn ile çocuk arasındaki soy bağının kurulabilmesine ilişkin değerlendirilmesi gereken bir diğer hal, çocuğun dünyaya geldiği ülkede hazırlanan doğum belgesinde, müstakbel kadın ebeveynin "anne" olarak gösterilmesidir. Zira böyle bir durumda Türk vatandaşı kadının, doğum belgesine dayanarak çocuğun kendi nüfusuna tescil edilmesini isteyebilir. Bu kapsamda bu belgeye dayanılarak nüfus kütüğünde bir işlemin yapılıp yapılamayacağı çocuğun Türk vatandaşı kabul edilip edilmeyeceği ile yakından ilgilidir. Bir diğer durum ise, yabancı bir mahkeme tarafından, müstakbel ebeveyn ile çocuk arasındaki soy bağının kurulduğuna ilişkin karar alınmasıdır. Yabancı belgeler ile yabancı mahkeme kararlarının Türk hukukunda etki doğurup doğuramayacağı meseleleri milletlerarası usul hukukunun kapsamı alanına girdiğinden artık meseleye kanunlar ihtilafı

¹⁰⁵ Doğrudan uygulanı kurallar bu niteliği sebebiyle ilk ve asli etkisi olumlu etkiyken, olumsuz etki dolaylı olarak kendisini gösterir. Bkz. Özdemir-Kocasakal, *Doğrudan Uygulanan Kurallar*, 32.

hukukundan ayrı bir şekilde bakmak ve bu kapsamda değerlendirmede bulunmak gerekecektir. Biz de aşağıda bu durumları inceleyeceğiz.

B. Milletlerarası Yetki

Yukarıda incelediğimiz taşıyıcı anneliğin kanunlar ihtilafı hukuku boyutunun devreye girebilmesi için, her şeyden önce bu davanın Türkiye’de görülebileceği yetkili bir Türk mahkemesi bulunmalıdır. Dolayısıyla soy bağına ilişkin açılacak davada Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tayini konumuz açısından önemlidir.

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 40-47’de düzenlenmiştir. Düzenlemeler kapsamında belirtilmesi gereken ilk durum, iç hukuktaki yetki kuralları, aynı zamanda milletlerarası yetkinin tayininde de geçerli kılınmıştır (MÖHUK m. 40). İlgili maddenin devamı ise bazı özel durumlar için özel milletlerarası yetki kuralları getirilmiştir. Konumuz açısından değerlendirilmesi gereken yetki kuralları, MÖHUK m. 40, 41 ve 42’dir. Zira diğer maddeler; mirastan (m. 43), iş, tüketici ve sigorta sözleşmelerinden (m. 44-45-46) kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından yetki kuralları getirmektedir. Bu yüzden soy bağına ilişkin kurulması veya iptali ile ilgili bir davada Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, m. 40, 41 ve 42 uyarınca değerlendirilmelidir.

MÖHUK m. 40, iç hukukun yetki kuralları uyarınca yetkili kılınan mahkemelere, aynı zamanda yabancılık unsurlu ilişkiler açısından da yetki bahsetmiştir. Bu kapsamda soy bağına ilişkin kurulmasına ilişkin TMK’da yer alan yetki kuralı¹⁰⁶, aynı zamanda yabancılık unsurlu ilişkiler açısından da geçerli olacaktır. Bununla birlikte TMK’nın yetkiye ilişkin ilgili hükümleri incelendiğinde, anne ile soy bağına ilişkin sadece doğumla kurulacağına faraziyesinden hareket edildiği görülmektedir. Bu yüzden buradaki yetki kuralının kapsamına sadece baba ile çocuk arasındaki soy bağına ilişkin kurulmasına ve iptaline ilişkin hükümler girmektedir. Dolayısıyla müstakbel annenin çocukla kendi arasındaki soy bağına ilişkin kurulması için açtığı bir davada TMK hükümleri uyarınca Türk mahkemelerinin bir yetkisi bulunmamaktadır¹⁰⁷. Diğer bir ifadeyle hukukumuzda anne bakımından soy

¹⁰⁶ TMK m. 283: “Soybağına ilişkin davalar, taraflardan birinin dava veya doğum sırasındaki yerleşim yeri mahkemesinde açılır.”

¹⁰⁷ Karş. Urgan-Çalışkan, “Bırakınız Taşısınlar,” 501.

bağının reddi veya “annelik davası” bulunmadığından¹⁰⁸, TMK hükümleri uyarınca bu yönde bir yetki tesisi mümkün olmaz^{109, 110}.

Doktrinde bu etkiyi sağlayabilecek bir hukuki yolun TMK ile olmasa da 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu¹¹¹ (NHK) ile sağlanabileceği iddia edilmiştir¹¹². İlgili hükme göre nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme talepleri, ilgilinin yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesinde görülecektir (NHK m. 36/1-a). Buna karşın taşıyıcı annenin yabancı olduğu durumlarda NHK’nın bu etkiyi sağlaması pek mümkün gözükmemektedir. Bilindiği üzere nüfus kütüğüne tescil edilecek kişiler kural olarak Türk vatandaşlarıdır¹¹³. Bu nedenle nüfus kütüğünde anne gözüken kişinin aslında anne olmadığına iddiasına dayanılarak NHK m. 36 uyarınca açılacak düzeltme davası da kural olarak taşıyıcı annenin Türk vatandaşı olması halinde mümkündür. Burada bir düzeltmeden bahsedildiği için, henüz bir sicile kaydedilmiş çocuğun da bu kapsama alınması mümkün gözükmemektedir¹¹⁴. Zaten çocukların nüfusa

¹⁰⁸ Uyanık-Çavuşoğlu, “Yeni MÖHUK’a Göre Soy Bağı,” 319; Ungan-Çalışkan, “Bırakınız Taşısınlar,” 501.

¹⁰⁹ Anne bakımından da soy bağının reddi davası ile “annelik davasının” ve yine anneye çocuğu tanıma imkanının getirilmesi yönünde bkz. Erol, *Yapay Döllenme*, 190 vd.

¹¹⁰ Hukukumuzda, -babanın çocuğunu tanıması hariç- soy bağına ilişkin meseleler çekişmeli yargı işi olarak kabul edilmektedir. Bu davalarda mutlaka davalı bir taraf bulunmaktadır (TMK m. 286 ve 301/2). Dolayısıyla anne olduğuna iddia eden kişi, TMK’da bu yönde bir düzenlemenin yokluğuna dayanarak, meselenin çekişmesiz yargı işi olduğunu ileri sürmesi, bu kapsamda HMK m. 382 uyarınca oturduğu yer mahkemesinden talepte bulunması fikrimizce mümkün değildir. Zira talebin konusu, bir başkasının anne olmadığına iddiası olduğundan, talep “çekişmeli” yargı işi olarak kabul edilmelidir. Karş. Hikmet Bilgin, *Medeni Usul Hukuku Açısından Babalık Davası* (Ankara: Yetkin, 2022), 22.

¹¹¹ RG, 29.04.2006, S. 26153.

¹¹² Ungan-Çalışkan, “Bırakınız Taşısınlar,” 501.

¹¹³ Türk vatandaşlarından ayrıca NHK m. 8 ve 8/A kapsamındaki yabancılar için de ayrı bir kütük tutulmaktadır.

¹¹⁴ *Acabey*, bu halde anneliğin tespiti yönünde bir davanın açılabilmesinin mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüş kabul edilirse, Türk vatandaşı müstakbel anne bu davada, çocuğun annesinin doğuran kadının değil, kendisinin olduğunun “tespit” edilmesini talep edecektir. Bkz. *Acabey*, *Soybağı*, 225. NHK m. 36’dan farklı olarak, yetkinin tayini genel yetkili mahkeme ile tesis edileceğinden, davalının yerleşim yeri mahkemesinin bulunmaması halinde, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi tayin edilmeyecektir. Meğerki yetki ilk itirazında bulunulmuş olsun (HMK m. 19/2). Gerek bu ihtimalde gerekse NHK kapsamında açılacak bir davanın, hukuken “soy bağının reddi” veya “annelik davası” niteliğinde olmadığı vurgulanmalıdır. Zira böyle bir

kaydı için bir mahkeme kararına -kural olarak- ihtiyaç bulunmamaktadır¹¹⁵ (NHK m. 15). Maddenin kapsamına girdiği hallerde davacının (Türk vatandaşı müstakbel annenin) Türkiye'deki yerleşim yeri mahkemesinin milletlerarası yetkisi de bulunur¹¹⁶.

Türkiye'de taşıyıcı anneliğin yasak olması sebebiyle buna ilişkin yetki kurallarının getirilmemiş olması doğaldır. Bu kapsamda NHK m. 36 uyarınca açılan dava da esasında bu bağın kurulması amacından ziyade nüfus kayıtlarının düzeltilmesi amacına hizmet etmektedir. Nitekim bu yaklaşım, davanın nitelendirilmesinde de kendisini gösterir. Yargıtay bu davayı soy bağının kurulması veya iptali davası olarak değil, “anneliğin tespiti davası” şeklinde nitelendirir¹¹⁷.

NHK m. 36'ya göre açılan davanın “anneliğin tespiti” niteliğinde olduğu kabul edildiği ölçüde¹¹⁸, MÖHUK m. 40 kapsamında müstakbel anne ile çocuk arasında soy bağının kurulmasına ilişkin yetkili bir mahkeme

---

davanın inşai niteliği haiz olduğu aşıkardır (bkz. dpn. 118). Önerilen çözümler, Türkiye'de böyle bir davanın açılabilceğini ileri sürmekten ziyade, benzer hukuki sonuca farklı bir dava ile ulaşılabilmeyi amaçlamaktadır. Buna karşın mahkemenin çocuğun annesinin kim olduğunun tespitinde, çocuğu doğurmanın kim olduğunu tespitinden hareket edecek olması nedeniyle istenilen sonuca bu yolla da ulaşmak mümkün olmayabilir. Ayrıntılı bilgi için yukarıda bkz. III. C. 2.

¹¹⁵ Yabancı doğum belgesine göre bu bildirim sonuc doğurup doğuramayacağı aşağıda incelenecektir.

¹¹⁶ “Davanın tarafı yabancıdır. Yabancı unsur ihtiva eden davalarda Türk Mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları tayin eder. (5718 sayılı MÖHUK m. 40) İç hukuk, bir davada yer itibarıyla hangi mahkemeyi (veya mahkemeleri) yetkili göstermiş ise bu mahkeme, o davada milletlerarası yetkiye de sahiptir. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 36. maddesinin 1/a bendinde, nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davalarının düzeltmeyi isteyen şahısların yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli mahkemede açılacağı hükme bağlanmıştır.”: Y. 20. HD, E.2017/8713, K.2018/418, 17.06.2019, (www.lexpera.com.tr).

¹¹⁷ “Görüldüğü gibi çocuk ile ana arasında soybağı doğum ile kendiliğinden kurulmaktadır. Çünkü çocuğu doğuran kadın anadır. Ancak somut olayımızda olduğu gibi ana olup olmadığı noktasında kuşku varsa analığın tespiti davası açılabilir. Nitekim eldeki davada hukuki nitelik olarak bu şekilde açılmıştır.”: Y. 8. HD, E.2017/8713, K.2018/418, 15.01.2018, (www.lexpera.com.tr); “Çocuk ile ana arasında soybağı doğumla kendiliğinden kurulacağından ve tesisi için herhangi bir hükme gerek bulunmadığından, çocuğun annesi ile soybağı ilişkisinin kurulması değil, çocuğu doğuran kadının kim olduğunun tespiti dava konusu edilebilir.”: Y. 8. HD, E.2017/6876, K.2018/1861, 08.02.2018, (www.legalbank.net).

¹¹⁸ Zira soy bağının kurulması ve iptali tespit niteliğinde olmayıp inşai niteliktedir.

bulunmamaktadır¹¹⁹.¹²⁰ Buna karşın MÖHUK m. 41 ve 42’de Türklerin ve yabancıların kişi hallerine ilişkin uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ayrıca düzenlenmiştir. MÖHUK m. 41’in düzenlemesi dikkate alındığında, Türklerin kişi hallerine ilişkin uyuşmazlıklarda mutlaka yetkili bir Türk mahkemesini hazır bulundurulduğu görülmektedir. Yabancıların kişi hallerine ilişkin uyuşmazlıkların düzenlendiği MÖHUK m. 42’de ise aynı yaklaşımın gösterilmemesi doğaldır. Çalışmamızın konusu Türk vatandaşı müstakbel anne ile taşıyıcı annelik sonucu dünyaya gelen çocuk arasındaki soy bağının kurulmasına odaklandığından, cevap aranması gereken esas sorun, bu davanın MÖHUK m. 41’in kapsamına dahil olup olmadığıdır. Buna karşın davanın münhasıran yabancıların kişi haline ilişkin olduğu durumlarda, MÖHUK m. 42’ye göre bir yetkinin tayin edilemeyeceğini de belirtelim. Zira ilgili hükmün kapsamına yalnızca; vesayet, kayımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılmadan kaynaklanan davalar girmektedir.

MÖHUK m. 41’in uygulama alanının tespiti için nelerin kişi hallerine girdiğinin belirlenmesi gerekir. Doktrinde kişi hallerinin kapsamına şahsın ve aile hukukuna ilişkin meselelerin girdiği belirtilmektedir¹²¹. Nitekim hukuki (dar) anlamda soy bağı, çocuğun anne ve babasıyla olan ilişkisini ifade eder¹²². Bu bağın kurulmasıyla birlikte gerek çocuk gerek anne bakımından şahsın ve

¹¹⁹ Yargıtay’ın NHK m. 36’daki yetki kuralını kesin yetkili mahkeme olarak kabul etmesi sebebiyle, yetki ilk itirazının yapılmadığından hareketle, bir başka mahkemenin yetkili kabul edilmesi mümkün değildir. Bkz. Y. 20. HD, E.2020/429, K.2020/1074, 27.07.2020, (www.lexpera.com.tr). Yine kesin yetkinin kabulü, davanın genel yetkili mahkemede (HMK m. 6 ve 9) açılmasını da engellemektedir. Esasında aksinin kabulü halinde de yetkinin tayin edilmesi mümkün olmayabilir. Zira müstakbel ebeveynlerin bu işlemi gerçekleştirmek amacıyla gittikleri ülkede anlaştıkları taşıyıcı annenin, Türkiye’de bir yerleşim yerinin veya mutad meskeninin bulunması zor bir ihtimaldir.

¹²⁰ HMK m. 382/2-(5)’te kişisel durum sicillerinin düzeltilmesi bir çekişmesiz yargı işi olarak belirtilse de bendin kapsamına, ad, soyad, cinsiyet, doğum tarihi ve dini durum bilgilerinin girdiği kabul edilmektedir. Nüfus kütüğündeki kaydın düzeltilmesiyle birlikte, mirasçılık ve soy bağına ilişkin haklar etkilenmektedir. Bu yüzden bu hüküm uyarınca yetki tayininin mümkün olmadığı kabul edilmektedir. Bkz. Bilgin, *Babalık Davası*, 21-22. Yargıtay ise, ada ilişkin meseleleri de dahil ederek NHK m. 36/1’deki yetki kuralını, kesin yetki kuralı olarak kabul etmektedir. Bkz. Y. 20. HD, E.2020/429, K.2020/1074, 27.07.2020, (www.lexpera.com.tr).

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Rifat Erten, *Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi (MÖHUK m. 41)* (Ankara: Yetkin, 2017), 101 vd.

¹²² Ayrıntılı bilgi için bkz. Acabey, *Soybağı*, 5 vd.

aile hukukuna ilişkin pek çok hukuki sonuç ortaya çıkar. Dolayısıyla soy bağının kurulmasının ve iptalinin MÖHUK m. 41'in kapsamı içinde değerlendirilmesi gerekmektedir¹²³. Madde kapsamında milletlerarası yetkinin tayin edilebilmesi için davanın, davalı veya davacı konumundaki Türk vatandaşının kişi haline etki edebilecek nitelikte olması gerekmektedir. Dolayısıyla burada davanın tarafı, milletlerarası yetkinin tayininde dikkate alınmaz¹²⁴.

MÖHUK m. 41'in yapısı incelendiğinde kuralın, “*kendi kendine yeten müstakil bir yetki kuralı*”¹²⁵ olduğu görülmektedir. Dolayısıyla MÖHUK m. 40'ın ayrıca değerlendirilmesine aslında gerek kalmaz¹²⁶. Buna karşın MÖHUK m. 41'in ilk basamağında iç hukuktaki yetki kurallarına yapılan gönderme nedeniyle, yukarıdaki açıklamalarımız etkisini burada da sürdürmektedir. Bu yüzden çoğu zaman ilk basamağa göre bir yetki tayini mümkün olmayacaktır¹²⁷.

Bu noktada çocuğun -babadan veya taşıyıcı anneden- Türk vatandaşlığını kazanamadığı hallerde, bu hüküm uyarınca bir yetki tayininin yapılıp yapılmayacağı sorgulanabilir. Buna karşın belirtildiği üzere soy bağının şahsın hukukuna ilişkin sonuçları yalnızca çocuk bakımından değil, soy

¹²³ Erten, *Türklerin Kişi Halleri*, 143.

¹²⁴ Işıl Özkan ve Uğur Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku* (Ankara: Adalet, 2020), 80; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 63; Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 256.

¹²⁵ Erten, *Türklerin Kişi Halleri*, 171.

¹²⁶ Bununla birlikte nüfus kaydının düzeltilmesi davasının aslında çekişmesiz yargı işi olduğu ve MÖHUK m. 41'in kapsamına da bu türden taleplerin girmediği kabul edilirse, artık yetkinin tayini münhasıran MÖHUK m. 40 uyarınca tespit edilecektir. Bkz. Erten, *Türklerin Kişi Halleri*, 149. İlk durum için çocuğun başka birinin siciline kaydedildiği ileri sürüldüğünden uyuşmazlığın çekişmeli olduğu kabul edilmektedir. Bu yüzden yargılama “tespit davası” niteliğini taşımaktadır. Bkz. Acabey, *Soybağı*, 118; Seda Öktem-Çevik, “Çocuğun Anne ve/veya Babası Haricindeki Kişilerin Nüfus Siciline Kaydedilmesinden Doğan Sorunların Değerlendirilmesi,” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi* (Cevdet Yavuz’a Armağan) 22, no. 3 (Aralık 2016): 2110, 2221; Bilgin, *Babalık Davası*, 22. İkinci durum için ise hakim görüşü, m. 41'in kapsamına çekişmesiz yargı işlerinin de girdiği yönündedir. Bu yönde bkz. Mine Tan-Dehmen, “Türk Vatandaşlarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK'ta Kabul Edilen Yetki Kuralı,” *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 33, no. 1 (2013): 174-175; Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 257; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 610. Aksi yönde bkz. Erten, *Türklerin Kişi Halleri*, 116-117.

¹²⁷ Bkz. dpn. 119.

bağının kurulma ihtimali bulunan müstakbel ebeveynleri de kapsamaktadır. Bu yüzden müstakbel veya taşıyıcı annenin Türk vatandaşı olması halinde, mutlaka milletlerarası yetkili bir Türk mahkemesi bulunur¹²⁸. Artık işlemde yabancılık unsuru bulunduğundan açılan davanın niteliği, NHK m. 36'daki gibi anneliğin tespiti davası olmayıp, inşai nitelikteki annelik davası veya soy bağının reddi davası olacaktır.

C. Soy Bağının Kurulmasına veya Tespitine İlişkin Verilen Yabancı Mahkeme Kararlarının Türk Hukukunda Etki Doğurması

Türk hukukunda yabancı bir kararın doğrudan hüküm ve sonuç doğurmasının şartları, kural olarak MÖHUK m. 50 vd.'da düzenlenmiştir. Yabancı bir kararın Türk hukukunda etki doğurabilmesi için yapılması gereken bu talep, ilgili hükmün niteliğine göre bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de sonuç doğurması istenilen hüküm tespit veya inşai nitelikte olması halinde "tanımadan"; eda niteliği taşıması halinde "tenfizden" bahsedilir¹²⁹. Tanıma ile yabancı karar milli bir karar haline geldiğinden, bu karar artık kesin hüküm kuvvetine de kavuşur (MÖHUK m. 58/1)¹³⁰. Her eda kararı içinde bir tespiti de barındırdığından, aynı tanıma kararında olduğu gibi tenfiz kararı da yabancı karara kesin hüküm kuvvetini bahşeder; ancak tanımadan farklı olarak tenfiz kararı ayrıca, kararın ilgili organlarca icra edilebilmesini de sağlar¹³¹. Ayrıca belirtelim ki tanıma ve tenfiz davalarında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi özel olarak düzenlenmiştir. Bu tür davalarda yetkili bir Türk mahkemesi mutlaka bulunmaktadır (MÖHUK m. 51/2).

Tanıma ve tenfizin şartları, karşılıklılık şartı hariç aynı şartlara tabi tutulmuştur (MÖHUK m. 58/1). Nitekim yabancı bir makamca verilmiş olan soy bağının kurulmasına ilişkin verilen karar, inşai nitelikte olacağından¹³², bu

¹²⁸ Karş. "Çocuk veya babadan/kocadan en az birinin Türk vatandaşı olması kaydıyla, bunlar arasındaki soybağının kurulması veya kaldırılmasına ilişkin bir dava için Türkiye'de milletlerarası yetkili bir mahkemenin tayin edilememesi gibi bir durum veya ihtimal söz konusu değildir.": Erten, *Türklerin Kişi Halleri*, 145. Meğerki yabancı bir ülkede açılmış bir dava bulunmuş olsun. Zira "yetkinin tayininde" davanın yabancı bir ülke mahkemesinde açılmaması aranmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erten, *Türklerin Kişi Halleri*, 212 vd.

¹²⁹ Özkan ve Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku*, 174; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 719.

¹³⁰ Nuray Ekşi, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi* (İstanbul: Beta, 2020), 2.

¹³¹ Özkan ve Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku*, 173.

¹³² Veya zaten kurulmuş olan soy bağının mahkemece tespiti halinde, kararın niteliği tespit niteliğinde olacağından

kararın tenfizinden değil tanınmasından söz edilir. Dolayısıyla bu etkinin tanınabilmesi, ilgili devlet ile Türkiye arasında bir karşılıklılığın bulunup bulunmadığına bağlı olmayacaktır. Bu kapsamda tanıma kararın verilebilmesi, m. 54/1’de belirtilen diğer şartların gerçekleşmesine bağlıdır.

Müstakbel anneyle çocuk arasında soy bağına kuran yabancı kararın tanınması talep edildiğinde karşımıza çıkabilmesi en mümkün tanıma engeli, kararın Türk kamu düzenine açıkça aykırılığıdır. Bu şart aşağıda ayrıca incelenecek olmakla birlikte, verilen kararın mutlaka mahkemece verilmiş bir karar olması ve ayrıca kararın kesinleşmesi de gerekmektedir (MÖHUK m. 50/1). Dolayısıyla kesinleşmemiş veya idari makamca verilen kararlar bu niteliği taşımadığından, tanıma talebi kamu düzeni değerlendirilmesine gerek kalmadan reddedilecektir.

1. Kamu Düzenine Aykırılık

Kanunlar ihtilafı hukuku bakımından incelediğimiz kamu düzeni müdahalesinin özel bir görünümü, kendisini milletlerarası usul hukukunda da gösterir. Bu kapsamda yabancı mahkeme kararının tanınması halinde bu kararın hüküm fıkrasının Türk hukukunda doğurabileceği etkiler, Türk kamu düzenini açıkça ihlal eder nitelikte olduğuna kanaat getirilmekteyse, bu kararın tanınmayacağı belirtilmiştir (MÖHUK m. 54/1-c).

Bu noktada ilk değinilmesi gereken, kanunlar ihtilafı hukukundaki kamu düzeni müdahalesiyle (MÖHUK m. 5), yabancı kararın tanınabilme şartı olarak getirilen kamu düzeni engeli arasında bir farklılığın bulunup bulunmadığıdır. Temel farklılık, kanunlar ihtilafı hukukunda kamu düzeni müdahalesi, yabancı hukukun uygulanması ihtimalinde devreye girerken, tanımadaki (ve tenfizdeki) kamu düzeni, yabancı kararın Türk hukukunda doğurabileceği etkilerle ilgilenmektedir¹³³. Her ikisinde de olumsuz etkinin devreye girebilmesi¹³⁴ bu aykırılığın “açıkça” olmasına bağlı tutularak istisnai niteliği vurgulanmaktadır¹³⁵.

¹³³ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 758; Özkan ve Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku*, 209-210.

¹³⁴ Tanıma ve tenfizde kamu düzeninin yalnızca olumsuz etkisinden söz edilirken, kanunlar ihtilafı hukukunda kamu düzeninin olumlu etki de göstermesi mümkündür: Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 303.

¹³⁵ Özkan ve Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku*, 208.

Tanım ve tenfizde geçerli olan revizyon yasağı (içeriği tetkik yasağı)¹³⁶, uyuşmazlığın nasıl çözüldüğünü¹³⁷, uyuşmazlığa hangi maddi hukuk kuralının uygulandığını, bu kuralın doğru uygulanıp uygulanmadığı gibi meselelerin incelemesini yasaklamaktadır. Nitekim doktrinde kamu düzenine aykırılığın tespitinde revizyon yasağına işaret edilmekte ve kamu düzenine aykırılığın yalnızca “hüküm” fıkrası kapsamında değerlendirileceği belirtilmektedir¹³⁸. Gerçekten MÖHUK’a bakıldığında, revizyon yasağını belirtir şekilde¹³⁹; tanım kararının yalnızca sayılan şartlar dahilinde verileceği ve ayrıca kamu düzenine aykırılığın değerlendirilmesinde kararın yalnızca hüküm fıkrasına bakılacağı belirtilmiştir (MÖHUK m. 54/1). Bu görüş kabul gördüğü takdirde tanım ve tenfizdeki kamu düzeni müdahalesinin, kanunlar ihtilafı hukukundaki kamu düzenine kıyasla tahammül seviyesinin daha yüksek olduğu sonucu çıkacaktır¹⁴⁰.

Doktrinde ifade edilen ve bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise¹⁴¹, kimi hallerde kamu düzenine aykırılığın tespiti, kararın yalnızca hüküm

¹³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemile Demir-Gökyayla, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizde Kamu Düzeni* (Ankara: Seçkin, 2001), 74-76.

¹³⁷ Örneğin kanunlar ihtilafı kurallarının dikkate alınıp alınmadığı

¹³⁸ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 532; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 758; Ebru Şensöz-Malkoç, *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması* (İstanbul: Onikilevha, 2017), 383; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 745, 748; Gizem Ersen-Perçin, *Milletlerarası Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı* (İstanbul: Onikilevha 2023), 207.

¹³⁹ Açık bir düzenleme bulunmasa da MÖHUK m. 50 ve 54’ten revizyon yasağının kabul edildiğinin anlaşıldığı yönünde bkz. Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 293-294. Revizyon yasağının MÖHUK m. 55/2 ile kabul edildiği yönünde bkz. Ekşi, *Tanım ve Tenfiz*, 314; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 652; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 117.

¹⁴⁰ Bu yönde bkz. Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 534; Ersen-Perçin, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, 206. Sadece hüküm fıkrasının dikkate alınmaması gerektiğini savunan aksi görüşte olan bazı yazarlar, yine de aynı sonuca varmaktadır. Bkz. Demir-Gökyayla, *Kamu Düzeni*, 190; Özkan ve Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku*, 213. Buna karşın kanunlar ihtilafı hukukundaki kamu düzeni, uygulanacak hukukun yabancı hukuk olma ihtimalinde devreye gireceğinden, tanım ve tenfizdeki kamu düzeninin daha geniş (usul hukuku kurallarını da kapsamına alması sebebiyle) bir uygulama alanına sahip olduğu ifade edilmiştir: Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 533.

¹⁴¹ Demir-Gökyayla, *Kamu Düzeni*, 77; Özkan ve Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku*, 211; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 696; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 135; Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 294; Doğa Irgız, “Yabancı Mahkeme Kararlarının

fıkrasına bakılarak çıkarmak mümkün olmaz¹⁴². Dolayısıyla kararın kamu düzenine aykırılığının tespiti için hükmün esasına girilmesi işin mahiyeti gereğidir. Bu durum revizyon yasağının da ihlali anlama gelmez. Zira revizyon yasağı, yabancı kararın tüm yönleriyle incelenmesini anlamına gelmektedir¹⁴³. Oysa burada çok sınırlı bir inceleme söz konusudur. Sonuç olarak her somut olayın özelliğine göre revizyon yasağının ölçüsü değişecektir¹⁴⁴. Özellikle davalı tarafın itirazları, bu ölçünün belirlenmesinde etkili olacaktır.

Belirtildiği üzere, her iki kamu düzeni müdahalesi arasındaki farklılık değerlerde olmayıp yöntemdedir. Aksine yorum, Türkiye’de açılmış olsaydı kamu düzeni müdahalesi sebebiyle uygulanmayacak ve bu sebeple hükme esas teşkil etmeyecek olan yabancı hukuk kuralına; dava sırf yabancı ülkede açıldığı için etki tanınabileceği gibi çelişkili bir sonuç ortaya çıkaracaktır. Bu yüzden hükme esas teşkil eden maddi hukuk kuralı “dar bir yorumla” incelenmelidir¹⁴⁵.

Bu kapsamda taşıyıcı annelik gibi kamu düzeni değerlerinin adeta birbirleriyle yarış halinde olduğu bir meselede, hakimin yalnızca yabancı kararın hüküm fıkrasından bu değerlendirmeyi yapması kanaatimizce mümkün değildir. Aksi halde örneğin hüküm fıkrasında sadece soy bağının kurulduğunun belirtilmesi ile kamu düzeni müdahalesinin hiçbir şekilde devreye girmeyeceğinin, buna karşın sırf hüküm fıkrasında taşıyıcı annelikten bahsedildiği için kamu düzeni değerlendirmesinin yapılarak kararın tanınmasının engellenebileceği sonucu çıkacaktır. Bu ise birbirleriyle çelişkili olan kararların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Oysa milletlerarası özel hukukun genel menfaatlerinden olan “iç karar/düzen ahengi”¹⁴⁶ sadece kanunlar ihtilafı kuralları için değil, aynı zamanda milletlerarası usul hukuku kapsamında da dikkate alınması gereken bir değerdir.

Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzenine Aykırılığın Revizyon Yasağı Kapsamında İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2023), 132.

¹⁴² Bu yönde verilen bazı örnekler için bkz. Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 696.

¹⁴³ Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 696-697.

¹⁴⁴ Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 294.

¹⁴⁵ Özkan ve Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku*, 212.

¹⁴⁶ Bkz. Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 37-39; Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 60.

Yukarıda da açıkladığımız üzere hakim yapacağı bu değerlendirmede somut olayın şartlarını dikkate almalıdır. Yoksa sadece çocuğun yüksek menfaatinin zikredilmesiyle talebi doğrudan kabul etmemeli; aynı şekilde yapılan işlemin Türk genel adap ve ahlak anlayışına veya soy bağının kurulmasına ilişkin Türk hukukunda kabul edilen temel ilkelere aykırı olduğunu ileri sürerek talebi doğrudan reddetmemelidir. Kamu düzeni müdahalesinin devreye girip girmeyeceği, somut olaydaki şartların, bu değerlerden hangisine daha çok ağırlık kattığı ile yakından ilgilidir. Ancak bu değerlendirmenin ardından kamu düzeninin olumsuz etkisinin devreye gireceği söylenebilir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere bu değerlerin ağırlıklarının eşit veya yakın olması halinde çocuğun yüksek menfaati öncelenebilir.

Bu noktada hakimin kamu düzenine aykırılığı değerlendirirken dikkate alabileceği durumlar; taşıyıcı anneliğin türleri ve özellikle Türk vatandaşı kadının aynı zamanda “genetik anne olup olmadığı”¹⁴⁷, soy bağının kurulmadığı ihtimalinde “çocuğun vatansız duruma düşüp düşmeyeceği”¹⁴⁸, “Türkiye ile ilgi bağı”¹⁴⁹ taraflar arasında evlat edinme yoluyla bu bağın zaten kurulup kurulamayacağıdır¹⁵⁰. Yabancı mahkemeden alınan bu nitelikteki kararların etkisi noktasında Türk doktrininin soy bağının kurulabilmesinden yana bir tutum sergilediği görülmektedir¹⁵¹. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) içtihatlarının da etkisiyle¹⁵², taşıyıcı anneliği

---

¹⁴⁷ Aynı yönde bkz. İlyas Arslan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukuka Etkisi* (Ankara: Adalet, 2019), 818.

¹⁴⁸ Aynı yönde bkz. Baran-Çelik, *Soybağının Kurulması*, 92.

¹⁴⁹ Yazar taşıyıcı anne ve müstakbel ebeveynin yabancı olduğu durumlarda, tanınması talep edilen velayet kararlarının kabul edilebileceğini belirtir: Gölcüklü, “Taşiyıcı Annelik,” 860.

¹⁵⁰ Bu noktada bağın zaten evlat edinme yoluyla kurulabileceği kabul edilebiliyorsa, bu durumun bağın soy bağı ile kurulmasına engel teşkil etmeyeceğini aksine kuvvetlendireceğinin kanaatindeyiz. Her ne kadar özel hukuk boyutuyla çocuğun menfaatinin büyük ölçüde zedelenmeyeceği iddia edilebilse de konunun kamu hukuku boyutunda durum farklılaşmaktadır. Zira çocuğun evlat edinme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanması mutlak değildir. Daha detaylı açıklamalar için bkz. Yukarıda III, C, 1.

¹⁵¹ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 536; Ahmet Cemal Ruhi, *Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni Müdahalesi* (İstanbul: Onikilevha, 2019), 68-69; Yasan-Tepetaş, “Kamu Düzeni,” 1250. Aksi yönde bkz. Ağaoğlu, “Taşiyıcı Annelik,” 466.

¹⁵² AİHM tarafından verilen kararlar ışığında taşıyıcı anneliğin incelendiği çalışmalar için bkz. Yasan-Tepetaş, “Kamu Düzeni,” 1219-1262; Işıl S. Tekdoğan-Bahçıvancı,

yasaklayan devlet mahkemelerinin önüne gelen tanıma taleplerinde, kamu düzeninin tahammül seviyesinde bir artmanın meydana geldiği görülmektedir¹⁵³. Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne¹⁵⁴ (AİHS) taraf olması sebebiyle, kamu düzeni engeli sebebiyle tanınmayan yabancı kararın, AİHS m. 8'in ihlaline sebebiyet verebileceği belirtilmektedir¹⁵⁵.

2. Bir Tanıma (ve Tenfiz) Engeli Olarak (?) Doğrudan Uygulanan Kurallar

MÖHUK'ta yabancı bir kararın Türk hukukunda etki doğurabilmesinin bir şartı olarak, bu kararın Türk hukukunun doğrudan uygulanan kuralına aykırı olmamasının gerekliliğini belirten bir engel düzenlenmemiştir. Yukarıda detaylıca açıkladığımız üzere, kanaatimizce TMK m. 282/1 hükmü, Türk hukukunun doğrudan uygulanan bir kuralıdır. Dolayısıyla bu kurala aykırı şekilde, müstakbel Türk anne ile çocuk arasında soy bağına kuran yabancı bir mahkeme kararının, Türk hukukunda kabul edilen bu kurala aykırılık teşkil etmesine dayanarak tanıma talebinin reddedilip reddedilemeyeceği sorunu karşımıza çıkar¹⁵⁶.

“Taşiyıcı Anneliğin Milletlerarası Özel Hukuk Boyutu: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Bir İnceleme,” içinde *II. Uluslararası Kadın ve Hukuk Sempozyumu*, ed. Süheyla Suzan Gökalp-Alica ve Necdet Basa (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2019), 747-763.

¹⁵³ Gölcüklü, “Taşiyıcı Annelik,” 847. İlgili kararlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Parlak-Börü, “Aile Hukukunda Zor Bir Dönemeç,” 75 vd.; Yasan-Tepetaş, “Kamu Düzeni,” 1224 vd.; Baran-Çelik, *Soybağının Kurulması*, 203 vd.

¹⁵⁴ RG, 19.03.1954, S. 8662.

¹⁵⁵ Bu kapsamda *Arslan* biyolojik bağın varlığı halinde çocuğun menfaatini esas alınmasını ve yabancı kararın kamu düzeni engelini devreye sokularak etki doğurmasının engellenmesinin AİHS m. 8'in ihlali anlamına gelebileceğini belirtmektedir: Arslan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Etkisi*, 818. Benzer yönde *Tekdoğan-Bahçivancı*, eğer bir biyolojik bağ bulunmaktaysa AİHM kararlarının, müstakbel ebeveynle çocuk arasında kurulan hukuki bağın üye devletlerce de tanınması zorunluluğunu getirdiğini ifade etmektedir: Tekdoğan-Bahçivancı, “Taşiyıcı Annelik,” 759. AİHM'in vermiş olduğu kararlara çizilen “Avrupa kamu düzeninin” Türk hukukunun kamu düzenini de kapsadığı yönünde bkz. Yasan-Tepetaş, “Kamu Düzeni,” 1251.

¹⁵⁶ İlginçtir ki, doktrinde çok da irdelenmeyen bu konuya ilişkin bazı (açık veya zımni) değerlendirmelere, taşiyıcı annelik konusu özelinde rastlamak mümkün olmuştur. Buna karşın aşağıda aktarılacak görüşlerden hiçbiri, bir doğrudan uygulanan kurala

Öncelikle doktrinde, doğrudan uygulanan kurallar ile kamu düzeni müdahalesinin daha çok kanunlar ihtilafı hukuku boyutunda incelendiği, konunun tanıma ve tenfizdeki boyutunun ise çok sınırlı bir şekilde incelendiği belirtilmelidir. Yapılan değerlendirmelerden ilkinde göre¹⁵⁷, MÖHUK'ta yabancı mahkeme kararların tanınması ve tenfizinde doğrudan uygulanan kurallara ilişkin bir engelden bahsedilmese de bu kurallara aykırılık teşkil eden yabancı bir kararın zaten Türk kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği, bu yüzden Türk hukukunun doğrudan uygulanan kuralına aykırılığın bir tanıma ve tenfiz engeli teşkil edeceği ileri sürülmüştür.

Konuyu tespit edebildiğimiz kadarıyla Türk milletlerarası özel hukuk doktrininde ilk kez değerlendiren *Özdemir-Kocasakal* ise, şu tespitlerde bulunmaktadır¹⁵⁸: Yabancı bir mahkeme kararının bu kapsamda değerlendirilmesi bakımından kritik nokta, revizyon yasağının var olup olmadığıdır. Eğer tanıma ve tenfiz prosedüründe yabancı unsurlu bir uyumsuzluk tüm unsurlarıyla incelenecekse, uyumsuzluğun çözümünde *forum* hukukunun uygulanmayan doğrudan uygulanan kuralı, bu kapsamda bir tanıma ve tenfiz engeli oluşturacaktır. Buna karşın revizyon yasağının kabul edildiği sistemlerde mesele farklı bir bakış açısıyla ele alınmalıdır. Bu kapsamda doğrudan uygulanan kurala aykırı olmama şartı açıkça bir tanıma ve tenfiz engeli olarak belirtilmedikçe, yabancı kararda *forum* hukukunun doğrudan uygulanan kuralına aykırı şekilde çözülen bir uyumsuzluk, “tek başına” tanıma ve tenfiz engeli oluşturmayacaktır. Artık bir doğrudan uygulanan kuralın “diğer şartların kapsamına girdiği ölçüde”, tanıma ve tenfiz engelinden bahsedilebilir. Bu noktada Türk hukukundaki tanıma ve tenfiz şartlarını değerlendiren yazar, dikkate alınabilecek tek yasal dayanağın, “kamu düzenine aykırı olmama” şartının olduğunu belirtmektedir¹⁵⁹.

---

aykırılığın neden bir tanıma ve tenfiz engeli oluşturmayacağı konusunda açık bir gerekçe sunmamaktadır. Aşağıda bkz. dpn. 165.

¹⁵⁷ Demir-Gökyayla, *Kamu Düzeni*, 280. Benzer yönde bkz. Özkan ve Tütüncübaşı, *Uluslararası Usul Hukuku*, 195; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 438. Yazarın bu net ifadesine rağmen, konuyu değerlendirirken özel hukuka ilişkin doğrudan uygulanan kuralların devreye girebilmesi için, somut olayın ülkeyle olan sıkı bağlantısına işaret ettiğini de belirtelim: Demir-Gökyayla, *Kamu Düzeni*, 279.

¹⁵⁸ Bkz. Özdemir-Kocasakal, *Doğrudan Uygulanan Kurallar*, 51.

¹⁵⁹ “Ancak, bunun için, yabancı mahkeme kararı ile ihlal edilen doğrudan uygulanan kurallar, Türk hukukunun kamu düzenine ilişkin bir ilkesini yansıtmıyor olmalı veya yabancı mahkeme kararının tanınması veya tenfizi halinde ortaya çıkan sonuç, Türk

Esasında doğrudan uygulanan kurallar, kuralın kapsamı alanına aldığı konularda devletin üstün menfaatini yansıtan kurallar olduğundan, bu kuralların da geniş anlamda kamu düzenine ilişkin kurallar olduğundan şüphe yoktur¹⁶⁰. Dolayısıyla “çoğu zaman” bu kurallara aykırılığın zaten kamu düzeni müdahalesine takılacağı haklı olarak iddia edilebilir. Buna karşın bu demek değildir ki, Türk hukukunun her doğrudan uygulanan kurallarına aykırılık teşkil eden yabancı karar, aynı zamanda Türk kamu düzenine de aykırılık teşkil eder. Böyle bir yorumun kabulü, doğrudan uygulanan kural ile kamu düzeni müdahalesini gerektirecek hallerin kapsamında bir farklılık olmadığı gibi bir sonuca götürmektedir. Oysa bugün için doktrinde genel kabul gören, her iki müdahalenin yöntemi ve içeriklerinin belirlenmesinde farklı esasların benimsendiği ve bazen içerikleri örtüşebilse de aynı olmadığıdır¹⁶¹.

Nitekim doktrinde doğrudan uygulanan kurallar ile kamu düzeni müdahalesinin arasındaki ilişkiye yönelik yapılan açıklamalarda vurgulanan ortak ifade, doğrudan uygulanan kuralın uygulanması için, konuya uygulanabilecek yabancı hukuk kuralının Türk kamu düzenine aykırı sonuçlar doğurmasına bağlı olmadığıdır¹⁶². Meseleye diğer yönden bakıldığında, bir

---

kamu düzenine açıkça aykırı olmalıdır.”: Özdemir-Kocasakal, Doğrudan Uygulanan Kurallar, 51.

¹⁶⁰ Özdemir-Kocasakal, “Doğrudan Uygulanan Kurallar,” 65.

¹⁶¹ Özdemir-Kocasakal, *Doğrudan Uygulanan Kurallar*, 23. “ (...) temel değerlerin dikkate alınmaları durumunda “kamu düzeni müdahalesi”nin; kuralların içerik ve amaç yönlerinden dikkate alınmaları durumunda ise “doğrudan uygulanan kurallar”ın etki alanı kazanacağı ifade edilmektedir”: Saatcıoğlu, “Kamu Düzeni,” 151.

¹⁶² “Bu noktada belirtelim ki hem iç hukuk hem de dış hukuk ihtilafları itibarıyla emredici nitelik taşıyan doğrudan uygulanan kuralların yabancı unsurlu ihtilaflarda uygulanması, yabancı hukuk kuralının Türk kamu düzenine aykırılığı şartına bağlı değildir.”: Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 93; “Forum doğrudan uygulanan kuralları ile düzenlenen bir konuda yabancı bir kanunun uygulanmasının engellenmesi, onun kamu düzenine aykırılığının değil, bizzat doğrudan uygulanan kuralın uygulanmasını gerektiren zorunluluklardan kaynaklanır”: Özdemir-Kocasakal, *Doğrudan Uygulanan Kurallar*, 22. “Doğrudan uygulanan kurallar, belirli bir olayda ortaya çıkabilecek sonuçtan bağımsız olarak, her ne olursa olsun uygulanır.”: Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 188. Aksi yönde bkz. “Forum devletin belirli hükümlerini doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirmek bu kurallara aykırı yabancı hukukun kamu düzeni gerekçesiyle uygulanmayacağını söylemenin diğer bir yoludur.”: Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 139.

maddi hukuk kuralının değiştirilmesiyle doğrudan uygulanan kural ortadan kaldırılabılır; ancak bu kuralın kaldırılmasına rağmen kamu düzeni değerlerinde aynı anlayış devam etmekteyse kamu düzeni müdahalesi devreye girecektir¹⁶³. Bu görüşler iki müdahale yöntemi arasındaki farklılığın sadece yöntem farklılığından ibaret olmadığını gösterir niteliktedir.

Doktrinde doğrudan uygulanan kurallar ile kamu düzeni müdahalesine ilişkin belirtilen bu farklılıklar kanaatimizce konunun sadece kanunlar ihtilafı hukuku boyutunda değil, aynı zamanda yabancı mahkeme kararlarının tanınmasında ve tenfizinde de kendisini göstermektedir. Bu kapsamda her doğrudan uygulanan kurala aykırı şekilde çözüm getiren yabancı mahkeme kararı, sırf bu sebepten ötürü tanıma ve tenfiz engeli taşımamalıdır. *Özdemir-Kocasakal*'ın da belirttiği üzere, bu kurala aykırılığın kamu düzeni müdahalesini devreye sokabilmesi için, aynı zamanda bu aykırılığın "açıkça" kamu düzenine aykırı sonuçlar doğurması gerekir. Pek tabii her iki müdahalenin içeriklerinin pek çok noktada kesişmesi, çoğu zaman bu müdahalenin devreye girmesini sağlayacaktır. Ancak burada tanıma ve tenfiz engelinin gerekçesi doğrudan uygulanan kurala aykırılık değil kamu düzenine aykırılık olacaktır.

Kanunlar ihtilafı hukukunda yasal bir hükme ihtiyaç duymaksızın müdahale gücü bulunan doğrudan uygulanan kuralların¹⁶⁴, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizinde neden bu güce sahip olmadığının temelinde, revizyon yasağının bulunduğu önemle hatırlatılmalıdır. Uyuşmazlığın tüm yönleriyle değerlendirildiği bir davada Türk hukukunun doğrudan uygulanan kuralına etki tanınması zorunludur. Ancak tanıma ve tenfiz davasında hakim meseleyi tüm yönleriyle incelememektedir. Uyuşmazlık, revizyon yasağı kapsamında sadece belirli ölçüde incelenmektedir. Revizyon yasağının "sınırlı olan" ölçüsünün genişlemesi ancak kamu düzeni engeli sebebiyle mümkün olabilir ki bu durumda yine mesele tüm yönleriyle ele alınmaz. O zaman kamu düzeni müdahalesini gerektirmeyecek doğrudan uygulanan bir kurala aykırılık, tanıma ve tenfiz engeli olarak kabul edilmemelidir.

Varılan sonuçları konumuz açısından değerlendirecek olursak, doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirdiğimiz TMK m. 282/1 hükmüne aykırı olarak, müstakbel Türk vatandaşı anne ile çocuk arasında yabancı mahkemece

¹⁶³ Karş. Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 139-140.

¹⁶⁴ Şanlı, Esen ve Ataman-Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 13.

kurulan soy bağı, tek başına bir tanıma engeli teşkil etmeyecektir¹⁶⁵. Yukarıda da belirtildiği üzere MÖHUK'ta doğrudan uygulanan kuralların bir tanıma ve tenfiz engeli kapsamına alınmaması, meseleyi kamu düzeni müdahalesi kapsamında değerlendirilmesini gerektirir. İşaret ettiğimiz üzere bu engel halin bulunup bulunmadığı, hakimin kamu düzeni değerlerini tartması ile varabileceği bir sonuçtur. Varılan sonuç, kamu düzeni değerlerinden çocuğun yüksek menfaatinin öncelenmesini gerektiriyorsa, artık doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirdiğimiz kuralın, bir tanıma engeli teşkil etmeyeceğinin kanaatindeyiz.

D. Yabancı Ülkeden Alınan Doğum Belgesi

Konunun milletlerarası usul hukuku boyutunun son halkası, yurt dışında yabancı taşıyıcı annenin yapmış olduğu doğumun ardından düzenlenen doğum belgesinde, anne olarak gösterilen kişinin Türk vatandaşı kadının

---

¹⁶⁵ *Yasan-Tepetaş*, TBK m. 27'nin doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirilse dahi bir tenfiz engeli oluşturmayacağını bildirmiştir. Yazar bu görüşünü, çocuğun menfaatinin toplum menfaatinin üstün tutulmasıyla ilişkilendirmiştir. bkz. *Yasan-Tepetaş*, "Kamu Düzeni," 1250. Buna karşın sunulan bu gerekçe, herhangi bir doğrudan uygulanan kurala aykırılığın neden bir tanıma ve tenfiz engeli oluşturmayacağı sorusuna cevap vermemektedir.

Belirtildiği üzere *Gölcüklü*, taşıyıcı anneliği yasaklayan yönetmelik hükümlerini doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirmiştir: *Gölcüklü*, "Taşyıcı Annelik," 846, dpn. 47. Ayrıca yukarıda bkz. dpn. 100. Buna karşın yazar, "doğrudan uygulanan kural" olarak nitelendirdiği bu kuralın, bir tanıma ve tenfiz engeli teşkil edip etmeyeceği konusunda açık bir değerlendirme yapmamıştır. Aslında yazar makalesinin "Yabancı Taşyıcı Annelik Kararları ve Kamu Düzeni İlişkisi" başlığında, doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirdiği yönetmelik hükümlerini yeniden zikretmiştir. Ancak yazar bu sefer ifadesini daha yumuşatmış ve kuralların sadece "emredici nitelikte" olduğundan bahsetmiştir. Buradan hareketle, Türk hukukunun emredici kurallarına aykırılığın tek başına kamu düzenine aykırılık teşkil etmeyeceğinden tanıma ve tenfiz talebinin doğrudan reddedilmemesi gerektiği yönünde kanaat bildirmiştir. Bkz. *Gölcüklü*, "Taşyıcı Annelik," 859. Bu kapsamda yazarın bizim görüşümüze paralel bir yaklaşım benimsediği, doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirilen bir kurala rağmen yabancı kararın tanınmasının mümkün olduğunu en azından "zımni olarak" belirttiği sonucuna varılabilir.

Başka bir meselede değerlendirmede bulunan *Erkan*, Türk hukukunun doğrudan uygulanan kuralına aykırı bir çözüm getiren yabancı kararı, tek başına tanıma ve tenfiz engeli olarak kabul etmemiştir. Bkz. Mustafa Erkan "Bir Tabu: Taşınmazın Aynına İlişkin Davalarda Münhasır Yetki," *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, no. 1 (Haziran 2012): 45-46.

olmasıdır. Meselenin uygulamaya dönük olan noktalarından birisi de buradadır. Zira sınır ötesi taşıyıcı anneliğe başvuracak müstakbel ebeveynlerin, ileride kendi ülkelerinde hukuki bir ihtilaf yaratmamak adına, tercihlerini böyle bir kolaylığın sağlandığı ülkeden yana kullanmaları mümkündür. Bu sayede Türk vatandaşı müstakbel anne, “doğumu kendi yapmış gibi” çocuğu kendi nüfusuna kaydettirmek için başvuruda bulunabilir.

Milletlerarası hukuk, çocuğun menfaati gereği, doğumundan hemen sonra devlet nezdinde tutulan bir sicile kaydının yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır (ÇHS m. 7/1). Zira bu kayıt ile çocuk, vatandaşlık statüsünün tanıdığı haklardan yararlanır¹⁶⁶. Esasında bu kayıt, kural olarak çocuğun anne veya babasının vatandaşlığında bulunduğu devletin siciline yapılacak olsa da devletler, kendi ülkelerinde bulunan bazı yabancılar için de bu türden siciller tutmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti de milletlerarası hukukun getirmiş olduğu bu yükümlülüğe¹⁶⁷ sıkı sıkıya bağlı kalmakta ve doğumdan hemen sonra kendi vatandaşlarının çocuklarını, nüfus kütüğüne kaydını yapmaktadır.

Nitekim bu işlemlerin hızlıca yapılabilmesi adına, yurt dışında gerçekleşen doğumlarda ebeveynlerin Türkiye’ye gelmelerine gerek olmadan, bu bildirim yurt dışındaki Türk temsilcilikleri aracılığıyla yapabilmelerine; Türkiye’de gerçekleşen doğumlar açısından ise nüfus müdürlüğüne dahi gidilmeden, bildirim doğrudan doğumu gerçekleştiren sağlık kurumuna yapabilmelerine imkan tanınmıştır (NHK m. 15/1).

Türkiye’de gerçekleştirilen doğumlarda, doğum belgesinde doğumu yapan kadının anne olarak gösterilmesi sebebiyle irdelenmesi gereken durum, yurt dışında gerçekleşen doğumlardır. Kanunda 30 gün içerisinde bu bildirim yapılmasının gerektiği ve bildirimde bulunulurken dayanak belge olarak “resmi belge veya raporun” sunulmasından bahsedilmiştir (NHK m. 15/1 ve 6). Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik¹⁶⁸ (NHK Yön.) m. 41’de yurt dışında gerçekleşen doğumlarla ilgili daha ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Burada doğum bildiriminde dayanak belge olarak sunulabilecek resmi belgeler sayılmıştır.

¹⁶⁶ Örneğin çocuğun Türkiye’ye gelmesi için herhangi bir vize veya vize muafiyetine geçen bir belgeye ihtiyacı olmaz.

¹⁶⁷ Feriha Bilge Tanrıbilir, “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Türkiye’de Yerleşmiş Olan Yabancıların “Türk Vatandaşı Eşinden Olan Çocuklarına” Getirdiği (YÇİHK m. 8/a) İstisnai Çalışma İzni Alma Yükümlülüğü Üzerine Bazı Tespitler,” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18, no. 3-4 (2014): 44.

¹⁶⁸ RG, 23.11.2006, S. 26335.

İlk olarak nasıl ki Türkiye’de sadece Türk vatandaşları için nüfus kayıtları tutulmuyorsa¹⁶⁹, aynı şekilde yabancı bir devlet de ülkesinde bulunan yabancılar için nüfus kaydı tutabilir. Yine kişinin çifte vatandaşlığa sahip olması halinde her iki devlette de nüfus kaydı bulunabilecektir. Dolayısıyla böyle bir düzenlemenin kapsamına giren Türk vatandaşı kişi, doğumu ilgili idari makama bildirmiş ve idari makam da kendisine bir belge vermişse, bu resmi belgeye istinaden Türk dış temsilciliğine doğum bildiriminde bulunabilir. Doğumun bildirilebilmesinde dayanak belge olarak kullanılacak bir diğer resmi belge, sağlık kurumlarının¹⁷⁰ sorumlu yöneticisinden alınacak “doğum belgesidir”.

Belirtilmesi gereken, yabancı resmi belgelerin Türk hukukunda doğrudan bu niteliği taşımadığıdır. Gerek yabancı devletin nüfus kaydının sunulmasıyla gerekse yetkili sağlık kurumundan alınan doğum belgesinin Türk hukukunda resmi bir belge niteliği taşıyabilmesi için, belgenin verildiği devletin yetkili makamı veya o ülkede bulunan Türk konsolosluk makamının bu belgeyi onaylaması gerekir [6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu¹⁷¹ (HMK) m. 224/1]¹⁷². Doğum bildiriminin dış temsilcilikte yapılması, yabancı resmi belgenin de bu aşamada onaylanmasını sağlar.

Yönetmelikte resmi belgeye dayanılmaksızın, doğum olayının sözlü olarak yapılabilmesine de imkan tanınmıştır. Ancak bunun için her iki usule göre de resmi bir belgenin alınması mümkün olmaması gerekmektedir (TVK Yön m. 41). Buna karşın, İçişleri Bakanlığınca 08.10.2021 tarihinde yayımlanan “Nüfus Mevzuatının Uygulanmasına İlişkin Açıklama”da¹⁷³ (Açıklama) sözlü bildirim kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Açıklamada zikredilen resmi belgeler haricinde, genetik bağı gösterir tıbbi rapor ibrazıyla da doğum bildirimini yapılabileceği açıklanmıştır. Dolayısıyla yurt dışındaki doğumlar sonucunda çocuğun nüfusa kaydı artık, aranan niteliklere sahip bir belgenin sunulması ile de mümkündür.

¹⁶⁹ Bkz. NHK m. 8 ve m. 8/A

¹⁷⁰ Doğumun sağlık kurumu yerine ceza ve tutukevlerinde gerçekleşmesi halinde bu kurumun sorumlu yöneticisinde belge alınacaktır.

¹⁷¹ RG, 04.02.2011, S. 27836.

¹⁷² Buna karşın milletlerarası sözleşme hükümleri saklıdır (HMK m. 224/2 ve MÖHUK m. 1/2).

¹⁷³ Bkz. T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, *Nüfus Mevzuatının Uygulanmasına İlişkin Açıklama 8.10.2021*, erişildi 9 Aralık, 2023, https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/talimat/nufusislemeleri/081021-tarihli-nufus_mevzuatinin_uygulanmasına_iliskin_aciklamalar.pdf.

Yukarıdaki düzenlemeler, yurt dışında gerçekleşen doğumların bildirilme usulünü göstermektedir. Dolayısıyla yurt dışında yabancı taşıyıcı anneden doğan çocuğun, Türk vatandaşı müstakbel ebeveyne bağlı olarak nüfusa kaydedilmesi mümkün olabilir. Zira aranan belgelerde annenin Türk vatandaşı olduğunun gösterilmesi çocuğun Türk nüfus kütüğüne kaydı için yeterlidir. Dahası Açıklama ile bu belgeler haricinde genetik bağı gösterir tıbbi raporun sunulmasına da imkan verilmiştir. Biz bu son ihtimalin, sözlü bildirim yerine geçtiği için ancak ilk iki usule göre bir resmi belgenin alınmaması halinde gündeme gelebileceğinin kanaatindeyiz. Aksi bir uygulama söz konusuysa, doğum belgesinde anne olarak gösterilmeyen Türk vatandaşı kadının, “hiç suyu bulandırmadan” genetik bağı ispat eden tıbbi raporu sunması söz konusu olacaktır. Bu durumda yabancı taşıyıcı anneden doğan çocukların Türk nüfus kütüğüne kaydı kolaylaşacaktır.

Eğer idare, genetik bağı gösteren tıbbi raporu, bizim anladığımız gibi sözlü bildirim halinin yerine geçtiği şekilde uyguluyorsa, o zaman çocukların sadece bu belgeye göre nüfus kütüğüne kaydı ihtimali azalacaktır. Bu ihtimalde asıl önemli olan, resmi belgede kimin anne olarak gösterildiğidir.

Resmi belgede taşıyıcı annenin belirtilmediği ve sadece Türk vatandaşı kadının anne olarak gösterildiği hallerde, bu belgenin sunulmasıyla kuvvetle muhtemel çocuk Türk nüfus kütüğüne kaydedilecektir. Buna karşın çocuğu doğuran kişinin, Türk vatandaşı kadının olmadığı bu belgeden anlaşılabiliriyorsa, artık bu kaydın yapılıp yapılmayacağı şüphelidir. Açıklama raporu dikkate alındığında buna olumsuz bir cevap verileceği, diğer bir deyişle bildirimle rağmen çocuğun nüfus kütüğüne kaydının yapılmasından kaçınılacağı sonucu çıkmaktadır. NHK ve Yönetmeliğe paralel şekilde Açıklamada, bir çocuğun Türk vatandaşı kadına bağlı olarak nüfusa kaydedilebilmesi için, bu kişinin aynı zamanda çocuğu doğuran kişi de olması gerektiği sonucuna varılmaktadır¹⁷⁴.

---

¹⁷⁴ “Çocuğun herhangi bir sebeple kendisini doğuran kadın dışında başka bir kadının nüfus kütüğüne kaydedilmiş olması, çocuk ile bu kadın arasında soybağı ilişkisi kurulduğu anlamına gelmez. Çocuk ile ana arasındaki soybağı doğum ile kendiliğinden kurulacağından, anne yönünden soybağı tesisi amacıyla değil, sadece çocuğu doğuran kadının kim olduğunun tespiti amacıyla dava açılabilir. Dolayısıyla böyle bir durumda çocuğu doğuran kadın ile çocuk arasındaki soybağının tespitine yönelik olarak açılacak dava, nüfus kaydının düzeltilmesi davasıdır.”: T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, *Açıklama*, 10.

Farklı olarak, gerekli prosedürlerin tamamlanmasından sonra “resmi belge” niteliği taşıyan bir belgede, çocuğu doğuranın Türk vatandaşı kadın olmadığını anlaşılmasına rağmen, Türk nüfus kütüğünde bir kayıt yapılması gerektiği de düşünülebilir. Zira NHK’da dayanak belgenin resmi bir belge olabileceğinin belirtilmesi sebebiyle (NHK m. 3/1-ğ) artık bu belgede Türk vatandaşı kadının anne olarak gösterilmesinin yeterli olacağı iddia edilebilir. Dolayısıyla bu yorumun kabulünde çocuk nüfusa işlenecektir; ancak sonrasında Cumhuriyet savcısına yapılacak bildirimle nüfus kütüğünün düzeltilmesi davası açılacaktır (NHK m. 36).

Bizim kanaatimize göre, yabancı resmi belgeden çocuğun açıkça yabancı bir kadından doğduğu anlaşılıyorsa, çocuğun nüfus kütüğüne kaydı yapılmamalıdır¹⁷⁵. Zira çocuğun Türkiye’deki nüfus kütüğüne kaydedilmesinde resmi belgenin dayanak belge olarak aranması ile bu belgenin bu kaydı gerçekleştirmeye yarar bir ispat gücüne sahip olması birbirinden farklı meselelerdir¹⁷⁶. Diğer bir ifadeyle yabancı resmi belgenin (yabancı nüfus kaydı belgesi, doğum belgesi) Türk hukukunda da bu vasfı taşıması, çocuğun annesinin de bu kadın olduğu sonucunu doğurmaz. Yabancı resmi belgeye “resmilik” vasfını *lex causae* katacaksa da bu belgelerin ispat gücünü *lex fori* belirlemektedir¹⁷⁷. Konumuz açısından yabancı resmi belgenin ispat gücünü, NHK ve bu kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik göstermektedir. Açıklandığı üzere, Türk nüfusuna anne olarak işlenebilecek kişi, çocuğu doğuran kadındır. Çocuğu doğuran kadının anne olmadığını kabulü ise mahkemece verilmesi gereken bir karara bağlıdır. Bu durum ise yukarıda incelenmiştir.

Her halde nüfus kütüğüne kaydedilen çocuğun bu kayıtla Türk vatandaşlığını kazanmadığı vurgulanmalıdır. Soy bağı yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, kanun hükmü gereği kendiliğinden gerçekleşir. Dolayısıyla, çocuk ile Türk vatandaşı kadın arasında soy bağının kurulup kurulmadığının tespit edilmesi gerekir. Bu soruya ilişkin gerekli açıklamalar

---

¹⁷⁵ “Buna mukabil; taşıyıcı annelik ... olayında, doğum yeri hukukuna göre biyolojik anadan doğan çocuğun, bir mahkemenin müdahalesi olmaksızın, kanun gereği genetik ananın çocuğu olarak nüfusa kaydedildiğini gösteren nüfus kayıt belgesi, ne tanımaya ehil bir belgedir ne de soybağını hukuken belirleyici bir etkiye sahiptir.”: Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 536.

¹⁷⁶ Karş. Mine Tan-Dehmen, “Milletlerarası Usul Hukukunda Yabancı Belgelerin İspat Gücü” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012), 175.

¹⁷⁷ Tan-Dehmen, “İspat Gücü,” 173.

yukarıda yapılmıştır. Türk vatandaşı kadın ile çocuk arasındaki bağın kurulmadığı halde çocuk nüfusa kaydedilmişse, artık kanuni şartlar oluşmadan verilmiş tespit niteliğinde bulunan bir karar vardır. Vatandaşlığın da tespiti niteliğini taşıyan bu karar, TVK m. 40 gereği herhangi bir süreye bağlı kalmadan ve yine idarenin de takdirine bağlı olmadan geri alınması gereken bir karardır¹⁷⁸.

İleride çocuğu doğuran kadının aslında Türk vatandaşı kadın olmadığına tespiti ve akabinde de MÖHUK hükümleri uyarınca müstakbel ebeveynle çocuk arasındaki soy bağının kurulamamasının vatandaşlığın istikrarı prensibine aykırılık teşkil edeceğinden şüphe yoktur. Bu yüzden taşıyıcı anneliğin yasal olduğu devletlerde bulunan dış temsilciliklerin, buldukları ülkelerdeki doğum belgelerinin veya nüfus kayıtlarının nasıl düzenlendiği, bir diğer deyişle çocuğu doğuranın değil de müstakbel ebeveynin bu belgede anne olarak gösterilip gösterilemeyeceğinin mümkün olup olmadığı konusunda araştırma yapmaları, eğer mümkünse bu belgeler haricinde ek bazı belgelerin de talep edilmesinin ileride doğabilecek ihtilafların önüne geçilmesi bakımından yararlı olacağına kanaatindeyiz.

Son olarak, Meşru Olmayan Çocukların Ana Bakımından Nesebinin Tesisine Ait Sözleşme¹⁷⁹, evlilik dışı ilişkiden doğan çocuğun annesi ile soy

¹⁷⁸ TVK m. 31’de Türk vatandaşlığa alınma kararının iptali düzenlenmiştir. Soy bağı yoluyla vatandaşlığın kazanılması kanun gereği kendiliğinden gerçekleştiği için, burada inşai nitelikte verilmiş bir karar söz konusu değildir. Vatandaşlığa alınma kararından bahsedilemeyeceğinden bu kararın iptali de söz konusu olmaz. Bu yüzden çocuğun madde kapsamına girmediğinin kanaatindeyiz. Karş. Güngör, *Tabiiyet*, 79, dpn. 274. Ayrıca aşağıda bkz. dpn. 190. Aksi bir yorumda dahi madde, iptal kararının alınabilmesi için “ilgilinin” yalan beyanı veya vatandaşlığa alınma kararına tesir eden önemli hususları gizlemesini aramıştır. Her ne kadar doğum belgesinde çocuğu doğuran kadının gizlenmesi böyle bir tespit kararının alınmasında etkili olacaksa da burada ilgilinin çocuk olmasından ötürü, üçüncü bir kişilerin sunduğu belgelere dayanarak çocuğun vatandaşlığının iptali de söz konusu olmayacaktır.

¹⁷⁹ RG, 11.10.1965, S. 12123. Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. “Convention (No.6) on the Establishment of Maternal Descent of Natural Children,” Commission Internationale de L’état Civil, erişildi 14 Ocak, 2024, https://www.ciecl.org/ConventionsPDFEN/Conv_EN_06.pdf. Kişi Halleri Komisyonu, komisyona üye devletler arasında kişi halleri ve aile hukukuna ilişkin meselelerde kanunlar ihtilafı hukuku ile maddi hukuk alanında yeknesaklık sağlamayı hedeflemekte ve zikredilen sözleşme de maddi hukukun yeknesaklaştırılmasına yönelik yegane sözleşmedir. Bkz. Hatice Özdemir-Kocasakal, “Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti’nin Taraf Olduğu Aile

bağının kurulmasına ilişkin maddi milletlerarası özel hukuk kuralı getirmektedir. İlgili hükme göre doğum belgesinde anne olarak gösterilen kadın, çocuğun annesi olarak kabul edilecektir (Sözleşme m. 1)¹⁸⁰. Bu hükümden hareketle, doğum belgesinde taşıyıcı annenin değil de müstakbel Türk vatandaşı kadının anne olarak gösterilmesi halinde, çocuk ile soy bağının kurulabileceği iddia edilebilir. Sözleşmenin *erga omnes* niteliği tartışmalı olsa da¹⁸¹, en azından doğum belgesinde anne olarak gösterilen kişinin Türk vatandaşı olması, sözleşmenin uygulanması bakımından yeterli olacaktır. Böylece Türk vatandaşı kadın, doğrudan sözleşmeye dayanabilecektir.

Pek tabii sözleşmenin evlilik dışı doğan çocuklara ilişkin bir hüküm getirmesi sebebiyle, en azından doğum belgesinde anne olarak gözüken kişinin evli olmaması gerekir. Sözleşmeye göre annenin doğum belgesinde gösterilen kadın olduğu kabulünden hareketle, taşıyıcı annenin medeni durumunun, sözleşmenin uygulanması açısından bir etkide bulunmayacağını fikrindeyiz. Dolayısıyla müstakbel Türk vatandaşı kadın ebeveynin evli olması halinde, sözleşmeye göre soy bağının kurulduğu iddiasında bulunulamayacaktır. Bu yüzden esas incelenmesi gereken, müstakbel Türk vatandaşı kadın ebeveynin evli olmaması halinde sözleşmenin uygulanabilip uygulanamayacağıdır.

Sözleşmenin amacı, o dönemde komisyona üye devletler arasında, evlilik dışı ilişkiden dünyaya gelen çocuk ile anne arasındaki soy bağının kurulmasında benimsenen farklı prensiplerin ortadan kaldırılmasıdır. Benimsenen farklı prensipler ise, sözleşmenin akdedildiği tarih de dikkate alındığında, çocuğun taşıyıcı anne ile müstakbel kadın ebeveyn arasında soy bağının kurulmasına ilişkin kabul edilen farklı prensipler değildir. Farklı prensipler ile kastedilen, üye devletlerden bazılarının çocuk ile anne

---

Hukukuna İlişkin Anlaşmalar,” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan) no. 1 (Nisan 2011): 563-564, 573.

¹⁸⁰ Sözleşme m. 1: “Bir şahıs gayrimeşru çocuğun doğum ilmühaberinde onun anası olarak gösterilmiş ise, ana bakımından nesep bu şekilde taayyün eder. Bununla beraber bu nesebe itiraz olunabilir.”

¹⁸¹ Sözleşmenin uygulanmasının çocuğun veya doğum belgesinde anne olarak gösterilen kişinin, sözleşen devletin vatandaşlığına sahip olmasına bağlı olmadığı yönünde bkz. Özdemir-Kocasakal, “Uluslararası Kişi Halleri,” 573; Şanlı, Esen ve Ataman-Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 180. Sözleşmenin ilk maddesinin uygulanması için, annenin sözleşen devlet vatandaşı olmasına gerek olmadığı yönünde ayrıca bkz. Aysel Çelikel, *Devletler Hususi Hukukunda Nesep İlişkileri* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976), 137.

arasındaki soy bağının kurulabilmesi için ayrıca tanıma beyanı aramasıyken, diğer üye devletlerde ise böyle bir beyanın aranmamasıdır¹⁸². Dolayısıyla doğum belgesinde anne olarak gösterilen kişi, bu faraziyede yine çocuğu doğuran kadın olmakla birlikte, tabii bağın hukuki etki doğurmasında tanıma beyanının aranmaması amaçlanmıştır¹⁸³. Sözleşmenin ve ilgili maddenin amacı değerlendirildiğinde, lafzi yorumdan hareketle bir sonuca gidilemeyeceğinin kanaatindeyiz¹⁸⁴. Nitekim getirilen kural aynı zamanda bir karine niteliğini taşımaktadır. Zira doğum belgesinde gösterilen kişiyle çocuk arasındaki soy bağının kurulmasına itiraz edilebileceği belirtilmiştir (Sözleşme m. 1/c.2). Sözleşmenin amacı dikkate alındığında buradaki itirazın konusunu, doğum belgesinde gösterilen kişinin, esasında çocuğu doğuran kadın olmadığı yönünde anlaşılmalıdır¹⁸⁵.

V. TAŞIYICI ANNELİĞİN VATANDAŞLIK HUKUKU BOYUTU

A. Doğum Yeri Esası

Türk iç hukukunda taşıyıcı anneliğin yasaklanması sebebiyle çalışmamız, sınır ötesi taşıyıcı annelik sonucunda doğan çocukların Türk vatandaşlığına odaklanmaktadır. Bununla birlikte bu doğumun Türkiye’de

¹⁸² Çelikel, *Nesep İlişkileri*, 137; Şanlı, Esen ve Ataman-Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 180.

¹⁸³ Bu sonuca komisyon raporlarından da ulaşmak mümkündür. Bkz. “*Hukukumuzda ana bakımından tanıma müessesesi olmadığı ve Medeni Kanunumuzun 290 nci maddesi ile «Nesebi sahih olmıyan çocuğun anam doğuran kadındır.» Hükmü ile ana prensip belirtildiğine göre bizim vatandaşlarımızı ilgilendirmiyen ve mevzuatımıza aykırı bir hüküm ve değişiklik getirmiyen bu sözleşmenin onaylanması amacıyla bu kanun tasarısı hazırlanmıştır.*”: T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, *Meşru Olmıyan Çocukların Ana Bakımından Nesebinin Tesisine Ait Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri, Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları (1/552)*, erişildi 14 Ocak, 2024, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c034/mm__01034039s0771.pdf.

¹⁸⁴ Nitekim sözleşmenin birinci maddesinde, “doğum belgesinden anne gözükken kişi”den bahsedilse de doktrinde bu ifadenin yorumunda lafza bağlı kalınmamıştır. *Tiryakioğlu* ifadeyi, “çocuğu doğurduğunu söyleyen kişi”, *Akıncı/Demir-Gökyayla* ise, “doğum belgesinde doğuran kadın” olarak aktarmıştır. Bkz. Bilgin Tiryakioğlu, *Milletlerarası Özel Hukukta Çocuklara İlişkin Kurallar* (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 2000), 47; Akıncı ve Demir-Gökyayla, *Milletlerarası Aile Hukuku*, 134.

¹⁸⁵ Bu yönde ayrıca bkz. Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 275.

gerçekleşmesi de mümkündür. Örneğin, gerekli tıbbi işlemler yurt dışında gerçekleşmiştir; ancak müstakbel ebeveynler doğumun Türkiye’de gerçekleşmesini isteyebilirler yahut getirilen yasaklara rağmen gerekli işlemler hem Türkiye’de gerçekleşmiş hem de doğum Türkiye’de gerçekleşmiş olabilir.

Yukarıda da açıklandığı üzere, doğumun Türkiye’de gerçekleşmiş olması sırf bu sebepten ötürü çocuğa Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Zira Türk hukukunda doğum yeri esası, vatansızlığı önleme amacına hizmet etmektedir. Türk hukukunda vatansızlık¹⁸⁶ ile kastedilen kişinin hukuken vatansız olmasıdır¹⁸⁷. Dolayısıyla Türkiye’de taşıyıcı anneden doğan bir çocuk, ancak soy bağı yoluyla anne ve/veya babasından herhangi bir vatandaşlık kazanamamışsa Türk vatandaşlığını kazanabilecektir.

Doğum yeri esası ile vatandaşlığın kazanılması, soy bağı esasıyla vatandaşlığın kazanılmasının aksine, çocuğun taşıyıcı annelik sonucu dünyaya gelip gelmediği ile ilgilenmemektedir. Buna karşın ülkelerin taşıyıcı anneliğe olan farklı yaklaşımları “çaresel *ius soli*” düzenlemelerinin daha sıklıkla devreye girmesine sebebiyet verebilir. Bu kapsamda, yabancı bir devletin soy bağı esasıyla vatandaşlığın izafesinde doğum olayı yerine genetik bağa öncelik vermesi, çocuğun taşıyıcı anneden vatandaşlık iktisap edememesi sonucunu doğurabilir. Eğer çocuk başka bir yolla da yabancı devletin vatandaşlığını doğum anında iktisap edemiyorsa (vatansız kalıyorsa) doğumun Türkiye’de gerçekleşmesi, çocuğun doğum yeri esasıyla Türk vatandaşlığını kazanmasını sağlayacaktır (TVK m. 8). Meğerki soy bağı, Türk vatandaşı ebeveynle kurulmuş olsun¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Vatansızlık kavramı, hukuki vatansızlık (*de jure*) ve fiili vatansızlık (*de facto*) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hukuki vatansızlık, kişinin hukuken hiçbir devletle vatandaşlık bağına sahip olmadığını belirtirken; fiili vatansızlıkta kişinin aslında hukuken vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu bir devlet bulunmakta buna karşın kişi bu bağ ile bağlı olduğu devletin hukuki korumasından çeşitli sebeplerden ötürü faydalanamamaktadır. Bkz. Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Vatandaşlık*, 187; Batır, *Vatandaşlık*, 221.

¹⁸⁷ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na (YUKK) göre vatansız kişi, “hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişiyi” ifade eder. Bkz. RG, 11.04.2013, S. 28615.

¹⁸⁸ Zira bu ihtimalde soy bağı esası doğum anından itibaren hüküm doğuracağından, aslında çocuk doğum anında vatansız duruma hiç düşmemiş olacaktır. Bu yüzden Türk vatandaşlığı *ius soli* ile değil, *ius sanguinis* ile kazanılmış olacaktır.

B. Soy Bağı Esası

Taşıyıcı annenin yabancı, Türk vatandaşı müstakbel ebeveynin ise Türk vatandaşı olduğu durumlarda çocuğun Türk vatandaşlığını soy bağı yoluyla müstakbel anneden kazanabilmesi, bu bağı müstakbel anneyle kurulabilmesine bağlıdır. Yukarıda açıkladığımız üzere mevcut düzenlemeler ışığında kanaatimiz, bunun ancak yabancı bir mahkemeden alınabilecek bir kararla mümkün olduğudur. Zira Türk hukukundaki düzenlemeler bir bütün olarak dikkate alındığında, TMK m. 282/1 hükmünün mevcut durumda kanunlar ihtilafı kurallarına başvurulmasını bertaraf edici bir niteliği haiz olduğunu kabul etmekteyiz.

Pek tabii çocuğun soy bağı esasıyla Türk vatandaşlığını biyolojik babasından kazanması da mümkündür. Dolayısıyla çocuğun, müstakbel Türk vatandaşı kadın ebeveyn ile bu bağı kurup kuramayacağından bağımsız olarak, Türk vatandaşlığını soy bağı esasıyla babasından kazanacaktır. Bu durumda biyolojik babanın, hukuken baba olarak gözükmemesi söz konusudur. Buna karşın bu bağ somut olayın şartlarına göre tanıma, soy bağına reddi veya babalık davasıyla kurulabilir. Bu bağı kurulmasıyla çocuk doğum anından itibaren Türk vatandaşı olacaktır. Dolayısıyla idarenin buna ilişkin vereceği karar inşai değil bildirici niteliktedir¹⁸⁹.

Belirtelim ki biyolojik babanın da yabancı olduğu hallerde, biyolojik babayla kurulan soy bağı, Türk vatandaşlığının geri alınmasına neden olabilir. Örneğin yabancı taşıyıcı annenin evli olduğu ve eşinin de Türk vatandaşı olduğu varsayımında, babalık karinesinin uygulanması halinde çocuğun bu kişiden Türk vatandaşlığını kazandığı kabul edilecektir. Ancak ileride bu bağ iptal edilirse, daha öncesinde çocuğun Türk vatandaşı olduğunu belirten karar geri alınacaktır¹⁹⁰.

Biyolojik baba doğum anında Türk vatandaşı ancak çocukla soy bağına kurulduğu anda yabancıysa, çocuğun Türk vatandaşlığını soy bağı esasıyla kazanıp kazanamayacağı konusu tartışmalıdır. Yönetmelik bu halde babayla soy bağına kurulduğu anı dikkate almıştır (TVK Yön. m. 7/4). *Güngör*, Yönetmelik hükmünün işin mahiyeti gereği yerinde olduğunu ileri sürmektedir¹⁹¹.

¹⁸⁹ Güngör, *Tabiiyet*, 72.

¹⁹⁰ TVK m. 40'ta vatandaşlığın kazanılmasına "ilişkin" kararlardan bahsedildiği için hükmün kapsamında sadece inşai değil, aynı zamanda tespit niteliği taşıyan idari kararlar da girmektedir. Bkz. Güngör, *Tabiiyet*, 241. Ayrıca yukarıda bkz. dpn. 178.

¹⁹¹ Güngör, *Tabiiyet*, 72, dpn. 245.

Kanaatimizce ilgili yönetmelik hükmü hem kanuna hem de soy bağı yoluyla kazanılan vatandaşlıkta kabul edilen temel esaslara aykırılık teşkil etmektedir¹⁹². Bilindiği üzere soy bağı yoluyla kazanılan vatandaşlıkta dikkate alınan an doğum anıdır. Doğum anı hem vatandaşlığın kazanılmasında hem de kaybında dikkate alınması gereken bir andır. Aksi bir yorum, doğum anını vatandaşlığın “kaybı” halinde dikkate alınmasını; vatandaşlığın “kazanılması” noktasında ise dikkate alınmaması sonunu doğurur. Böyle bir çelişkili halin yaratılmasında, kanunilik ilkesi ile soy bağı esasının prensipleri çerçevesinde haklı bir karşılığı bulunmamaktadır.

Bu ihtimal ile örneğin, soy bağının iptaliyle verilen karar geçmişe etki ederek, çocuğun Türk vatandaşlığını esasında hiç kazanmadığı sonucu doğacak (TVK m. 40)¹⁹³; ancak aynı zamansal etki bu sefer, Türk vatandaşlığının kazanılmasında dikkate alınmayacaktır. Nitekim doktrinde, soy bağı esasıyla vatandaşlığın kazanılmasının incelendiği başka bir meselede, benzer bir yaklaşım kabul görmektedir. Söz konusu mesele, soy bağının kurulduğu anda çocuğun ergin olması halidir. Bu noktada yazarlar, doğum anının dikkate alınacağını kabul etmekte ve bu yüzden ergin olan çocuğun iradesinin aranmayacağını belirtmektedirler¹⁹⁴. Bu kapsamda, aynı vatandaşlığın kaybında olduğu gibi vatandaşlığın kazanıldığı anın tayininde de somut olaya göre farklı bir anın belirlenmesi yerine, sadece doğum anının dikkate alınması gerektiği fikrindeyiz. Sonuç olarak, Türk vatandaşı biyolojik baba ile soy bağının kurulması halinde, babanın doğum anındaki Türk vatandaşlığı, çocuğa olan vatandaşlığın izafesinde yeterli olmalıdır.

¹⁹² Aynı yönde bkz. Mehmet Polat Kalafatoğlu, “Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Soybağı Esası ve Soybağının Ortadan Kalkmasının Türk Vatandaşlığı Üzerindeki Olası Etkileri,” *Public and Private International Law Bulletin* 41, no. 2 (2021): 527.

¹⁹³ Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Vatandaşlık*, 47; Güngör, *Tabiiyet*, 72.

¹⁹⁴ Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Vatandaşlık*, 47; Kalafatoğlu, “Soybağı Esası,” 525. Soy bağı esasının doğum anının başlangıcından hüküm ifade edeceğinden hareketle, bu yolla vatandaşlığın kazanılmasında kişinin ergin veya küçük olmasına bağlı olarak bir sınırlandırma getirilemeyeceğini belirten Güngör’ün de bu görüşte olduğunu kabul etmekteyiz. Nitekim yazar aksi görüşü, “geçmişte ileri sürülen bir görüş” olarak nitelendirmiştir. Bkz. Güngör, *Tabiiyet*, 61, 70, dnp. 250. Aksi yönde bkz. Belgesay, *Türk Vatandaşlığı Hukuku Şerhi*, 13. Olması gereken hukuk açısından ergin kişinin iradesinin aranmasının daha yerinde bir düzenleme olacağı yönünde bkz. Nomer, *Vatandaşlık*, 71.

C. Evlat Edinilme

Yabancı taşıyıcı anneden doğan çocuğun, soy bağı esasıyla müstakbel Türk vatandaşı anneden veya babadan Türk vatandaşlığını kazanamamış olması halinde¹⁹⁵, çocuk ile hukuki bağ kurmak isteyen müstakbel ebeveynlerin başvuracakları yegane yol evlat edinmedir. Türkiye’de evlat edinme ancak mahkeme kararıyla kurulabilecek bir ilişkidir (TMK 315). Dolayısıyla müstakbel ebeveynlerin Türkiye’de bu ilişkiyi kurmak istemeleri halinde, çocuğun dava anındaki statüsü uyuşmazlığa yabancılık unsuru katacaktır. MÖHUK’ta evlat edinmeye ilişkin özel bir düzenleme yer aldığından (MÖHUK m. 18), bu ilişkinin kurulabilmesinde aranan şartlara MÖHUK m. 16 hükmü uygulanmayacaktır.

MÖHUK m. 18’e göre evlat edinme işleminin gerçekleşebilmesi için aranan şartlar, tarafların evlat edinme anındaki (karar anı) milli hukukuna tabi tutulmuştur. Müstakbel ebeveynlerden birinin Türk vatandaşı olması durumunda, “evlat edinen açısından” Türk maddi hukukundaki şartlar uygulanacaktır¹⁹⁶. Çocuk açısından aranan şartlar bakımından kendi milli hukuku uygulanacak olsa da çocuk vatansız statüsündeysen, MÖHUK m. 4/1-a uyarınca ikame bağlama noktası tayin edilecektir.

Pek tabii çocuk ile müstakbel ebeveyn arasındaki bu bağ yabancı bir ülkede, “idari” veya adli makamca da kurulabilir. Buna karşın bu hükmün Türkiye’de etki doğurabilmesi için kararın tanınması gerekir¹⁹⁷. Gerek yurt dışındaki bir karara dayanarak gerekse doğrudan Türkiye’de gerçekleşen evlat edinme ile kurulan soy bağının, çocuğun Türk vatandaşlığını kendiliğinden

¹⁹⁵ Örneğin müstakbel babanın aynı zamanda genetik açıdan da baba olmaması ve milletlerarası özel hukuk problemleri ışığında bu bağın müstakbel babayla kurulamaması.

¹⁹⁶ Bkz. yukarıda dpn. 86.

¹⁹⁷ Evlat edinmeye ilişkin yabancı kararların Türk hukukunda tanınması için özel bir düzenleme NHK m. 30/2’de yer almaktadır. İlgili hüküm, yabancı evlat edinme kararların tanınmasında mutlaka adli makamca verilmiş bir karar aramadığından MÖHUK’tan önemli bir farklılık içermektedir. Bkz. Akıncı ve Demir-Gökyayla, 143; Sercan Ecemiş, “MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22, no. 1 (Mayıs 2020): 374-378. Yine yabancı devletlerde gerçekleşen evlat edinme işlemlerinin “doğrudan tanınması” milletlerarası sözleşme hükümleri uyarınca mümkündür: Ebru Şensöz, “Türkiye’nin Tarafı Olduğu Bazı Milletlerarası Sözleşmeler Çerçevesinde Doğrudan Tanıma Usulü,” *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (10. Yıla Armağan) 11, no. 22 (2012): 402-403.

kazanmasını sağlamayacağı önemle belirtilmelidir. Zira TVK m. 17’de düzenlenen evlat edinilme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, yetkili makam yoluyla vatandaşlığın kazanılmasının bir türüdür¹⁹⁸. Bu kapsamda yetkili makam olan İçişleri Bakanlığı’nın sırf çocuğu taşıyıcı annelik sonucu dünyaya gelmesi sebebiyle işlemin konusunu, “milli güvenlik veya kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hal olarak” görmesi ve reddetmesi, idari yargıda iptal edilebilse de TVK m. 10/2’nin idareye sağlamış olduğu geniş takdir yetkisi, çocuğun Türk vatandaşlığına alınmasında engel teşkil edebilir. İdarenin bu talebi olumlu sonuçlandırması halinde, çocuk karar tarihinden itibaren Türk vatandaşı kabul edilecektir¹⁹⁹.

SONUÇ

Taşıyıcı annelik, Türk hukukunda yapılması yasaklı bir işlemdir. Türk hukukundaki bu yasak, taşıyıcı annelik yoluyla yurt dışında bu işlemin gerçekleştirilmesine engel teşkil etmemektedir. Dolayısıyla Türk vatandaşı bir kadının bu yolla anne olmak istemesi halinde, bu çocuğa soy bağı esasıyla Türk vatandaşlığının kazandırılıp kazandırılmayacağına tespiti önemlidir. Çocuğun bu yolla vatandaşlık kazanabilmesi, anne olarak çocuğu doğuran yabancı kadın yerine, müstakbel Türk vatandaşı kadının kabul edilmesine bağlıdır. İşlemin yurt dışında gerçekleşmesi, taşıyıcı annenin yabancı olması veya doğumun yurt dışında gerçekleşmesi, somut olaya yabancılik unsuru katan başlıca unsurlardır. Dolayısıyla bu kabulün yapılıp yapılamayacağına tespitinde kanunlar ihtilafı hukuku boyutu önem kazanmaktadır. Pek tabii böyle bir tespit yabancı bir mahkeme kararıyla yapılmış olabilir. Ancak bu kararın Türk hukukunda doğrudan hüküm ve sonuç doğurabilmesi, tanıma kararının alınmasına bağlı olacağından bu sefer de milletlerarası usul hukuku önem kazanacaktır. Bir diğer ifadeyle, konunun vatandaşlık hukuku bakımından doğuracağı sonuçlar, milletlerarası özel hukukun diğer alt alanlarındaki bu sorunların çözülmesine bağlıdır. Yukarıda incelendiği üzere bu soruya olumlu bir cevap verilmesi, kamu düzeni ile yakından ilişkilidir.

Türk iç hukukunda kanun koyucunun taşıyıcı anneliğe ilişkin bu yaklaşımı bir hukuk politikasıdır ve her hukuk kuralının altında yatan temel

¹⁹⁸ Bkz. yukarıda dpn. 87.

¹⁹⁹ Aybay, Özbek ve Ersen-Perçin, *Vatandaşlık*, 146; Doğan, Yılmaz ve Ayhan-İzmirli, *Vatandaşlık*, 107; Aygül, “Evlat Edinme,” 72; Güngör, *Tabiiyet*, 170. Vatandaşlığın mahkeme kararından itibaren hüküm ve sonuç doğuracağı yönündeki aksi görüş için bkz. Nomer, *Vatandaşlık*, 109.

kural da kamu düzenini sağlamaktır. Buna karşın kamu düzenine ilişkin bu anlayış, konunun milletlerarası özel hukuk boyutunda değişebilmektedir. Çalışmamız kapsamında da taşıyıcı annelik sonucu dünyaya gelen çocuk ile Türk vatandaşı müstakbel anne arasında bir soy bağının kurulup kurulamayacağı meselesi, milletlerarası özel hukukun kendine özgü kamu düzeni anlayışı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Çalışmamız göstermektedir ki, kamu düzeninden sayılan değerler arasında bir çatışma hali mümkün olabilir. Bir yandan kamu düzeni değerlerinden olan; Türk genel adap ve ahlak anlayışı veya Türk hukukunun soy bağının kurulmasına ilişkin kabul ettiği temel prensipler; diğer yandan yine Türk kamu düzeninin bir diğer değeri olan çocuğun yüksek yararı ilkesi söz konusudur. Bu değerlerden birinin tercihi nedeniyle, aslında kamu düzenine aykırılıktan hiç kaçınılamayacağı iddia edilebilir. Zira birinin tercihi ile diğeri dışlanmaktadır. Buna karşın çocuğun yüksek menfaati ilkesi, sadece ulusal kamu düzeninin bir değeri değildir. Bu ilke aynı zamanda milletlerarası kamu düzeninin bir değeridir. Bugün için pek çok milletlerarası sözleşmede çocuğun yüksek menfaati ilkesinden bahsedilmekte, bu ilkeyi yansıtan sözleşmeler, milletlerarası alanda en çok kabul gören sözleşmelerin başında gelmişlerdir. İşte çocuğun yüksek menfaatinin gözetilmesinin sadece ulusal nitelikte bir değer olmaması, bu değere bir önceliğin verilmesini kanaatimizce sağlar niteliktedir. Ancak bu değere bir öncelik verilebilmesi için, en azından birbiriyle çelişen değerlerin ağırlıklarının eşit veya yakın olması gereklidir. Bu ise ancak somut olay değerlendirmesinin yapılmasıyla mümkündür.

Bu kapsamda değerlere verilecek ağırlıkların tayininde; taşıyıcı anneliğin türü ve özellikle Türk vatandaşı ebeveyn ile çocuk arasında genetik bir bağın olup olmaması, soy bağının kurulmaması halinde çocuğun vatansız statüsüne düşüp düşmeyeceği, doğumdan sonra taşıyıcı annenin çocuğu sahiplenmek isteyip istememesi, somut uyumsuzluğun ülkeyle olan ilgi düzeyi²⁰⁰, müstakbel ebeveyn ile çocuk arasında evlat edinme ilişkisinin kurulmasıyla bu bağın zaten kurulup kurulamayacağı önem teşkil edebilir.

Yapmış olduğumuz bu tespitler kamu düzeni müdahalesinin hem kanunlar ihtilafı hem de yabancı mahkeme kararının tanınması boyutunda geçerlidir. Zira her iki halde de kamu düzenine aykırılık, yabancı hukuk

---

²⁰⁰ Örneğin uzun yıllar boyu yurt dışında yaşayan çocuğun, Türk vatandaşı kadının ölümü üzerine Türkiye'deki mallar için mirasçılığını ileri sürmesi hali ile Türkiye'de yaşayan müstakbel ebeveynin doğumdan hemen sonra bunu ileri sürmesi.

kuralının doğrudan veya dolaylı olarak etki doğurmasına engel bir haldir. Buna karşın Türk hukukunda anne ile soy bağının doğumla kurulacağını belirten TMK m. 282/1 hükmünün “doğrudan uygulanan bir kural” olarak kabul edilip edilemeyeceğinin her iki alanda da farklı sonuçları bulunmaktadır. Eğer bu hükmü doğrudan uygulanan kural olarak kabul edersek, artık kanunlar ihtilafı kuralları devreye girmeyecek, bu yüzden de kamu düzeni müdahalesinin devreye girip girmemesi noktasında değerlerin ağırlıklarının belirlenmesi gerekmeyecektir. Buna karşın bu kuralın doğrudan uygulanan kural olarak kabulü, yabancı mahkeme kararlarının tanınmasında tek başına bir tanıma engeli oluşturmayacaktır. Zira MÖHUK’ta Türk hukukunun doğrudan uygulanan bir kuralına aykırılık, tanıma (ve tenfiz) engeli olarak görülmemiştir. Dolayısıyla Türk hukukunun doğrudan uygulanan bir kuralına aykırı olarak hüküm kuran yabancı kararın tanınmasının engellenmesi, ancak bu aykırılığın kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil etmesi halinde mümkündür. Bu durumda yabancı kararın tanınmasının engellenmesi, doğrudan uygulanan kurala aykırılık değil, kamu düzenine aykırılık oluşturacaktır.

Bilindiği üzere kanunlar ihtilafı hukukunda doğrudan uygulanan kurallar bu gücünü, MÖHUK m. 6’dan değil, bizzat kendisinden almaktadır.²⁰¹ Dolayısıyla ayrı bir hükme ihtiyaç duyulmazken kanunlar ihtilafı hukukunda uygulama alanı bulan bu kuralın tanıma ve tenfiz aşamasında neden dikkate alınamayacağına şüphe ile bakılabilir. Doğrudan uygulanan kuralın bu farklılaşan etkisinin temelinde, revizyon yasağının kabul edilmesi yatmaktadır. Türk hukukunda da kabul edilen revizyon yasağı gereği Türk hakimi, somut uyuşmazlığı bir bütün olarak değerlendirmemekte, sadece kanunda aranan şartların gerçekleşip gerçekleşmediğini incelemektedir. İşte burada bir engel hal olarak belirtilmeyen Türk hukukunun doğrudan uygulanan kuralına aykırılık tek başına bir tanıma ve tenfiz engeli oluşturmayacaktır.

Yukarıda detaylıca açıkladığımız üzere kanaatimiz, TMK m. 282/1 hükmünün doğrudan uygulanan kural niteliğinde olduğudur. Kuralı doğrudan uygulana kural olarak nitelendirmemizdeki dayanaklarda önemli değişiklikler yapılmadığı sürece, Türkiye’de açılacak soy bağının kurulması veya reddi davasında kanunlar ihtilafı kuralına hiç başvurulmadan bir sonuca gidileceğini düşünmekteyiz. Diğer yandan yabancı mahkeme kararının tanınmasında

---

²⁰¹ Güngör, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 46.

doğrudan uygulanan kurala aykırılığın tek başına bir tanıma engeli teşkil etmeyecek olması sebebiyle, bu kurala aykırılığın kamu düzeni müdahalesini gerektirmediği durumda müstakbel Türk vatandaşı kadın ile çocuk arasında soy bağı kurulabilecektir.

Önemle belirtmek gerekir ki, TMK m. 282/1'in doğrudan uygulanan kural olma niteliği çocuk ile Türk vatandaşı kadın arasında soy bağının hiçbir şekilde kurulamayacağı anlamını taşımaz. Doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirdiğimiz bu kural yalnızca MÖHUK m. 16'nın devreye girmesini engelleyecektir. Dolayısıyla yabancı çocuk ile Türk vatandaşı kadın arasındaki soy bağı MÖHUK m. 18 uyarınca evlat edinme yoluyla kurulabilir.

Sonuç olarak, babanın yabancı olduğu hallerde çocuğun Türk vatandaşı kadına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi, ancak aralarında bir soy bağının kurulabilmesine bağlıdır ve mevcut düzenlemeler ışığında bunun ancak yabancı bir mahkemedен alınan kararın ardından mümkün olacağını kanaatindeyiz. Pek tabii çocuğun evlat edinilmesi halinde, çocuk TVK m. 17 uyarınca Türk vatandaşlığına alınabilir. Ancak iki durum arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Soy bağının evlat edinme yoluyla kurulması halinde çocuğun Türk vatandaşlığını kazanabilmesi, yetkili makamın vereceği karara bağlıdır.

Devletlerin taşıyıcı anneliğe ilişkin yasaklayıcı yaklaşımları, vatansızlığı engellemek amacıyla getirilen doğum yeri esasının daha çok uygulanabilme ihtimalini arttırmaktadır. Bu yasaklar sebebiyle çocuk herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamaz ise, doğumun Türkiye'de gerçekleşmesi, çocuğun Türk vatandaşlığını doğum yeri esasıyla kazanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acabey, Beşir. *Soybağı: Kurulması, Genel Olarak Sonuçları, Özellikle Evlilik Dışında Doğan Çocukların Mirasçılığı*. İzmir: Güncel, 2002.
- Ağaoğlu, Cahit. “Karşılaştırmalı Hukukta Sınıraşan Taşiyıcı Annelik ile Taşiyıcı Anneden Doğan Çocukların Yasal Anne-Babalığının Kazanılma Sorunu.” *Public and Private International Law Bulletin* (Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan) 40, no. 1, (Haziran 2020): 437-480.
- Akıncı, Ziya ve Cemile Demir-Gökyayla. *Milletlerarası Aile Hukuku*. İstanbul: Vedat, 2010.
- Alibaba, Arzu. *Vatandaşlık Hakkı ve Vatandaşlığın Kazanılmasında ve Kaybında İnsan Hakları*. Ankara: Turhan, 2021.
- Arslan, İlyas. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukuka Etkisi*. Ankara: Adalet, 2019.
- Aybay, Rona ve Esra Dardağan. *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı)*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2008.
- Aybay, Rona, Nimet Özbek ve Gizem Ersen-Perçin. *Vatandaşlık Hukuku*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019.
- Aygül, Musa. “Evlat Edinme Yolu ile Vatandaşlığın Kaybedilmesi ve Kazanılması.” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* no. 99 (Mart-Nisan 2012): 45-80.
- Balkar-Bozkurt, Süheyla. “Uluslararası Özel Hukukta Bitmeyen Tartışma: Atıf (Renvoi) Teorisi.” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (Doç. Dr. Melike Batur Yamaner’in Anısına Armağan C. II) no. 2 (Nisan 2014): 795-861.
- Baran-Çelik, Neşe. *Milletlerarası Özel Hukukta Soybağının Kurulması*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Batır, Kerem. *Uluslararası Hukukta Vatandaşlık*. Ankara: Adalet, 2018.
- Belgesay, Mustafa Reşit. *Türk Vatandaşlığı Kanunu Şerhi*. İstanbul: Sanayii Nefise Matbaası, 1929.
- Bilgin, Hikmet. *Medeni Usul Hukuku Açısından Babalık Davası*. Ankara: Yetkin, 2022.
- Commission Internationale de L’état Civil. “Convention (No.6) on the Establishment of Maternal Descent of Natural Children.” Erişildi 14 Ocak, 2024, https://www.ciec1.org/ConventionsPDFEN/Conv_EN_06.pdf.
- Cuddy, Alice ve Sertaç Aktan. “Türkiye’de ve Avrupa’da Taşiyıcı Annelik Nasıl Uygulanıyor?.” *Euronews*, 14 Eylül 2018, <https://tr.euronews.com/2018/09/14/turkiye-ve-avrupa-da-tasiyici-annelik-nasil-uygulaniyor>.

- Çağlayan-Aygün, Gözde. *Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından Evlat Edinme ve Sonuçları*. Ankara: Yetkin 2021.
- Çelikel, Aysel. *Devletler Hususi Hukukunda Nesep İlişkileri*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976.
- Çelikel, Aysel ve B. Bahadır Erdem. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Beta, 2021.
- Dardağan-Kibar, Esra. “Uluslararası Özel Hukukta Soybağı ve Velayete İlişkin Sorunlar.” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan) no. 1 (Nisan 2011): 541-560.
- Demir-Gökyayla, Cemile. *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizde Kamu Düzeni*. Ankara: Seçkin, 2001.
- Deomampo, Daisy. “Defining Parents, Making Citizens: Nationality and Citizenship in Transnational Surrogacy.” *Medical Anthropology* 34, no. 1 (2015): 210-225.
- Doğan, Vahit, Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan-İzmirli. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. Ankara: Rehber, 2023.
- Doğan, Vahit, Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan-İzmirli. *Milletlerarası Özel Hukuk*. Ankara: Savaş, 2023.
- Dörr, Bianka. “Taşıyıcı Annelik ve Embriyo Bağışı.” Çeviren Merve Ürem. *Tıp Hukuku Dergisi* 4, no. 8 (Ekim 2015): 193-211.
- Ecemiş, Sercan. “MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22, no. 1 (Mayıs 2020): 357-395.
- Ecemiş, Sercan. “Türk Vatandaşlığının Doğum Yeri (Ius Soli) Esasıyla Kazanılması.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25, no. 1 (Mayıs 2023): 229-266.
- Ekşi, Nuray. *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*. İstanbul: Beta, 2020.
- Ekşi, Nuray. “Mahkeme Kararlarında Sınırşan Taşıyıcı Anneliğe İlişkin Hukuki Sorunlar.” *Public and Private International Law Bulletin* 36, no. 2 (Aralık 2016): 1-51.
- Erdem, B. Bahadır. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Beta, 2022.
- Ergüneş, Seda. “Yapay Döllenme.” *İçinde Sağlık Hukuku Makaleleri II*, Ed. İstanbul Barosu Yayın Kurulu, 167-178. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2012.
- Erkan, Mustafa. “Bir Tabu: Taşınmazın Aynına İlişkin Davalarda Münhasır Yetki.” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, no. 1 (Haziran 2012): 11-51.
- Erol, Yasemin. *Yapay Döllenme Yöntemleri ve Taşıyıcı Annelik*. Ankara: Yetkin, 2012.

- Ersen-Perçin, Gizem. *Milletlerarası Usul Hukukunda Hukuki Dinlenme Hakkı*. İstanbul: Onikilevha, 2023.
- Erten, Rifat. *Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi (MÖHUK m. 41)*. Ankara: Yetkin, 2017.
- Göğer, Erdoğan. *Türk Tabiiyet Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1979.
- Gölcüklü, İlyas. "Milletlerarası Taşiyıcı Anneliğe İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi." *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* no. 1 (Haziran 2021): 835-865.
- Güngör, Gülin. *Tabiiyet Hukuku*. Ankara: Yetkin, 2023.
- Güngör, Gülin. *Milletlerarası Özel Hukuk*. Ankara: Yetkin, 2022.
- Güven, Pelin. "Türk Vatandaşlığının Doğumla Kazanılması – Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Konunun Değerlendirilmesi." İçinde *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu (29 Şubat 2008)*, Ed. Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir ve Banu Şit, 119-140. Ankara: Yetkin, 2018.
- Hakeri, Hakan. "Türk Hukukunda Yapay Döllenme." *Tıp Hukuku Dergisi* 4, no. 8 (Ekim 2015): 103-128.
- Helvacı, Serap ve Murat Topuz. *Geçmişten Günümüze Özdeyişlerle Hukukun Kadim İlkeleri*. Ankara: Seçkin, 2023.
- Irgız, Doğa. "Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzenine Aykırılığın Revizyon Yasağı Kapsamında İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2023.
- Kalafatoğlu, Mehmet Polat. "Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Soybağı Esası ve Soybağının Ortadan Kalkmasının Türk Vatandaşlığı Üzerindeki Olası Etkileri." *Public and Private International Law Bulletin* 41, no. 2 (Aralık 2021): 517-557.
- Metin, Sevtap. "Yörüngesinden Çıkan Tabiat: Etik, Sosyal, Psikolojik ve Hukuki Görünümleriyle Taşiyıcı Annelik." İçinde *Sağlık Hukuku Makaleleri II*, Ed. İstanbul Barosu Yayın Kurulu, 7-55. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2012.
- Nomer, Ergin. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Filiz, 2020.
- Nomer, Ergin. *Devletler Hususi Hukuku*. İstanbul: Beta, 2021.
- Odman, Tevfik M. *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku*. Mersin: Çağ Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Orwell, George. *1984*. İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2015.
- Ökçün, Gündüz. *Devletler Hususi Hukuku'nun Kaynakları ve Kamu Düzeni*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 1997.

- Öktem-Çevik, Seda. “Çocuğun Anne ve/veya Babası Haricindeki Kişilerin Nüfus Siciline Kaydedilmesinden Doğan Sorunların Değerlendirilmesi.” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi* (Cevdet Yavuz’a Armağan) 22, no. 3 (Aralık 2016): 2105-2130.
- Özdemir, Hayrunnisa ve Ahmet Cemal Ruhi. *Çocuk Hukuku ve Çocuk Hakları*. İzmir: Onikilevha, 2016.
- Özdemir-Kocasakal, Hatice. *Doğrudan Uygulanan Kuralların Yabancılık Unsuru Taşıyan Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2001.
- Özdemir-Kocasakal, Hatice. “Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu Tarafından Hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti’nin Taraf Olduğu Aile Hukukuna İlişkin Anlaşmalar.” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan) no. 1 (Nisan 2011): 561-607.
- Özdemir-Kocasakal, Hatice. “Doğrudan Uygulanan Kurallar.” *İçinde 10. Yılında Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun*, Ed. Feriha Bilge Tanrıbilir ve Gülce Gümüşlü-Tunçağıl, 48-95. Ankara: Adalet, 2018.
- Özel, Sibel, Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim ve Hüseyin Akif Karaca. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Onikilevha, 2023.
- Özgenç, Zeynep. “Velayete Uygulanacak Hukukun Tespitinde Kamu Düzeni Müdahalesine İlişkin Değerlendirmeler.” *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22, no. 1 (Şubat 2018): 3-47.
- Özkan, Işıl ve Uğur Tütüncübaşı. *Uluslararası Usul Hukuku*. Ankara: Adalet, 2020.
- Özsunay, Ergun. “Taşiyıcı Annelikte İlgili Hukuksal Sorunlar.” *Güncel Hukuk Dergisi* 8, no. 44 (Ağustos 2007): 28-29.
- Parlak-Börü, Şafak. “Aile Hukukunda Zor Bir Dönemeç: Karşılaştırmalı Hukuk Bakış Açısıyla Taşiyıcı Anneliğe İlişkin Güncel Gelişmeler.” *Public and Private International Law Bulletin* 39, no. 1 (Haziran 2019): 63-110.
- Ruhi, Ahmet Cemal. *Milletlerarası Özel Hukukta Kamu Düzeni Müdahalesi*. İstanbul: Onikilevha, 2019.
- Saatcıoğlu, Onur Can. “Japon Milletlerarası Özel Hukuk Teori ve Uygulamasında Kamu Düzeni Müdahalesi.” *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 38, no. 1 (Eylül 2018): 147-189.
- “Sadece 2 Günle Hayatları Karardı! Anne Hapiste Çocuk Ortada Yok!” *Haber61*, 15 Ekim, 2015, <https://www.haber61.net/yasam/sadece-2-gunle-hayatleri-karardi-anne-hapiste-cocuk-ortada-yok-h241937.html>.
- Serozan, Rona. *Çocuk Hukuku*. İstanbul: Vedat, 2005.

- Sirmen, Kazım Sedat. "Toprak Esası (Ius Soli) Prensibi, Uygulanması ve AİHM'nin Yaklaşımı." İçinde *Avrupa ve Uluslararası Göç Hukuku*, Ed. Gülüm Bayraktaroğlu-Özçelik ve Elçin Aktan, 467-482. Ankara: Yetkin 2022.
- Sizer, Merve. *Ülkeden Uzaklaştırmaya İlişkin Kararlarda Çocuğun Yüksek Menfaati İlkesinin Rolü*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Şanlı, Cemal, Emre Esen ve İnci Ataman-Figanmeşe. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Beta, 2023.
- Şensöz, Ebru. "Türkiye'nin Tarafı Olduğu Bazı Milletlerarası Sözleşmeler Çerçevesinde Doğrudan Tanıma Usulü." *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (10. Yıla Armağan) 11, no. 22 (2012): 389-444.
- Şensöz-Malkoç, Ebru. "Uluslararası Taşiyıcı Annelik Sözleşmesinden Doğan İhtilaflarda Uygulanacak Hukuk." *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 35, no. 2 (2015): 13-49.
- Şensöz-Malkoç, Ebru. *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması*. İstanbul: Onikilevha, 2017.
- Tan-Dehmen, Mine. "Milletlerarası Usul Hukukunda Yabancı Belgelerin İspat Gücü." Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.
- Tan-Dehmen, Mine. "Türk Vatandaşlarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK'ta Kabul Edilen Yetki Kuralı." *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 33, no. 1 (2013): 169-211.
- Tarıbilir, Feriha Bilge. "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Türkiye'de Yerleşmiş Olan Yabancıların "Türk Vatandaşı Eşinden Olan Çocuklarına" Getirdiği (YÇİHK m. 8/a) İstisnai Çalışma İzni Alma Yükümlülüğü Üzerine Bazı Tespitler." *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 18, no. 3-4 (2014): 37-65.
- Tarman, Zeynep Derya. *Milletlerarası Özel Hukuk Kısa Ders Kitabı*. İstanbul: Vedat, 2023.
- T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, *Meşru Olmayan Çocukların Ana Bakımından Nesebinin Tesisine Ait Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve İçişleri, Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları (1/552)*, erişildi 14 Ocak, 2024, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c034/mm__01034039ss0771.pdf.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü. *Nüfus Mevzuatının Uygulanmasına İlişkin Açıklama 8.10.2021*. Erişildi 9 Aralık, 2023, https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/talimat/nufusislemeleri/081021-tarihli-nufus_mevzuatinin_uygulanmasına_iliskin_aciklamalar.pdf.

- Tekdoğan-Bahçivan, Işıl S. *Milletlerarası Özel Hukukun (Kanunlar ihtilafı hukuku ve milletlerarası usul hukuku bağlamında) İnsan Hakları ile Dönüşümü?*. Ankara: Yetkin, 2023.
- Tekdoğan-Bahçivancı, Işıl S. “Taşiyıcı Anneliğin Milletlerarası Özel Hukuk Boyutu: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Bir İnceleme.” İçinde *II. Uluslararası Kadın ve Hukuk Sempozyumu*, Ed. Süheyla Suzan Gökalp-Alıca ve Necdet Basa, 747-763. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2019.
- Tekinalp, Gülören. *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları*. İstanbul: Vedat, 2020.
- Tiryakioğlu, Bilgin. *Milletlerarası Özel Hukukta Çocuklara İlişkin Kurallar*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 2000.
- Turgut, Cemile. *Yapay Döllenne Taşiyıcı Annelik ve Soybağına İlişkin Hukuki Sorunlar*. İstanbul: Onikilevha, 2016.
- Turhan, Turgut ve Feriha Bilge Tanrıbilir. *Vatandaşlık Hukuku*. Ankara: Yetkin, 2017.
- Uluocak, Nihal. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Filiz, 1989.
- Ungan-Çalışkan Hazal. “Bırakınız Taşısınlar: Taşiyıcı Anneliğe Güncel Bir Bakış.” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, no. 1 (Mart 2016): 489-510.
- United Nations Children’s Fund. “Convention on the Rights of the Child.” Erişildi 2 Aralık, 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/en/convention-rights-child>.
- United Nations Children’s Fund. “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.” Erişildi 2 Aralık, 2023, <https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>.
- U.S. Embassy in Georgia. *Message for U.S. Citizens: New Law Banning Surrogacy Planned in Georgia*. Erişildi 3 Aralık, 2023, <https://ge.usembassy.gov/message-for-u-s-citizens-new-law-banning-surrogacy-planned-in-georgia/#:~:text=The%20Georgian%20government%20has%20announced,will%20be%20a%20criminal%20offense>.
- Uyanık-Çavuşoğlu, Ayfer. “Yeni MÖHUK’a Göre Soy Bağı İlişisine Uygulanacak Hukuk Sorunu.” *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, no. 2 (Aralık-Ocak 2008): 315-322.
- Ünsal, Hande. “Doğum Anında Vatandaşlığın Kazanılmasında Ius Soli Esası.” *Public and Private International Law Bulletin* 43, no. 2 (Aralık 2023): 517-579.
- Ünver, Yener. “Ceza Hukuku Açısından Taşiyıcı Annelik.” *Tıp Hukuku Dergisi* 4, no. 8 (Ekim 2015): 291-341.

Yakuppur, Sendi. “İleri Teknoloji Kullanarak Gerçekleştirilen Taşıyıcı Annelik.” İçinde *Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk Cilt 1*, Ed. Zeynep Özlem Üskül-Engin, 273-298. İstanbul: Onikilevha, 2019.

Yasan-Tepetaş, Candan. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Taşıyıcı Anneliğe İlişkin Kararlarının Türk Kamu Düzeni Bakımından Anlamı.” *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, no. 177-178 (Mayıs-Haziran 2019): 1219-1262.

Yıldırım, Hilal. “Yasa Dışı Kazanç: Taşıyıcı Annelik.” *TRT Haber*, 9 Eylül, 2022, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/yasa-disi-kazanc-tasiyici-annelik-707656.html>.

Zengin, Zeynep Gamze. “Özel Hukukta Taşıyıcı Annelik.” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2022.

KISALTMALAR CETVELİ

Açıklama	: Nüfus Mevzuatının Uygulanmasına İlişkin Açıklama
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
ÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
dpn.	: dipnot
HMK	: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
Karş.	: Karşılaştırmamız
m.	: madde
MÖHUK	: 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
NHK	: 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu
NHK Yön.	: Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
no.	: Sayı numarası
ODSANHK	: 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TMK	: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
TVK	: 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu
TVK Yön.	: Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
vd.	: ve devamı
Y.	: Yargıtay
YUKK	: 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

